

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

MAKSIM LATA

Elektroninis viešasis administravimas, EVA mns0-01

E. VALDŽIOS TAIKYMAS IR PLĖTROS
PERSPEKTYVOS LIETUVOS STATISTIKOS
DEPARTAMENTE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Rimantas-Alfonsas Petrauskas

Vilnius, 2011

TURINYS

IVADAS.....	5
1. E. VALDŽIOS SAMPRATOS TEORINĖ ANALIZĖ.....	9
1.1. E. valdžios sąvokos analizė.....	9
1.2. E. valdžios paslaugų brandos lygiai.....	12
1.3. E. valdžios sritį reglamentuojantys LR teisės aktai.....	16
2. LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTO STRUKTŪRA.....	20
2.1. Pagrindiniai valdymo organai ir valdymo principai.....	21
2.2. Žmogiškųjų išteklių analizė.....	22
2.3. Techninių išteklių analizė.....	23
3. E. VALDŽIOS LYGIO ĮVERTINIMAS LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTE....	29
3.1. Lietuvos statistikos departamento e. valdžios plėtros istorija ir esama būklė.	30
3.2. Teikiamų Lietuvos statistikos departamento e. viešųjų paslaugų analizė	33
3.3. Užsienio valstybių patirtis analogiškų verslui skirtų e. paslaugų diegimo srityje.....	41
3.4. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimas..	43
3.4.1. Tyrimo metodologija.....	44
3.4.2. Tyrimo eiga ir rezultatai.....	45
3.4.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir pasiūlymai	61
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
SANTRAUKA	73
SUMMARY	75
PRIEDAI.....	77

LENTELĖS

1 lentelė Lietuvos statistikos departamento darbuotojų paskirstymas pagal veiklos sritis.	22
2 lentelė. Turimų tarnybinių stočių, operacinių sistemų ir taikomųjų programų specifikacija.....	24
3 lentelė. Ugniasienės Cisco ASA5520 techninės savybės.....	27
4 lentelė. Lietuvos statistikos departamento viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygis..	37
5 lentelė. Vidutinio ataskaitų skaičiaus kitimas, tenkantis vienai pagrindinių grupių įmonei.	47
6 lentelė Lietuvos statistikos departamento elektronizuotų formuliarių skaičius	50
7 lentelė. Apklausos rezultatai	56
8 lentelė. Apskaičiuotas laikas, kurį sugaišo Lietuvos statistikos departamento darbuotojai apdorojant el. paštu pateiktas elektronines ataskaitas kiekvienais metais	58
9 lentelė. Kompiuterių ir interneto naudojimas IT sektoriaus įmonėse	60

PAVEIKSLAI

1 pav. Paslaugų teikimo modelio schema (e. valdžios komponentai).....	11
2 pav. Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėsenos rezultatai: Viešųjų paslaugų brandos rodiklis I („Viešosios paslaugos, visiškai pasiekiamos internetu“ (angl., fully online available)).....	15
3 pav. Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėsenos rezultatai: Viešųjų paslaugų brandos rodiklis II ("Viešosios paslaugos pasiekiamos internetu“ (angl., online sophistication)).....	15
4 pav. Bendra Lietuvos statistikos departamento informacija	20
5 pav. Lietuvos statistikos departamento duomenų parengimo skyriai	21
6 pav. Ilgalaikio turto struktūra	24
7 pav. Duomenų perdavimo organizavimas ir ryšio greیتaveika.....	26
8 pav. Lietuvos statistikos departamento centrinės būstinės vietinio tinklo zonos.....	27
9 pav. Lietuvos Statistikos departamento lokalaus tinklo schema	28
10 pav. Statistikos departamento vartotojai 2005 – 2010 metais.....	33
11 pav. Skirtingų įmonių patekusių į atranką skaičius pagal metus.....	45
12 pav. Visų verslo įmonių dalis, patekusių į Lietuvos statistikos departamento atranką.....	46
13 pav. Pagrindinių verslo subjektų grupių dalys bendroje atrankoje kiekvienais metais.....	47
14 pav. e-formų registruotų naudotojų skaičius kiekvienais atitinkamais metais nuo šios paslaugos įdiegimo.....	48
15 pav. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų elektronizuotų formuliarių dalis.....	49
16 pav. Pavyzdys teiktinų ataskaitų sąrašo e-formų sistemoje	51
17 pav. Pavyzdys e-formų sistemos lango, skirto duomenų failų prikabinimui ir jų teikimui Lietuvos statistikos departamentui	52
18 pav. El. paštu ir internetu teikiamų ataskaitų santykis	54
19 pav. El. paštu ir internetu teikiančių įmonių santykis	55
20 Pav. Į atranką patekusių darbuotojų pateiktų atsakymų santykis.....	56
21 pav. El. paštu ir internetu pateiktų elektroninių ataskaitų santykis.....	57
22 pav. Atvirojo kodo programinę įrangą naudojančios įstaigos 2011 m.....	59
23 pav. Statistinių ataskaitų teikimas elektroninių būdu.....	61

IVADAS

Temos aktualumas. Informacinių technologijų plėtra atvėrė iš esmės naujas globalaus bendravimo ir sąveikos galimybes – sukūrė pasaulio komunikacinę erdvę be įprastų laiko ir atstumo suvaržymų. Vyksta naujas kokybinis žmonijos raidos šuolis, nes didėjantys skaitmeninės komunikacijos mastai ir greičiai toliau spartina visų žmogaus gyvenimo sričių permainas, globalizuoja visuomeninius procesus ir esmingai keičia tradicinius visuomenės santykius. Kinta gyvenimo būdas, darbo ir ūkinės veiklos sąlygos (plečiasi darbo, prekių ir paslaugų rinkos, jos tampa vis atviresnės pasaulinei konkurencijai, įveikdamos ne tik politinius-teisinius ir kultūrinius, bet ir natūralius geografinius bei laiko barjerus). Evoliucinių pasikeitimų mastas sulyginamas su rašto kultūros atsiradimu civilizacijos istorijoje, tačiau jų sparta – neturi precedento. Fundamentalioji žmogaus savybė - perkelti ir organizuoti savo veiklą simbolių pasaulyje - įgavo naują materialią išraišką: skaitmeniniu būdu valdomus elektroninius procesus. Elektroninių, elektromagnetinių ir optinių informacijos kaupimo, apdorojimo ir perdavimo laikmenų bei priemonių visuma sudaro vis reikšmingesnę materialią socialinių procesų terpę. Ši dinamiška įskaitmeninta terpė, aprėpdama vis daugiau visuomeninio gyvenimo sričių, sudaro sąlygas tradicinei rašto kultūrai būdingiems trūkumams įveikti [1, p.8].

Informacinių technologijų pasiekimų pritaikymas valstybės valdymui atveria naujas didžiules galimybes gyventojų bendradarbiavimui su valdžios institucijomis, skaidresniam valdymui, aiškesniam sprendimų priėmimui. Jis sudaro gyventojui visiškai naujas galimybes bendrauti ir dirbti su viešojo administravimo institucijomis sau patogiu laiku, bet kurioje vietoje ir įvairiais būdais [2, p.4].

Pokyčiai šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje, susiję su valstybės valdymo modernizavimu, o tiksliau – su elektroninės valdžios (toliau - e. valdžia) projektų įgyvendinimu, yra labai ryškūs. Informacinių technologijų taikymas ir visų jų galimybių panaudojimas gerokai keičia sampratą apie tai, koks turi būti valdymas, kokia ir kaip turi būti atliekama kontrolė, kaip turi būti atsiskaitoma už darbo rezultatus ir kaip turi būti vertinamas valstybės tarnautojų veiklos efektyvumas. Tai turi įtakos tiek gyventojams, tiek institucijoms, todėl reikšmingų pokyčių laukiama ir gyventojų aptarnavimo, informacijos valdymo bei sprendimų priėmimo srityse.

Viešajam administravimui e. valdžia yra priemonė įgyvendinti valstybės valdymo reformai, ir ji yra priemonė valstybės funkcijoms atlikti. Pasitelkus informacines technologijas, gali būti efektyviai įdiegtas skaidresnis valstybės valdymas, padidinta valstybės tarnautojų asmeninė atsakomybė, sukurta aiški atsakomybės sistema bei skaidrūs sprendimų priėmimo mechanizmai. E. valdžios projektų įgyvendinimas sudaro prielaidas struktūrinėms permainoms, ir tai yra didžiulis išbandymas institucijoms, nes iškyla daug problemų dėl pakitusių valdymo struktūrų ir sprendimų

priėmimo modelių, įgūdžių stokos, netinkamos informacijos ir komunikacijos infrastruktūros [3, p.8].

E. valdžios raidos tendencijos, jos svarba valdžios įstaigų efektyvumui didinti bei demokratijai plėtoti ir kiti bruožai mokslinėje literatūroje nagrinėjami įvairiais požiūriais, paprastai, išryškinant vieną ar kitą aspektą. Iki šiol diskutuojama, kuris e. valdžios bruožas yra svarbiausias, ir pateikta daugybė e. valdžios sąvokos aiškinimų bei jos esmės vertinimų. Daugumoje tų diskusijų pripažįstama, jog esminis e. valdžios bruožas yra tas, kad, taikant šiuolaikines informacines ir komunikacines technologijas, atveriamą naujų galimybių valdžios įstaigoms bendradarbiauti ir šių įstaigų paslaugoms teikti kitoms organizacijoms ir piliečiams.[4, p.46]

Vidaus reikalų ministerijoje pateikiamas toks e. valdžios apibrėžimas: *e. valdžia – viešojo administravimo veikloje diegiamų IRT, organizacinių šios veiklos pokyčių ir naujų įgūdžių, skirtų viešosioms ir administracinėms paslaugoms, demokratiniams procesams ir viešajai politikai tobulinti visuma*. [5, p.1]

Pagrindinės viešojo sektoriaus paslaugos yra socialinio teisingumo bei socialinės tvarkos, sveikatos apsaugos ir švietimo bei krašto kultūrinio tęstinumo užtikrinimas. Jau dabar daugelis viešųjų paslaugų yra užregistruotos e. valdžios tinklalapiuose, bet iki šiol atskirų viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygis Lietuvoje dar gana žemas [6, p.59].

Pagal 2009 m. viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėsenos rezultatus bendras 20 pagrindinių viešųjų paslaugų I brandos rodiklis („Viešosios paslaugos visiškai pasiekiamos internetu“ (angl., fully online available)) siekė – 40 proc. Nors pagrindinių viešųjų paslaugų verslui I brandos rodiklis siekė net – 62,5 proc., bet pagrindinių viešųjų paslaugų gyventojams I brandos rodiklis siekė tik – 25 proc. [7, p.9]

Įvairios Lietuvos viešosios institucijos siūlo ir teikia įvairias elektronines paslaugas (toliau e. paslaugos). Ne išimtis ir Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos statistikos departamentas yra Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucija, įgyvendinanti bendrą valstybės politiką statistikos metodologijos ir organizavimo srityse.

Taikydamas statistinius metodologinius principus, Lietuvos statistikos departamentas renka, apdoroja, analizuoja ir skelbia oficialiąją statistiką apie šalies ekonominius, socialinius, demografinius ir aplinkos pokyčius.

Lietuvos statistikos departamentas koordinuoja ministerijų ir kitų institucijų veiklą oficialiosios statistikos srityje, rengia regioninius ir administracinius teritorinius statistinius rodiklius, o jo teikiama Statistinė informacija yra prieinama visiems besidomintiems šalies ekonomikos ir visuomenės raida.

Dažnai yra nagrinėjama, kokias e. paslaugas teikia įvairios organizacijos ir kaip Lietuvos gyventojai naudoja e. paslaugas, tačiau nėra koncentruojamasi į Lietuvos statistikos departamento

teikiamas paslaugas ir šių paslaugų vartotojus. Mažai ištirta, kokiomis paslaugomis naudojasi ir kokių paslaugų pageidauja Lietuvos statistikos departamento vartotojai.

Pagrindiniai Lietuvos statistikos departamento respondentai, kuriems atitenka didžiausiais krūvis teikiant duomenis Lietuvos statistikos departamentui, yra privataus sektoriaus įmonės. Jos greičiausiai suvokia informacinių technologijų teikiamą naudą ir pradeda naudoti naujas galimybes atsirandančias dėl nuolatinės informacinių technologijų plėtros. Lietuvos statistikos departamentui labai svarbu neatsilikti nuo informacinių sistemų plėtros tendencijų ir ne tik teikti kuo daugiau e. paslaugų savo vartotojams, bet ir nuolat jas tobulinti tam, kad patenkinti savo vartotojų lūkesčius ir maksimaliai sumažinti našta savo respondentams.

Tyrimo problema. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų teikimas ir vartojimas nėra pakankamai ištirtas. Dėl to nėra aišku kokių šių paslaugų galimybių trūksta vartotojams ir kaip šias paslaugas reikia tobulinti.

Ištyrus elektroninių viešųjų paslaugų (toliau e. viešosios paslaugos) teikimo ir vartojimo Lietuvos statistikos departamente sistemą, galėsime pateikti siūlymus tobulinant ir kuriant naujas, atitinkančias pagrindinių vartotojų pageidavimus, paslaugas.

Tyrimo objektas. E. viešosios paslaugos Lietuvos statistikos departamente.

Tyrimo tikslas. Įvertinus esamą e. valdžios situaciją Lietuvos statistikos departamente bei ištyrus Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimą, pagrįsti jų tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai.

1. Apžvelgti e. valdžios plėtros tendencijas, bei e. viešųjų paslaugų plėtros galimybes.
2. Išanalizuoti Lietuvos statistikos departamento struktūrą ir išteklius.
3. Įvertinti esamą e. valdžios lygį Lietuvos statistikos departamente.
4. Įvertinti ES patirtį verslui skirtų e. viešųjų paslaugų statistikos srityje.
5. Atlikti Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų naudojimo tyrimą ir pateikti rekomendacijas e. viešųjų paslaugų tobulinimui.

Tyrimo metodai. Šio darbo teorinių šaltinių analizei buvo panaudotas mokslinės literatūros analizės metodas. Buvo nagrinėjami įvairūs Lietuvos bei kitų šalių mokslininkų darbai (Petrauskas R. [3], Limba T. [4, 10, 26], Garuckas R. [6], Kaziliūnas A. [6], Barsevičius E. [9], Zhigau Fang [12], R. Heeks [8] ir kt.) tiesiogiai arba dalinai nagrinėjantys e. valdžią ir e. viešąsias paslaugas, jų sąvokas, įgyvendinimo ypatumus, plėtros tendencijas bei praktinį pritaikymą. Apžvelgti bei išanalizuoti pagrindiniai dokumentai bei teisės aktai reglamentuojantys e. valdžios plėtrą ir taikymą ES ir Lietuvoje. Taip pat buvo analizuojama užsienio valstybių patirtis verslui skirtų statistikos e. paslaugų diegimo srityje. Naudojantis sintezės bei apibendrinamuoju metodu, buvo apibendrinamos koncepcijos, formuluojami bendrieji teiginiai, prielaidos, principai ir išvados.

Pasirinktas tyrimo metodas – atvejo analizė. Empiriniam tyrimui atlikti buvo analizuojami, vienintelės e. viešosios paslaugos, skirtos tik verslo subjektams, „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“, vartojimo duomenys. Duomenys analizei, naudojant įvairias užklausas, buvo imami tiesiai iš statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos duomenų bazės. Toks tyrimo metodas buvo pasirinktas tam, kad tyrimo metu atskleisti „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ ypatumus, parodyti šios paslaugos vartojimo bendras tendencijas, išskirti šios paslaugos pagrindinius vartotojus, nustatyti veiksnius ir charakteristikas, sąlygojančias šios paslaugos vartotojų augimą bei tiksliau nustatyti šios paslaugos gerąsias bei tobulintinas sritis. Tam, kad nustatyti šios paslaugos trūkumų įtaką Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo krūviui, buvo panaudotas apklausos metodas.

Tyrimo metu gautų duomenų analizei atlikti, pasirinkti – statistinių duomenų rinkimo ir analizės metodai.

Darbui naudota literatūra. Pagrindinė literatūra, rengiant baigiamąjį magistro darbą, buvo įvairūs moksliniai straipsniai, publikacijos mokslo darbų rinkiniuose bei periodiniuose moksliniuose žurnaluose ir leidiniuose e. paslaugų ir e. valdžios srityse, Lietuvos statistikos departamento vidiniai dokumentai, Lietuvos statistikos departamento darbuotojų pateikta informacija, bei magistro baigiamieji darbai tiesiogiai arba fragmentiškai nagrinėjantys e. valdžią ar jos plėtrą ir taikymą Lietuvoje.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, išvados ir pasiūlymai, santrauka, naudotos literatūros sąrašas, priedai. Pirmasis skyrius sudaro teorinę darbo dalį. Jame analizuojama e. valdžios sąvoka, klasifikacija, bei atliekama e. valdžios brandos lygių ir e. valdžios sritį reglamentuojančių LR teisės aktų apžvalga. Antrąjį skyrių sudaro Lietuvos statistikos departamento struktūros, techninių ir žmogiškųjų išteklių apžvalga. Trečioji šio darbo dalis skirta e. valdžios lygio Lietuvos statistikos departamente įvertinimui. Šioje dalyje yra atlikta šiuo metu teikiamų e. viešųjų paslaugų analizė, pateikta užsienio valstybių patirtis verslui skirtų statistikos e. paslaugų diegimo srityje, atliktas Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimas. Pateikta atlikto tyrimo surinktų duomenų analizė.

Darbo praktinis naudingumas. Magistrinis darbas gali būti naudingas Lietuvos statistikos departamentui plečiant ir tobulinant e. viešųjų paslaugų teikimą bei planuojant „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ modernizavimą.

1. E. VALDŽIOS SAMPRATOS TEORINĖ ANALIZĖ

E. valdžiai tampant vienu iš pagrindinių įrankių įgyvendinant valstybės strateginius tikslus nukreiptus į geresnį valdymą, auga ir mokslinių tyrimų šioje srityje skaičius, bei jų svarba. Mokslinėje literatūroje e. valdžios raidos tendencijos, jos svarba valdžios įstaigų efektyvumui, demokratijos plėtrai bei kiti jos bruožai yra nagrinėjami įvairiais požiūriais, bei pjūviais, išryškinant vieną ar kitą aspektą. Mokslinėje literatūroje yra pateikta daugybė e. valdžios sąvokos, bei esmės aiškinimų, tačiau iki šiol diskutuojama, kuris e. valdžios bruožas yra svarbiausias. Aišku yra tai, kad e. valdžia yra sparčiai besivystantis reiškinys. Kurio įtaką viešojo sektoriaus darbui didėja. Kuris absorbuoja vis daugiau viešojo sektoriaus biudžeto ir žada išspręsti daugelį viešojo sektoriaus problemų, pritaikant naujas informacines ir komunikacines technologijas.[8, p.294]

1.1. E. valdžios sąvokos analizė

E. valdžios sąvoka literatūroje vis dažniau yra keičiama naujesne – elektroninio valdymo samprata. Kadangi e. valdžios sąvoka tradiciškai pirmiausiai yra siejama su e. paslaugų teikimu, o elektroninis valdymas labiau akcentuoja demokratinius pokyčių aspektus, t.y. pilietinės visuomenės atstovų vaidmenų ir santykių, su tradicine valdžia, pokyčius, panaudojant interneto ir informacinių ryšių technologijų (IRT) atveriamas galimybes.

Paprasčiausias e. valdžios apibrėžimas teigia, jog ši valdžia yra *IRT taikymas įgyvendinant viešosios valdžios funkcijas*. Kiek platesnis požiūris: *e. valdžia – tai IRT taikymas komunikacijai ir vidinei bei išorinei sąveikai su piliečiais, verslu ir kitomis vyriausybės organizacijomis*. Kaip minėjome anksčiau labai dažnai e. valdžia tapatinama su e. viešųjų paslaugų teikimu. Tačiau iš e. valdžios paprastai tikimasi daugiau, negu nusistovėjusių procesų perkėlimas į elektroninę erdvę, pvz., „*e. valdžia – tai IRT, ypač interneto, naudojimas siekiant geriau įgyvendinti viešąją valdžią*“. Neretai tikimasi, kad IRT padės pakeisti tradicines biurokratinės struktūras ir padaryti valdymą šiuolaikiškesnį: „*e. valdžia – tai viešojo administravimo modernizavimas pasitelkiant IRT*“. IRT turi prisidėti prie organizacinės kaitos ir paskatinti naujus įgūdžius, kurie pagerintų viešąsias paslaugas, demokratinius procesus ir viešąją politiką. Pasitelkusi IRT, e. valdžia padidins vyriausybės veiklos našumą, efektyvumą, skaidrumą ir atskaitomybę.[9, p.86]

E. valdžios kūrimo idėjos neatsiejamos nuo daugelyje šalių įgyvendinamų pastangų modernizuoti viešąjį sektorių. Kitais žodžiais tariant, *e. valdžia - tai valstybės ir savivaldos institucijų reguliuojamas visuomenės santykių plėtros reiškinys, kurio tikslas – didinti vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo*

subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudojant tam IRT teikiamas galimybes. [10]

E. valdžios tikslai gali būti siejami su trimis e. valdžios paslaugų teikimo modeliais, kurie skirti trims pagrindinėms e. valdžios naudotojų grupėms, turinčioms specifinius lūkesčius ir kiekvienai jų būdingus poreikius:

- 1) Valdžia – Valdžiai (*angl. Government to Government G2G*);
- 2) Valdžia – Verslui (*angl. Government to Business G2B*);
- 3) Valdžia – Piliečiams (*angl. Government to Citizens G2C*). [11]

Kaip pagrindinę tikslinę e. valdžios sprendimų vartotojų grupę, galima būtų išskirti piliečius ir verslą. Kalbant apie šios grupės lūkesčius, kaip pagrindinį jų vertėtų išskirti - galimybę sumažinti laiko, organizacinius ir finansinius kaštus, patiriamus sąveikaujant su valstybinėmis institucijomis bei gaunant valstybines paslaugas.

Antrajai vartotojų grupei (valstybinės institucijos) priskiriamos skirtingo lygmens valstybinės institucijos ir jų darbuotojai, kurių lūkesčiai susiję su šių institucijų darbo rodiklių pagerinimu, t.y. operatyvumo bei efektyvumo lygio, sprendimų priėmimo greičio padidinimu, rutininio darbo sumažinimu.

Trečiaja grupe gali būti įvardinta visuomenė, kaip konkretaus teritorinio vieneto gyventojų visuma, kuri iš vienos pusės yra suinteresuota vystymosi sąlygų, apimančių tiek šalies verslo plėtrą, tiek grupinį saugumą, užtikrinimu. Iš kitos pusės, kaip mokesčių mokėtojai, jai aktualūs klausimai, susiję su galimų valstybės kompiuterizavimo metu atsirandančių kaštų sumažinimu. Taip pat, kaip vieną svarbiausių šios grupės lūkesčių, kuris tam tikra prasme būdingas visoms grupėms, vertėtų išskirti valstybinių institucijų vykdomų procesų skaidrumą ir valstybinės informacijos prieinamumą.

Modelis valdžia – valdžiai (*G2G*) daugeliu atžvilgių yra e. valdžios pagrindas, ir valdžia, norėdama sėkmingos elektroninės komunikacijos su piliečiais, pirmiausia turi tobulinti ir modernizuoti savo vidaus sistemą bei procedūras.

Kai kuriose mokslinės literatūros šaltiniuose skiriami ne trys, o keturi arba net penki e. valdžios paslaugų teikimo modeliai:

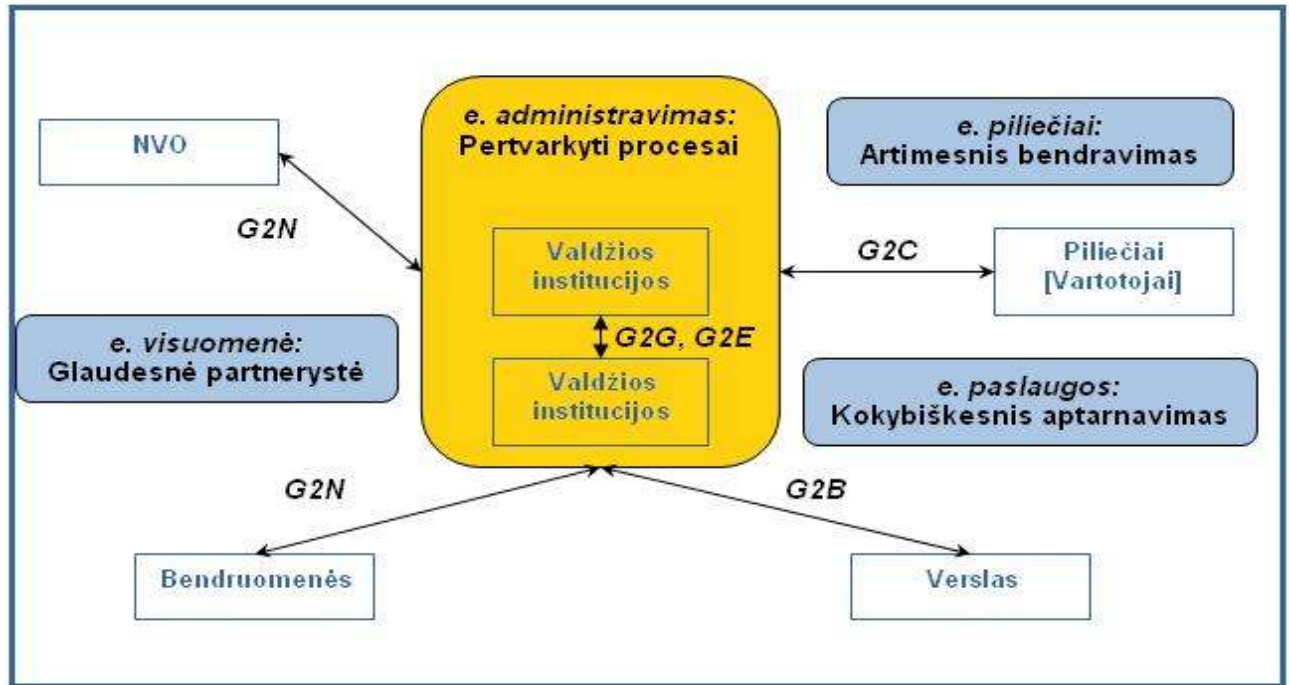
- 1) Valdžia – Valdžiai (*angl. Government to Government G2G*).
- 2) Valdžia – Verslui (*angl. Government to Business G2B*).
- 3) Valdžia – Piliečiams (*angl. Government to Citizens G2C*).
- 4) Valdžia – Tarnautojams (*angl. Government to Employees G2E*).
- 5) Valdžia – Nevyriausybiniams organizacijoms (*angl. Government to Nonprofit G2N*).

[12, p.23]

Modelis *valdžia – tarnautojai* apima e. valdžios priemones tarnautojų darbo santykiams valdyti, savitarnos paslaugoms bei žinioms ir kompetencijai valdyti.

Modelis *valdžia – nevyriausybinėms organizacijoms* apima informacijos apsikeitimą ir bendravimo kanalų sudarymą tarp valdžios ir nevyriausybinių organizacijų.

1 pav. Pavaizduota iš e. valdžios komponentų sudaryta paslaugų modelio schema.

1 pav. Paslaugų teikimo modelio schema (e. valdžios komponentai)

Bene labiausiai apibendrintai e. valdžios (kartu ir jos teikiamų paslaugų) esmę nusako požiūris, kad *e. valdžia – bendradarbiaujantis valdymas* (angl. *Collaborative governance*), pripažįstant, kad tas valdymas yra sudėtingas ir prieštaringas, kadangi viešasis valdymas daugiausia remiasi administravimu bei kontrole, ir tai daro įtaką valstybės tarnautojų elgsenai, o visuomenės dalyvavimo tame valdyme įtakai didinti reikalinga abipusė sąveika. To bendradarbiavimo prieštaringumą didina ir politinė valdžios prigimtis bei horizontalaus esančių valdžios įstaigų veiklos koordinavimo sunkumai. Todėl šiuolaikinė e. valdžia turi būti kuriama kaip adaptyvi bendradarbiaujančio valdymo sistema, derinant vidinę integraciją su kuo jautresniu reagavimu į aplinkos pokyčius.[6, p.60]

Reikia pripažinti, kad įtraukti visuomenę į politikos formavimo ir įgyvendinimo procesą yra gana sunkus uždavinys. Naujausi „Eurobarometer“ rezultatai rodo, kad 8 proc. europiečių, kurių amžius viršiję 21 metus (t.y. apie 36 milijonų piliečių) visiškai nedalyvavo politikoje per pastaruosius trejus metus. Balsavusiųjų skaičius visuose politiniuose rinkimuose per pastaruosius metus nuolat mažėjo. Esminį vaidmenį sprendžiant šią situaciją dabar vaidina naujosios IRT, kurių pagalba piliečiai gali būti pritraukti prie politikos formavimo ir įgyvendinimo labai dideliu mastu. Teikiant visuomenei e. valdžios paslaugas, internetas yra pagrindinė komunikacinė priemonė: jis

sudaro palankias sąlygas piliečių ir valdžios bendravimui, nepaisant laiko, geografinių barjerų, bei piliečių aktyvumo, dalyvaujant valdymo procesuose, didinimui. Informacijos teikimas visuomenei yra žemutinė, bet viena svarbiausių, e. valdžios paslaugų teikimo forma, kuria remiamasi ir teikiant aukštesnio lygio paslaugas.[13, p.3]

1.2. E. valdžios paslaugų brandos lygiai

E. paslaugos sampratą pasiūlė ir apibrėžė kompanija HP. Kompanija teigia, jog *e. paslaugos yra „modulinės, lanksčios ir IRT pagrįstos paslaugos, kurios įvykdo tam tikras užduotis, atlieka transakcijas ar darbus“*. Kitų kompanijų teigimu, *e. paslaugos yra internetu pagrįsti programiniai sprendimai, glaudžiai tarpusavyje susiję, vykdant sudėtingus apsiikeitimo informacija procesus ar transakcijas*.

E. paslaugos taip pat gali būti apibūžiamos kaip internetu pagrįstos programos, kurios:

- ✓ Įvykdo transakciją;
- ✓ Atlieka užduotį;
- ✓ Išsprendžia problemą;
- ✓ Turi galimybę sąveikauti su kitomis programomis, siekiant užduoties įvykdymo;
- ✓ Gali būti panaudojamos tiek piliečių, tiek verslo;
- ✓ Yra apmokamos už jų panaudojimą.

E. paslaugoms apibūdinti galima vartoti ir tokį apibrėžimą: *e. paslauga susijusi su informacijos apsiikeitimu su vartotoju per atvirus (nesaugius) tinklus bei paskatina tam tikrų procesų vykdymą įmonėje, siekiant reikiamo rezultato*. Jei rezultatas yra elektroninio formato, jis gali būti pateiktas per portalą užsakovui.[14, p.5]

E. valdžios paslaugų pasiūla dažniausiai analizuojama remiantis Europine interneto svetainių turinio brandos klasifikacija, kurioje iki 2007 metų buvo išskirti keturi viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą lygiai:

0. nebuvimo lygis - paslaugų teikėjas ar atsakingas administracinis lygmuo neturi viešai pasiekiamos interneto svetainės arba viešai pasiekiamo interneto svetainė, kurią administruoja paslaugų teikėjas arba atsakingas administracinis lygmuo, neatitinka nė vieno iš 1 – 4 lygių kriterijų;

1. informacinis lygis – informaciją apie viešąją ar administracinę paslaugą galima rasti viešojoje interneto svetainėje, per kurią elektroniniu būdu teikiamos viešosios ir administracinės paslaugos, arba viešojoje interneto svetainėje, kurią administruoja viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas;

2. vienpusės sąveikos lygis – viešojo interneto svetainėje, per kurią elektroniniu būdu teikiamos viešosios ir administracinės paslaugos, arba viešojo interneto svetainėje, kurią administruoja viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas, suteikiama galimybė vartotojui gauti paraiškos formą (atsisiųsti ją iš interneto svetainės), siekiant pradėti viešosios ar administracinės paslaugos gavimo procedūrą;

3. dvipusės sąveikos lygis – viešojo interneto svetainėje, per kurią elektroniniu būdu teikiamos viešosios ir administracinės paslaugos, arba viešojo interneto svetainėje, kurią administruoja viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas, suteikiama galimybė vartotojui paraiškos formą užpildyti internete ir ją išsiųsti viešojo administravimo subjektui, tačiau pati viešojo ar administracinė paslauga suteikiama ne elektronine forma;

4. bendradarbiavimo lygis – viešojo interneto svetainėje, per kurią elektroniniu būdu teikiamos viešosios ir administracinės paslaugos, arba viešojo interneto svetainėje, kurią administruoja viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas, suteikiama galimybė vartotojui dalyvauti visame viešosios ar administracinės paslaugos teikime per interneto svetainę; vartotojui, siekiančiam elektroniniu būdu gauti geros kokybės viešąją ar administracinę paslaugą, nereikia atlikti formalių procedūrų;

Nuo 2007 metų kai kurios paslaugos jau vertinamos ir 5 lygiu. Šis aukščiausias lygis apibūdinamas kaip pilnai funkcionuojanti elektroninė procedūra, kuriai jokių fizinių veiksmų iš paslaugos naudotojo nebereikia.

5. personalizuotas lygis – viešosios ir administracinės paslaugos elektroniniu būdu teikiamos vartotojui automatiškai panaudojant buvusią vartotojo registraciją ir duomenis apie vartotoją, atsisakius pakartotinio duomenų įvedimo; viešosios ar administracinės paslaugos teikimo metu vartotojas informuojamas apie jam būtinus atlikti veiksmus; viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas, vartotojui pateikia iš anksto iš dalies užpildytas duomenų perdavimo formas; taip vartotojui automatiškai teikiamos tam tikros socialinio ar ekonominio pobūdžio viešosios ir administracinės paslaugos, atitinkančios vartotojo statusą, ir nereikalaujama, kad vartotojas pateiktų prašymą jas suteikti.[7, p.5-6]

Viešųjų paslaugų gyventojams ir verslui perkėlimo į elektroninę erdvę stebėseną buvo inicijuota Europos Komisijos, kai 1999 m. buvo nustatytas 20 pagrindinių viešųjų paslaugų sąrašas gyventojams ir verslui, pagal kurį buvo pradėta stebėti pažangą kiekvienoje ES valstybėje narėje.

12 pagrindinių viešųjų paslaugų gyventojams kurias išskyrė Europos Komisija:

1. *Pajamų deklaravimas;*
2. *Darbo paieška;*

3. *Socialinės ir socialinio draudimo paslaugos;*
4. *Su asmens dokumentų išdavimu susijusios paslaugos;*
5. *Kelių transporto priemonės registravimas.;*
6. *Su statybomis ir statybų leidimais susijusios paslaugos;*
7. *Pranešimų policijai teikimas;*
8. *Viešųjų bibliotekų paslaugos;*
9. *Pažymų (gimimo, mirties, santuokos ir ištuokos liudijimų) užsisakymas ir išdavimas;*
10. *Paraiškų stoti į aukštąsias mokyklas priėmimas;*
11. *Gyvenamosios vietos deklaravimas;*
12. *Elektroninė gyventojų registracija į priėmimą pas sveikatos priežiūros specialistą.*

8 pagrindinės viešosios paslaugos verslui, kurias išskyrė Europos Komisija:

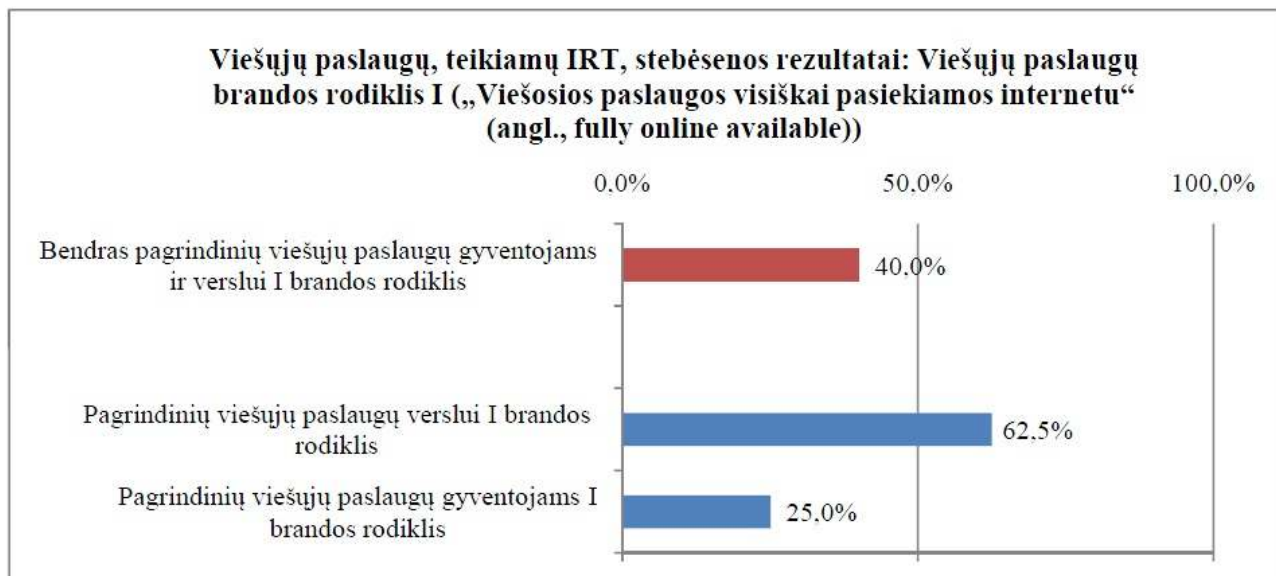
1. *Su socialiniu draudimu susijusios paslaugos;*
2. *Pelno mokesčio deklaravimas;*
3. *Pridėtinės vertės mokesčio deklaravimas;*
4. *Įmonių registravimas;*
5. *Duomenų teikimas Statistikos departamentui;*
6. *Elektroninis muitinės deklaracijų teikimas;*
7. *Su aplinkosauga susijusių leidimų išdavimas;*
8. *Viešųjų pirkimų vykdymas.*

Siekdama atlikti visų viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėseną Vidaus reikalų ministerija 2009 m. inicijavo trečiąjį Viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis, stebėsenos tyrimą. Šio tyrimo metu buvo surinkta informacija apie viešąsias ir administracines paslaugas, teikiamas IRT, ir nustatyti šie viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę rodikliai:

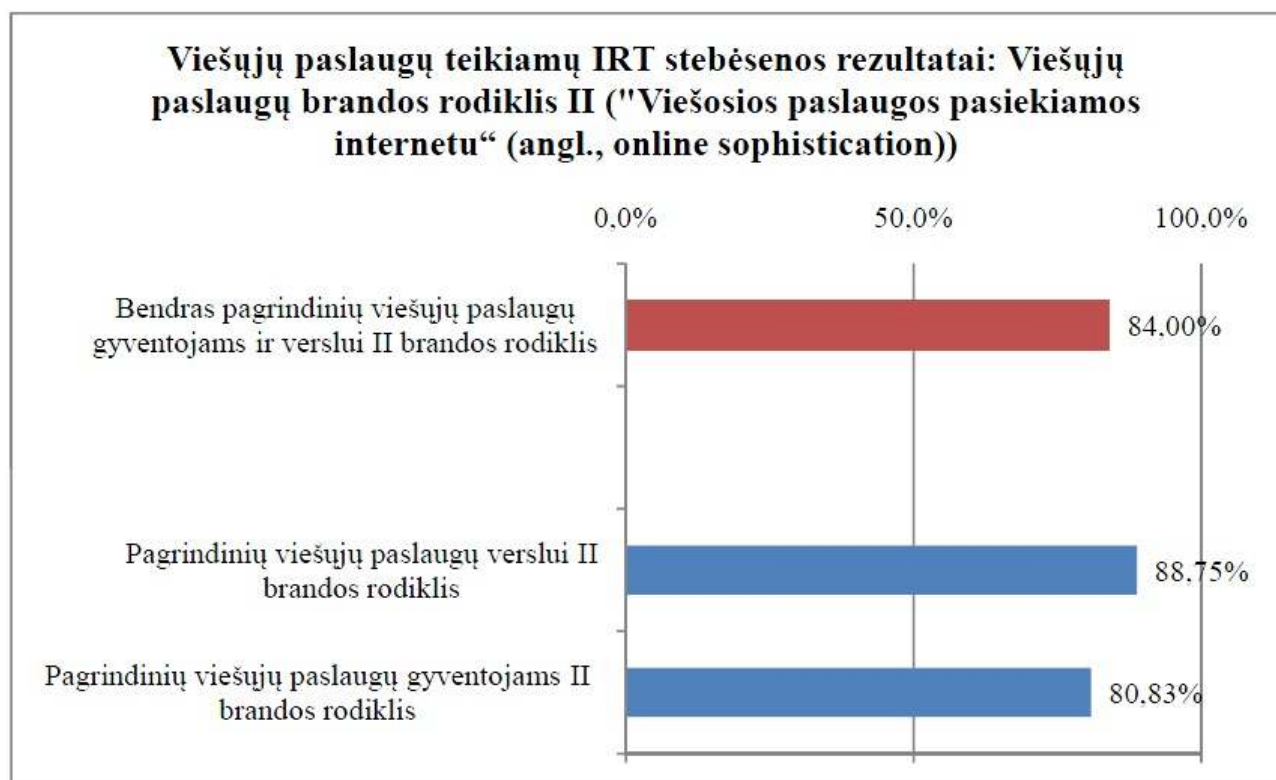
- ✓ I Brandos rodiklis: Viešosios paslaugos visiškai pasiekiamos internetu (*angl., full online availability*);
- ✓ II Brandos rodiklis: Viešosios paslaugos pasiekiamos internetu (*angl., online sophistication*);
- ✓ Kiekybiniai ir kokybiniai viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, rodikliai;
- ✓ Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, aktualumo, populiarumo, naudojimosi patogumo ir kitų parametrų vertinimas gyventojų apklausos pagrindu;
- ✓ Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, aktualumo, populiarumo, naudojimosi patogumo ir kitų parametrų vertinimas verslo subjektų apklausos pagrindu.

Tyrimą atliko UAB „BGI Consulting“ ir pagal sudarytą su Lietuvos Respublikos vidaus ministerija sutartį, parengė *Viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis, esamos būklės analizės ir vertinimo ataskaitą 2009*. Kurioje buvo surinkti stebėsenos duomenis apie

kiekvieną iš 20 pagrindinių viešųjų paslaugų, nustatyti jų brandos rodikliai, bei nustatytas bendras pagrindinių viešųjų paslaugų *I* ir *II brandos rodiklis*. 2 ir 3 pav. pateikti viešųjų paslaugų, teikiamų IRT stebėsenos rezultatai.

2 pav. Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėsenos rezultatai: Viešųjų paslaugų brandos rodiklis I („Viešosios paslaugos, visiškai pasiekiamos internetu“ (angl., fully online available)) Šaltinis: [7, p.9]

3 pav. Viešųjų paslaugų, teikiamų IRT, stebėsenos rezultatai: Viešųjų paslaugų brandos rodiklis II („Viešosios paslaugos pasiekiamos internetu“ (angl., online sophistication)) Šaltinis: [7, p.10]

Konstatuotina, kad visiškai pasiekiamų internetu paslaugų dalis tarp 20 pagrindinių paslaugų yra pakankamai maža. Nors viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę procesas vyksta

pakankamai sparčiai (brandos rodiklis II), vis dėlto stokojama iki galo perkeltų paslaugų (t.y. siekiančių 4-ąjį ar 5-ąjį brandos lygį). Didesnioji dalis (60 proc.) pagrindinių viešųjų paslaugų verslui ir gyventojams vis dar teikiamos nepakankamu lygiu, o paslaugos galutiniam suteikimui reikia tiesiogiai vykti į viešojo administravimo instituciją, pateikti kitų institucijų išduotas pažymas ir pasirašyti įprastu būdu.

1.3. E. valdžios sritį reglamentuojantys LR teisės aktai

2001 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino nutarimą *Dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo*. Koncepcijoje buvo numatyta, kad vienas iš pagrindinių tikslų, kuriant informacinę visuomenę Lietuvoje – modernizuoti valstybės valdymą, tam panaudojant kompiuterizuotus informacijos šaltinius, sukuriant tinkamą teisinę aplinką, plėtojant e. valdžią ir e. demokratiją, suteikiant gyventojams realias galimybes nevaržomai gauti iš visų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų informaciją, teikti pasiūlymus, kritikuoti, dalyvauti, priimant sprendimus. Lietuvos gyventojai turėtų įgyti kuo daugiau galimybių naudotis internetu. Tam tikslui pasiekti turėtų būti spartinama mokyklų ir bibliotekų kompiuterizacija, steigiami interneto kioskai apskrityse ir kitaip plėtojama IRT infrastruktūra.

Informacinės visuomenės plėtros strateginiame plane viešasis administravimas išskirtas kaip viena iš prioritetinių sričių, plėtojant informacinę visuomenę.

2002 m. pabaigoje Lietuvos Vyriausybė patvirtino *E. valdžios koncepciją*. Koncepcijoje išdėstyti Vyriausybės programoje numatyti uždaviniai – vystyti efektyvias priemones, kurios leistų viešąjį administravimą pritaikyti šiuolaikiniams poreikiams, analizuoti ir reformuoti sprendimų priėmimo procesą taip, kad viešasis administravimas atitiktų šiuolaikinę žinių vadybą, kompiuteriniuose tinkluose sukurti visų valdžios institucijų teikiamų paslaugų sistemą, kuri veiktų „vieno langelio“ principu, ir ja galėtų operatyviai naudotis gyventojai bei verslo subjektai. Numatyta, kad, teikiant viešąsias paslaugas (įvairių dokumentų pildymas, atsiskaitymai, paklausimai ir atsakymai), būtų garantuojamas informacijos saugumas, kuriamos saugios ir tarpusavyje suderintos svarbiausių veiklos sričių valstybinės informacinės sistemos ir registrai, skatinami elektroniniai atsiskaitymai už paslaugas ir pirkimus bei skatinamas elektroninio parašo naudojimas tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose.

Svarbiausias koncepcijos uždavinys – pasiekti, kad nuo 2005 m. viešosios paslaugos Lietuvos Respublikos gyventojams ir verslo subjektams būtų teikiamos, panaudojant skaitmenines technologijas ir atsižvelgiant į viešąsias paslaugas, numatytas Europos Sąjungos programiniuose dokumentuose.[2, p. 5-6]

Rengiant ir įgyvendinant e. valdžios projektus, turi dalyvauti visos Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos. Visus šiuos projektus koordinuoti ir stebėti, valdyti ir atlikti viešųjų paslaugų teikimo, naudojant skaitmenines technologijas, priežiūrą Lietuvos Respublikos Vyriausybė įgaliojo Informacinės visuomenės plėtros komitetą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją.

2003 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino nutarimą *Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo*. Šiame apraše yra pateikti privalomi nurodymai ir reikalavimai, kurių turi laikytis valstybės įstaigos ir savivaldybės, siekdamos supaprastinti informacijos paiešką eiliniam vartotojui. Tikslas buvo sudaryti visuomenei sąlygas gauti internetu visą viešą informaciją apie valstybės institucijas ir jų funkcijas, suvienodinti valstybės institucijų interneto svetaines, užtikrinti jų veiksmingumą, jose pateikiamos informacijos aktualumą, patikimumą, paieškos galimybes, svetainių kūrimą ir reguliarią informacijos atnaujinimą.[15]

Siekiant užtikrinti viešojo administravimo plėtros tęstinumą ir įgyvendinti Valstybės ilgalaikės raidos strategijos III skyriaus 3 skirsnio „Valstybės valdymas ir savivalda“ nuostatas, 2004 m. buvo patvirtinta *Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategija*. 2009 m. joje buvo atlikti pakeitimai. Strategijoje buvo pakoreguotas e. valdžios apibrėžimas: *e. valdžia – visuma viešojo administravimo veikloje diegiamų IRT, organizacinių šios veiklos pokyčių ir naujų įgūdžių, skirtų viešosioms ir administracinėms paslaugoms, demokratiniams procesams ir viešajai politikai tobulinti*. Taip pat numatyti tikslai:

- ✓ Siekiant užtikrinti e. valdžios plėtrą, reikia pertvarkyti vidinius viešojo administravimo procesus, nuosekliai plėtoti elektroninį turinį ir infrastruktūrą, užtikrinti saugų ir efektyvų duomenų teikimą tarp valstybės registų ir informacinių sistemų, saugiai identifikuoti ir autentifikuoti asmenis elektroninėje erdvėje, užtikrinti efektyvų elektroninio parašo naudojimą elektroniniams dokumentams tvarkyti ir saugoti, asmenims, kurie kreipiasi į viešojo administravimo institucijas ir įstaigas, identifikuoti.
- ✓ mažinti skaitmeninę atskirtį kaimiškose vietovėse, sudaryti galimybes gyventojams išmokti naudotis IRT bei pasinaudoti šių technologijų teikiamomis galimybėmis. Plėtoti plačiajuosčio interneto tinklą kaimiškose vietovėse.[16]

2005 m. birželio 8 d. Lietuvos respublikos Vyriausybė patvirtino nutarimą „*Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo*“, o 2006 m. birželio 21 d. patvirtino ir *Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programą*. Kurios dabar yra panaikintos įsigaliojus naujai parengtai programai 2011-2019 m.[17, 18]

Atsižvelgiant į tai, kad informacinės visuomenės plėtra – dinamiškas, sparčiai kintantis procesas daugelyje visuomenės ir valstybės veiklos sričių ir sėkmingas viešojo sektoriaus

dalyvavimas skatinant teigiamas ir mažinant neigiamas šio proceso pasekmes daug prisidėtų prie darnios informacinės visuomenės plėtros. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įgyvendinant 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių 3 lentelės 52 punktą („*Parengti Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2009–2015 metų strategiją*“), 2011 m. kovo 16 d. patvirtino *Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa*. Ši programa atitinka Europos Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Europos skaitmeninė darbotvarkė“ (*KOM (2010) 245 galutinis*) išdėstytus tikslus ir suderinta su Europos Komisijos 2010 m. kovo 3 d. komunikatu „2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ (*KOM (2010) 2020 galutinis*).[19, 20]

Programos paskirtis – nustatyti informacinės visuomenės plėtros prioritetus, tikslus ir uždavinius, kad būtų kuo geriau naudojamosi informacinių ir ryšių technologijų teikiamomis socialinėmis ir ekonominėmis galimybėmis, o pirmausia internetu – labai svarbia ekonominės ir socialinės veiklos priemone, kuria naudojantis galima teikti ir gauti paslaugas, dirbti, pramogauti, bendrauti ir laisvai reikšti savo nuomonę.

Programos strateginis tikslas – pagerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę ir įmonių veiklos aplinką naudojantis IRT teikiamomis galimybėmis ir pasiekti, kad iki 2019 metų ne mažiau kaip 85 procentai Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu. Informacinė visuomenė turi būti plėtojama vadovaujantis šiais prioritetais:

- 1 prioritetas.** Lietuvos gyventojų gebėjimų naudotis IRT tobulinimas;
- 2 prioritetas.** Elektroninio turinio ir paslaugų plėtra, jų naudojimo skatinimas;
- 3 prioritetas.** IRT infrastruktūros plėtra.

Šios programos įgyvendinimą koordinuoja *Susisiekimo ministerija*. Programoje aprašytu uždavinių įgyvendinimą atlieka už uždavinių įgyvendinimą atsakingos *institucijos*, o už informacinės visuomenės plėtros vertinimo kriterijų reikšmių surinkimo tvarkos aprašo parengimą ir patvirtinimą, vertinimo kriterijų reikšmių surinkimą ir jų pokyčių įvertinimą atsakingas *Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos*. [21]

Apibendrinus galime teigti, kad tolimesnė e. valdžios plėtra reikalauja e. viešųjų paslaugų efektyvumo ir saugumo. Taigi vienas iš svarbiausių e. valdžios aspektų yra užtikrinti didesnę paslaugų naudotojų pasitenkinimą e. viešosiomis paslaugomis. Teikiant šias paslaugas elektroniniu būdu, turi būti siekiama plataus jų naudojimo, o ne vien tik šių paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę.

Vienas svarbiausiųjų uždavinių šiuolaikinei valstybei – sukurti viešojo administravimo sistemą, kuri dirbtų geriau ir kainuotų mažiau, o jos veikla būtų skirta šalies gyventojams, jų reikmėms ir gerovei. Vis daugiau e. valdžios projektų įgyvendinama Lietuvoje, žmonės naudojami e.

viešosiomis paslaugomis ir įvertina jų teikiamą naudą, kompiuterių ir interneto naudotojų skaičius pastaraisiais metais sparčiai auga. Tą patį efektyvus ir geranoriškas viešojo administravimo institucijų darbas e. valdžios srityje yra labai reikšmingas viešojo administravimo modernizavimui, gerinant e. viešųjų paslaugų kokybę ir keliant e. viešųjų paslaugų naudotojų pasitenkinimą.[22]

2. LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTO STRUKTŪRA

Lietuvos statistikos departamentas yra Vyriausybės įstaiga, dalyvaujanti formuojant valstybės politiką finansų ministrui priskirtoje statistikos valdymo srityje ir ją įgyvendinanti bei koordinuojanti šalies oficialiosios statistikos rengimą.[23]

Statistikos veiklai koordinuoti yra sukurta oficialiosios statistikos teisinė bazė. Oficialiąją statistiką reglamentuoja nacionaliniai ir ES teisės aktai, iš kurių pagrindiniai yra Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 54-1048; 1999, Nr. 114-3299) ir 1997 m. vasario 17 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 322/97 dėl Bendrijos statistikos.

Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo nuostatos yra suderintos su šiuo metu galiojančiomis ES teisės normomis, apibrėžiančiomis Bendrijos statistiką. Dabar rengiamas Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, tikslinamas Lietuvos statistikos departamento darbo reglamentas. Planuojama statistikos teisinę bazę papildyti Geros praktikos ir Etikos kodeksais.

Lietuvos statistikos departamentas savo veikloje taip pat vadovaujasi kitais šalies ir ES teisės aktais, reglamentuojančiais tam tikros statistikos rengimą, Statistikos departamento nuostatais, patvirtintais LR Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 285, ir vidutinės trukmės Statistikos departamento veiklos strategija.

Organizacijos pavadinimas	Lietuvos statistikos departamentas	
Organizacijos rekvizitai	kodas	188600177
	adresas:	Gedimino pr. 29, LT-01500 Vilnius
	telefonas	+370 5 236 48 22
	faksas	+370 5 236 48 45
	el. pašto adresas	statistika@stat.gov.lt
	bankas	AB Vilniaus bankas
	banko kodas	70440
PVM mokėjimas	☐ taip PVM mokėtojo kodas _____	
	☒ ne PVM nemokėjimo teisinis pagrindas: Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (Žin., 2002, Nr. 35-1271)	

4 pav. Bendra Lietuvos statistikos departamento informacija

Lietuvos statistikos departamentas yra viešasis juridinis asmuo, turintis sąskaitą banke ir antspaudą su Lietuvos valstybės herbu ir savo pavadinimu.[24, p. 1-2]

2.1. Pagrindiniai valdymo organai ir valdymo principai

Lietuvos statistikos departamento organizacinė struktūra mišri, orientuota į procesus ir produktus. Statistikos skyriai funkcionuoja vertikaliu šakiniu principu ir yra atsakingi už makroekonomikos, verslo, socialinės ir demografinės bei žemės ūkio statistikos sričių plėtrą. Esama struktūra laipsniškai pertvarkoma, siekiama ją optimizuoti ir statistikos tvarkymą dar daugiau orientuoti į procesus.

Lietuvos statistikos sistemą sudaro Lietuvos statistikos departamentas (galima išskirti tik nuo 2011 m. į jį įeinančius penkis duomenų parengimo skyrius (**5 pav.**)), ministerijos, kitos valstybės ir vietos savivaldos institucijos ir įstaigos, tvarkančios savo srities oficialiąją statistiką.

5 pav. Lietuvos statistikos departamento duomenų parengimo skyriai

Lietuvos Statistikos departamentui vadovauja generalinis direktorius, kurį nustatyta tvarka skiria ir atleidžia Ministras Pirmininkas. Generalinis direktorius yra pavaldus Ministrui Pirmininkui bei turi pavaduotojus, kuriuos jis pats skiria ir atleidžia.

Direktorius vadovauja Statistikos departamento padaliniams tiesiogiai ar per savo pavaduotojus. Pastarieji rūpinasi generalinio direktoriaus skirtomis darbo sritimis, koordinuoja ir tikrina jų įgaliojimams priskirtose srityse nustatytos statistikos darbų programos įgyvendinimą, rengia įstatymų ir kitų teisės aktų projektus.

Patariamoji generalinio direktoriaus institucija yra *generalinio direktoriaus patariamoji komisija*. Jos narių skaičių, sudėtį ir darbo reglamentą tvirtina generalinis direktorius – patarimosios komisijos pirmininkas. Patariamoji komisija svarsto svarbiausius veiklos bei sprendimų priėmimo ir vykdymo klausimus. Jos nariai – generalinio direktoriaus pavaduotojai

(pagal pareigas), kiti departamento ir jam pavaldžių įstaigų valstybės tarnautojai. Į kolegijos posėdžius gali būti kviečiami valstybės ir kitų institucijų bei organizacijų atstovai.

Nuo 1994 m. prie Lietuvos statistikos departamento veikia Statistikos taryba. Taryba nagrinėja svarbiausius statistikos organizavimo ir metodologijos klausimus, svarsto surašymų, statistinių registrų, svarbiausių tyrimų metodologijos principus bei statistikos darbų programas, pagrindinius statistinių tyrimų rezultatus, duomenų apsaugos, statistinės informacijos pateikimo valstybės institucijoms ir skelbimo visuomenei klausimus, rengia išvadas, teikia siūlymus Lietuvos statistikos departamentui. Statistikos tarybą sudaro valstybės ir savivaldybių institucijų, mokslo, suinteresuotų ministerijų, visuomeninių organizacijų, verslo ir žiniasklaidos atstovai. Jos sudėtį ir nuostatus tvirtina LR Vyriausybė. Tarybos narius numatoma įtraukti į strateginių sprendimų, lemiančių statistikos sistemos plėtrą, ES teisės aktų projektų svarstymą.

Prioritetiniams klausimams spręsti ir Lietuvos statistikos departamento veiklai gerinti sudaromos darbo grupės ir komisijos. Sudarytos Metodinė, Terminijos, Statistinės atskaitomybės naštos mažinimo, Vidinės komunikacijos tobulinimo ir kitos grupės ar komisijos. Toks horizontalus darbo organizavimo principas leidžia daugiau darbuotojų įtraukti į Lietuvos statistikos departamento veiklą ir sprendimų priėmimo procesus, geriau koordinuoti darbus tarp skyrių.

Statistikos departamento organizacinė struktūra atitinka atliekamas funkcijas. Skyriai, rengiantys statistikos duomenis, atsako už tam tikras statistikos sritis. Statistikos departamento organizacinė schema pateikta **1 priede**.

2.2. Žmogiškųjų išteklių analizė

Lietuvos statistikos departamentui nustatytas didžiausias leistinas valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, skaičius – 581 pareigybė.

Departamentui ir jo pavaldžioms įstaigoms nustatytas didžiausias leistinas darbuotojų skaičius yra 642, iš jų duomenų parengimo skyriuose dirba 274 specialistai, pačiame departamente – 368. Centriniam aparate 88 proc. darbuotojų turi aukštąjį išsilavinimą, iš jų 6 asmenys turi mokslo laipsnį. Duomenų parengimo skyriuose darbuotojai su aukštuoju išsilavinimu sudaro 54 proc.

Statistikos departamento darbuotojų pasiskirstymas pagal atskiras veiklos sritis yra pavaizduotas **1 lentelėje**.

1 lentelė Lietuvos statistikos departamento darbuotojų paskirstymas pagal veiklos sritis.

Padaliniai	Darbuotojų skaičius
Darbo statistikos	19
Demografinės statistikos	7
Ekonomikos ir finansų	4
Energetikos statistikos	7

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

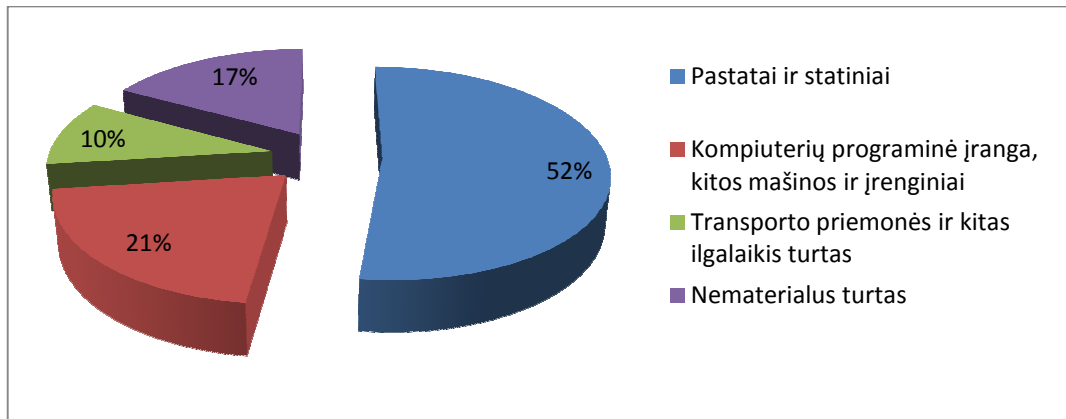
Padaliniai	Darbuotojų skaičius
Europos reikalų ir tarptautinio bendradarbiavimo	5
Finansinių paslaugų statistikos	3
Gyvenimo lygio statistikos	10
Įmonių statistikos	8
Informacinių sistemų palaikymo	15
Informacinių technologijų plėtros	3
Juridinis	3
Kainų statistikos	15
Klausėjų koordinavimo	2
Nacionalinių sąskaitų	20
Metodologijos ir kokybės	12
Oficialiosios statistikos programų	3
Personalo	3
Pramonės statistikos	7
Ryšių su visuomene	6
Socialinės apsaugos ir sveikatos statistikos	6
Statybos ir investicijų statistikos	8
Statistinės informacijos platinimo	11
Švietimo ir kultūros statistikos	6
Transporto ir paslaugų statistikos	16
Ūkio	0
Ūkio subjektų registro	2
Užimtumo statistikos	3
Užsienio prekybos statistikos	9
Vidaus audito	3
Vidaus prekybos statistikos	4
Žemės ūkio ir aplinkosaugos statistikos	13
Žinių ekonomikos ir specialiųjų tyrimų statistikos	4
Vadovybė	7
Iš viso	368

Aukštos kvalifikacijos Lietuvos statistikos departamento darbuotojai geba tenkinti didėjančius statistikos vartotojų poreikius, statistiškai stebėti ir vertinti naujus reiškinius. Darbuotojų gebėjimams stiprinti kasmet atliekamas darbuotojų savęs vertinimas, nustatomi mokymo prioritetai, išanalizuojamas mokymo poreikis ir sudaromi metiniai mokymo planai. Specialistai kelia kvalifikaciją Lietuvos viešojo administravimo institute, Statistikos departamente organizuojamuose seminaruose, Europos statistikų mokymo kursuose, ilgalaikėse stažuotėse Eurostate, kitų ES šalių statistikos tarnybose.

2.3. Techninių išteklių analizė

Didžiąją dalį (~52 proc.) Lietuvos statistikos departamento ilgalaikio turto sudaro pastatai ir statiniai (2011 m. birželio 30 d. ilgalaikis materialus turtas sudarė apie 14,0 mln. litų, iš jo pastatai ir statiniai – apie 7,2 mln. litų). Apie penktąją dalį (21 proc.) viso ilgalaikio materialaus turto sudaro kompiuterių programinė įranga (2011 m. birželio 30 d. – apie 3 mln. litų). Kompiuterių įranga

eksploatuojama Statistikos departamente ir penkiuose duomenų parengimo skyriuose. Nematerialus departamento turtas sudaro apie 17 proc. viso ilgalaikio turto (2011 m. birželio 30 d. nematerialus turtas sudarė apie 2,5 mln. litų).[25] Ilgalaikio turto struktūra pateikiama **6 pav.**

6 pav. Ilgalaikio turto struktūra

Statistikos departamente šiuo metu naudojamų tarnybinių stočių, operacinių sistemų ir taikomųjų programų specifikacija pateikta **2 lentelėje**.

2 lentelė. Turimų tarnybinių stočių, operacinių sistemų ir taikomųjų programų specifikacija

Eil.Nr.	Tarnybinė stotis	Paskirtis	Operacinė sistema	Pagrindinės aplikacijos
1	Duomenų bazių, Sun Enterprise E5500,	Pagrindinės duomenų bazės	Sun Solaris 9	Oracle 8 Server Enterprise, Oracle 9 Server Enterprise
2	Duomenų bazių, IBM xSeries 250	Papildomos duomenų bazės	Microsoft® Windows Server 2000 (SP4)	Microsoft® SQL Server 2000 Enterprise (SP3);
3	Duomenų bazių, Bull NovaScale 3045	Integruotos duomenų saugyklos duomenų bazės	Microsoft® Windows Server 2003 Ent.	Microsoft® SQL Server 2005 failover cluster
4	Žiniatinklio, 8 vnt. (IBM xSeries 345, IBM xSeries 206, Dell PowerEdge 2900, HP ProLiant ML370)	Intraneto ir interneto portalai, Statistinės informacijos platinimo, el. formų portalas, IDS aplikacijos	Microsoft® Windows Server 2003, RedHat ES 2.4.21-4.ELsmp, FreeBSD 5.3	Microsoft® Sharepoint Team Services, Microsoft Office Sharepoint Server 2007, Apache HTTP Server, Microsoft® IIS, PX-WEB

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

2 lentelės tęsinys

Eil.Nr.	Tarnybinė stotis	Paskirtis	Operacinė sistema	Pagrindinės aplikacijos
5	Kompiuterių tinklo valdymo, 6 vnt. (IBM xSeries 206)	Active Directory DB, vidinis DNS serveris, spausdintuvų valdymas, kompiuterių su Microsoft® programine įranga priežiūra	Microsoft® Windows 2000 Server (SP4), Microsoft® Windows Server 2003 Standard	Active Directory, DNS servisas, DNS servisas, Microsoft® SMS, MOM
6	El. Pašto (IBM xSeries 232)	El. paštas	Microsoft® Windows Server 2003	Microsoft® Exchange Server 2003
7	Failų, IBM xSeries 232	Darbuotojų failų saugojimui ir duomenų apsikeitimui intranete	Microsoft® Windows 2000 Server (SP4)	
8	Atsarginių kopijų, IBM xSeries 445	Atsarginėms kopijoms daryti ir saugoti	Microsoft® Windows Server 2003 Enterprise	CA BrightStor ARCserve Backup

Skirtingoms programoms bei tarnyboms naudojamos dar apie 10 IBM xSeries 206 (CPU: 3.2 GHz Intel Pentium IV, RAM: 1 GB) ir nedidelis kiekis žemesnio galingumo tarnybinių stočių.

Departamento darbo vietų kompiuteriuose pagrinde naudojamos MS Windows 2000/XP/7 OS, daugumoje tarnybinių stočių naudojamos MS Windows Server 2003 arba MS Windows 2000 Server OS, išimti sudaro keletas duomenų bazių ir interneto tarnybinių stočių.

Statistikos departamente naudojamos dvi pagrindinės duomenų bazių valdymo sistemos (DBVS): Oracle ir Microsoft® SQL Server 2000. Oracle tarnybinėse stotyse saugomos pagrindinės Statistikos departamento duomenų bazės. Microsoft® SQL DBVS aptarnauja Integruotą duomenų saugyklą ir įvairios paskirties aptarnaujančias ir vidaus administravimui skirtas duomenų bases (SharePoint, MS SMS, Kaspersky AV ir t.t.)

Naudojamos taikomosios programos: MS Office, ORACLE Forms, ORACLE Reports, MS SQL Server, Microsoft SQL Server Analysis Services, Microsoft SQL Server Integration Services, Microsoft SQL Server Reporting Services Microsoft .NET, ASP.NET v. 2.0, SQL NAVigator, ABBYY FormReader Enterprise, PHP, PostgreSQL, BLAISE, FoxPro, SAS, SUDAAN (SAS modulis), EBLUPGREG (SAS modulis), SPSS, Demetra, PC-Axis.

Naudojami duomenų apsikeitimo protokolai: DHCP, IP, RSVP, LDAP, Netbios, Pop3, S-HTTP, Telnet, FTP, SMTP, SNMP, ICMP, SMTP, SNMP, HTTP, MPLS. IP VPN duomenų

šifravimas naudojamas ryšiui su VMI, Sodra, VRM, SEB Vilniaus banku. Taip pat duomenų šifravimas naudojamas nutolusių darbo vietų prijungimui.

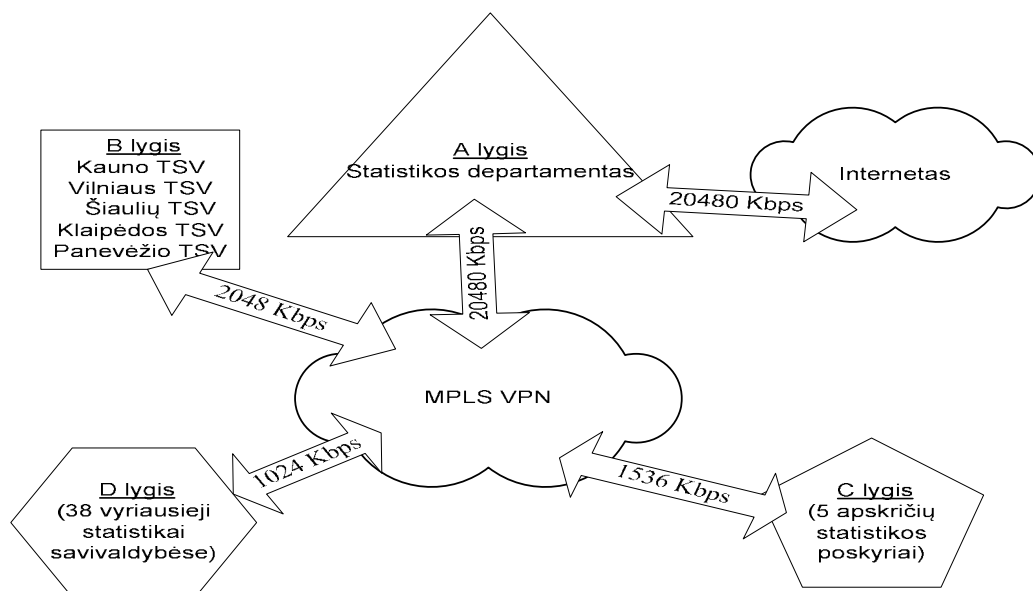
Apsauga nuo virusų. Darbo vietose - Kaspersky Antivirus v.6.0. Tarnybinės stotyse - eTrust Antivirus v.7.0, Symantec CE for File Servers. Pašto tarnybinėje stotyje - Symantec Mail Security for Microsoft Exchange.

Ryšių tarp filialų schema. Visas Lietuvos statistikos departamento tinklas yra sudarytas iš keleto segmentų. Geografiškai vienas nuo kito nutolusių centrinės būstinės ir jos padalinių lokalūs tinklai (LAN) šiuolaikinėmis priemonėmis yra sujungti į bendrą duomenų perdavimo tinklą ir sudaro nuotolinį tinklą (WAN).

Statistikos departamento tinklo lygmenys:

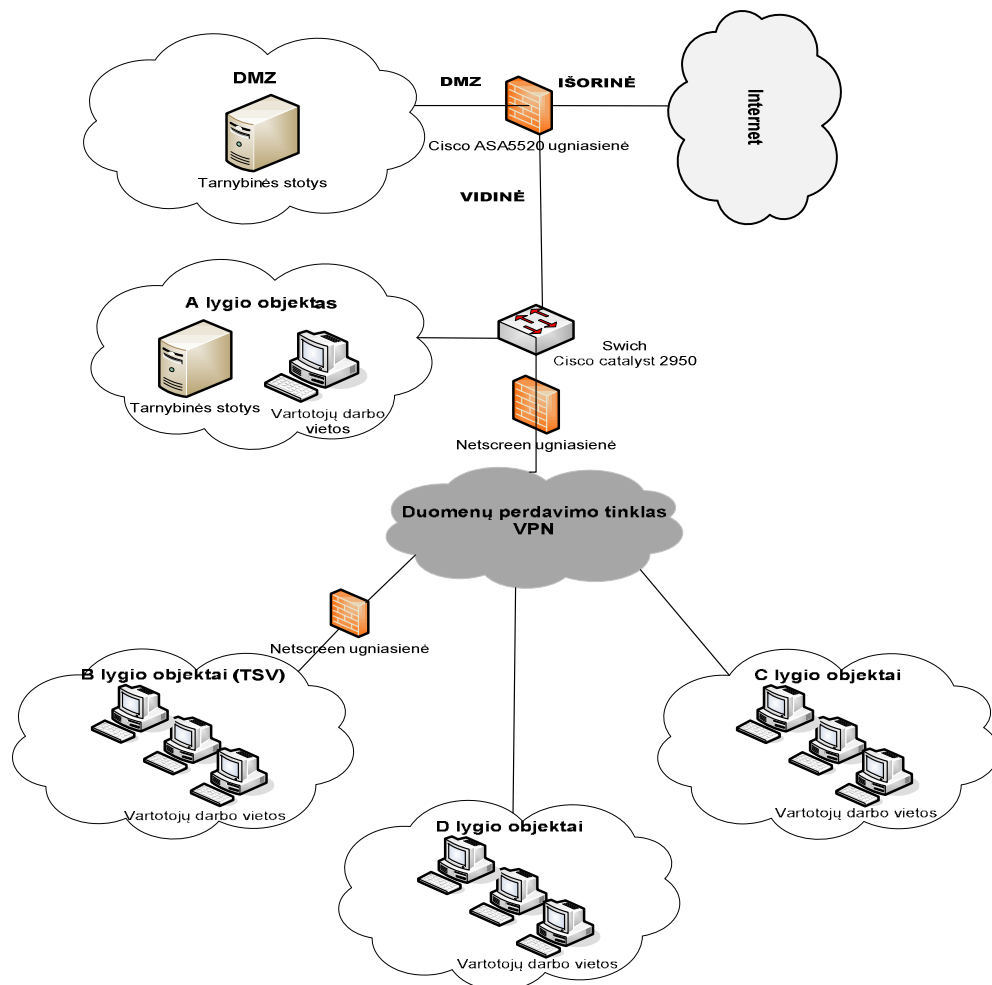
- ❖ A lygis – centrinė būstinė Vilniuje, Gedimino pr. 29;
- ❖ B lygis – duomenų parengimo skyriai (anksčiau TSV) penkiuose didžiausiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje;
- ❖ C lygis – apskričių statistikos poskyriai. Jų yra penki: Alytuje, Marijampolėje, Utenoje, Tauragėje, Telšiuose;
- ❖ D lygis – vyriausieji statistikai rajonuose. Šiuo metu jų yra trisdešimt aštuoni.

Bendra Statistikos departamento WAN struktūra pateikta žemiau. **7 pav.**, pateiktoje schemoje parodyta, kaip organizuotas duomenų perdavimas bei pateikta informacija apie ryšio greitaveiką.

7 pav. Duomenų perdavimo organizavimas ir ryšio greitaveika

Duomenų parengimo skyriai (anksčiau TSV), C ir D lygio objektai MPLS VPN technologijos pagalba prijungtos prie centrinės būstinės ir į internetą išeina per centrinį kanalą. Vietinis tinklas centrinėje būstinėje suskirstytas į kelias zonas: išorinė, vidinė ir DMZ (žr. **8 pav.**).

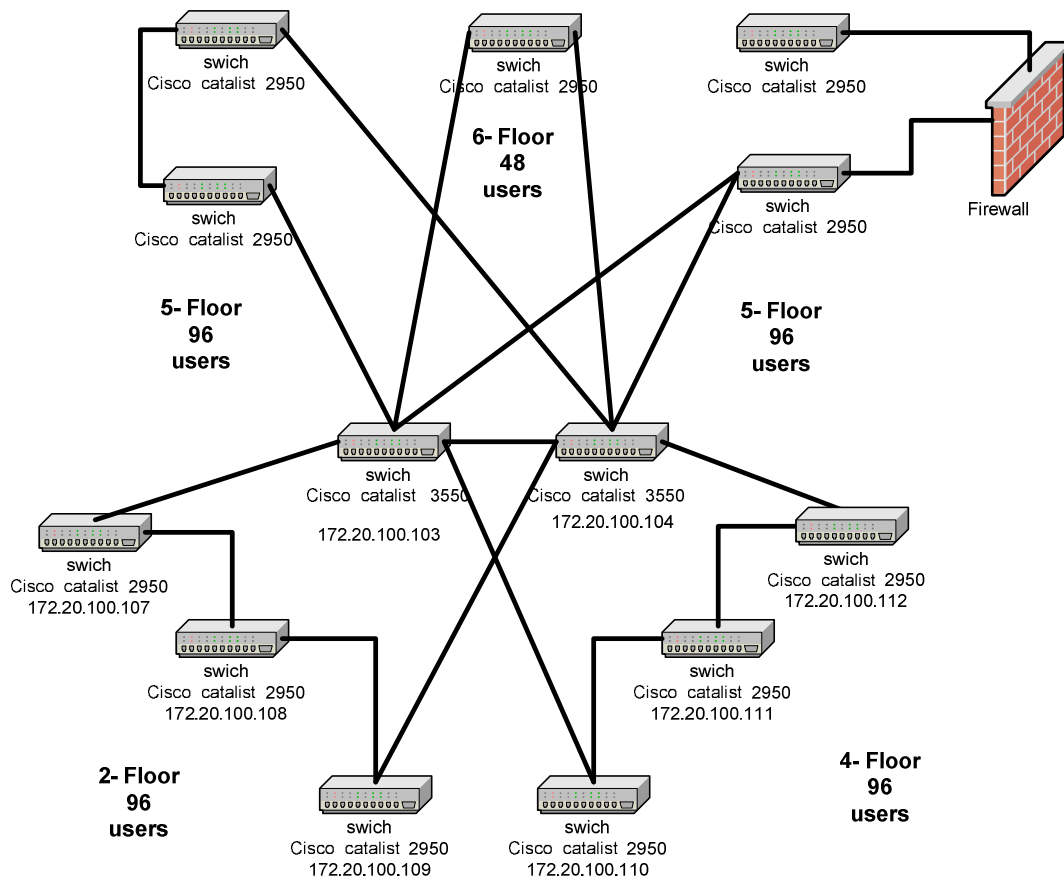
8 pav. Lietuvos statistikos departamento centrinės būstinės vietinio tinklo zonos

Visas tinklo zonas skiria Cisco ASA5520 ugniasienė. Ugniasienės savybės apibūdintos 3 lentelėje.

3 lentelė. Ugniasienės Cisco ASA5520 techninės savybės

Savybės	Ugniasienės apsauga, DHCP palaikymas, NAT palaikymas, VPN, PAT palaikymas
Procesorius	CPU Pentium 4 Celeron 2000 MHz1
RAM	512 MB
Flash Atmintis	256 MB Flash
Ugniasienės pralaidumas	Daugiau už 450 Mbps
VPN pralaidumas	Daugiau už 225 Mbps
Prievadų skaičius	4 Gigabit Ethernet, 1 Fast Ethernet
IPsec VPN kanalų kiekis	750
Virtualių sąsajų(VLANs) kiekis	150

9 pav. pateikta Lietuvos Statistikos departamento pagrindinės būstinės (Gedimino pr. 29, Vilnius) lokalaus tinklo schema.

9 pav. Lietuvos Statistikos departamento lokalaus tinklo schema

Iš aukščiau pateiktų duomenų matome kad Lietuvos statistikos departamentas turi gana gerai išplėtotą ir nuolatos tobulinamą IT infrastruktūrą. Lietuvos statistikos departamento pagrindinėje būstinėje yra įrengta nuosava serverinė, kurioje yra laikomos ir prižiūrimos visos šiuo metu naudojamos tarnybinės stotys. Visos Lietuvos statistikos darbo vietos yra kompiuterizuotos. Lietuvos Statistikos departamentas naudoja ir turi licencijas plačiam skirtingų taikomųjų programų paketui. Duomenų apsikeitimui tarp geografiškai vienas nuo kito nutolusių centrinės būstinės ir jos padalinių, bei kitų institucijų yra naudojimas duomenų šifravimas, bei skirtingi duomenų apsikeitimo protokolai. Visi skirtingų, nutolusių vienas nuo kito padalinių lokalūs tinklai, šiuolaikinėmis priemonėmis yra sujungti į bendrą uždarą, saugų ir efektyvų, didelės greitaveikos, duomenų perdavimo tinklą. Ypač daug dėmesio Lietuvos statistikos departamentas skiria duomenų saugumo užtikrinimui.

Visa tai sudaro visas reikiamas sąlygas e. valdžios plėtos perspektyvoms Lietuvos statistikos departamente, bei parodo, kad Lietuvos statistikos departamentas mato ir gerai supranta kokią naudą ir darbo efektyvumą galima pasiekti pasitelkus į pagalbą naujas informacines technologijas.

3. E. VALDŽIOS LYGIO ĮVERTINIMAS LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTE

Lietuvos statistikos departamentas įsteigtas 1990 m. kovo 18 d. LR Vyriausybės nutarimu. Lietuvos statistikos departamento veikla organizuojama vadovaujantis LR Vyriausybės tvirtinamais ir viešai skelbiamais strateginiais veiklos planais, kurie rengiami vadovaujantis LR Vyriausybės programa.

Lietuvos statistikos departamentas atlieka šias funkcijas:

- ✓ organizuoja kartu su kitomis oficialiąją statistiką tvarkančiomis įstaigomis oficialiąją statistiką;
- ✓ rengia, apdoroja, apibendrina ir analizuoja statistinius duomenis;
- ✓ rengia, teikia ir skelbia statistinę informaciją apie ekonominius, demografinius procesus, socialinius veiksmus, visuomeninius ir aplinkos pokyčius, taip pat juridinių asmenų ir gyventojų gamybinę, komercinę, finansinę ir socialinę veiklą ir jos sąlygas;
- ✓ prisideda prie informacinės visuomenės kūrimo, teikia statistinę informaciją vartotojams ir visuomenės informavimo priemonėms;
- ✓ rengia statistinių rodiklių sąrašus ir rodiklių parengimo metodikas, nustato jų apibendrinimo tvarką ir kt.

Lietuvos statistikos departamentas siekia šių strateginių tikslų:

- ✓ plėtoti nacionalinę statistiką,
- ✓ dalyvauti Europos statistikos sistemos veikloje,
- ✓ koordinuoti kitų šalies oficialiąją statistiką tvarkančių institucijų statistikos darbus,
- ✓ kurti ir tobulinti automatizuotą statistinių duomenų surinkimo, apdorojimo ir platinimo sistemą, atitinkančią e. valdžios viešųjų paslaugų teikimo kriterijus,
- ✓ plėsti ir tobulinti teikiamas informacines paslaugas.

Iš aukščiau pateiktų Lietuvos statistikos departamento funkcijų ir oficialiai skelbiamų strateginių tikslų matosi, kad formuojant savo ilgalaikes strategijas Lietuvos statistikos departamentas labai daug dėmesio skiria informacinių technologijų naudojimui. Kadangi informacinės technologijos ir e. valdžia tarpusavyje neatsiejami dalykai, tai reiškia, kad ir e. valdžios plėtrai savo veikloje.

Pastebima, kad Lietuvos statistikos departamentas informacinių technologijų taikymą netgi įtraukė į savo strateginius tikslus: „*Kurti ir tobulinti automatizuotą statistinių duomenų surinkimo, apdorojimo ir platinimo sistemą, atitinkančią e. valdžios viešųjų paslaugų teikimo kriterijus*“ ir „*Plėsti ir tobulinti teikiamas informacines paslaugas*“. Šių tikslų apibrėžimas leidžia mums nustatyti pagrindinius e. valdžios kūrimo ir plėtros motyvus Lietuvos statistikos departamente.

Visus šiuos motyvus galima būtų suskirstyti į tokias tikslų kategorijas, susijusias su e. valdžios kūrimu, kaip:

- ✓ *Institucijos darbo našumo gerinimas pasitelkiant informacines technologijas;*
- ✓ *Efektyvus viešosios informacijos teikimas vartotojams;*
- ✓ *Viešųjų paslaugų teikimo vartotojams tobulinimas.*[26, p. 242-243]

Kaip matome Lietuvos statistikos departamentas savo strateginiuose tiksluose labiausiai akcentuoja viešųjų paslaugų efektyvų teikimą ir tobulinimą vartotojams. Ypač duomenų surinkimo, apdorojimo ir platinimo srityse. Todėl šio darbo tolimesnėse dalyse daugiausiai dėmesio mes skirsime būtent šioms sritims.

3.1. Lietuvos statistikos departamento e. valdžios plėtros istorija ir esama būklė.

Stengdamasis neatsilikti nuo kitų Lietuvos institucijų ir įgyvendinant paskirtus jam ir užsibrėžtus tikslus Lietuvos statistikos departamentas kūrė ir tobulino automatizuotą statistinių duomenų surinkimo, apdorojimo ir platinimo sistemą, atitinkančią e. valdžios viešųjų paslaugų teikimo kriterijus, plėtojo ir tobulino savo teikiamas informacines paslaugas.

Analizuojant Lietuvos statistikos departamento metų veiklos ataskaitas pabandysime trumpai apžvelgti e. valdžios plėtros istoriją ir esamą būklę Lietuvos statistikos departamente.

2004 metais sudarytos sąlygos įvairių veiklų respondentams pateikti 16 statistinių ataskaitų duomenis elektronine forma, sumažintas statistinių ataskaitų skaičius 10 proc., o tyrimuose dalyvaujančių respondentų skaičius – 20 proc. Lietuvos statistikos departamentas paskelbė statistinės informacijos platinimo duomenų bazę interneto svetainėje, sutrumpino nacionalinių sąskaitų rodiklių vertinimo ir skelbimo laiką, parengė ir išleido 158 statistikos leidinius. 2004 metais užbaigta teritorinių statistikos įstaigų reforma, diegiama statistikos kokybės valdymo sistema.

2005 metais pradėta pertvarkyti Lietuvos statistikos departamento informacinė sistema, statistinių duomenų surinkimo, apdorojimo ir platinimo sistema, kuri bus valdoma unifikuotais metaduomenimis. 2005 metais Statistikos departamentas taip pat modernizavo statistinių ataskaitų teikimo elektroniniu būdu sistemą. 2005 metais įdiegta 10 naujų elektroninių formų, sudarant respondentams galimybę 26 statistines ataskaitas teikti internetu. Tais pačiais metais 11 proc. sumažintas ataskaitų skaičius, vidutiniškai tenkantis vienam statistiškai stebimam ūkio subjektui, pasiekta, jog verslo statistikos informacija teikiama vartotojams trumpesniais terminais. 2005 metais buvo parengta statistikos informacinės sistemos modernizavimo specifikacija.

2006 m. Lietuvos statistikos departamentas toliau gerino statistikos tvarkymo efektyvumą, pertvarkydamas statistikos informacinę sistemą į unifikuotais metaduomenimis valdomą integruotą

statistinių duomenų surinkimo, apdorojimo ir statistinės informacijos platinimo sistemą. 2006 metais buvo parengtas statistikos informacinės sistemos modernizavimo detalusis projektas. Statistinių ataskaitų elektroninių formų skaičius buvo padidintas iki 35, pertvarkyta duomenų teikimo elektroniniu būdu sistema (įdiegta ABBYY eFormFiller programinė įranga) taip buvo siekiama didinti respondentų atsiskaitymo lygį. 2006 m. buvo sukurta ir įdiegta prekių ir paslaugų mažmeninių kainų registravimo sistema. Kainų klausėjai kainų registravimą atlieka naudojant delninius kompiuterius.

2007 m. sukurta Integruota duomenų saugykla (IDS). Ji užtikrina galimybę pagerinti statistinių duomenų ir statistinės informacijos prieinamumą, integruoti visas duomenų bazes į bendrą sistemą ir tarpusavyje sukurti bendrą metaduomenų bazę, integruotą į sistemą, mažinti duomenų dubliavimąsi sistemoje. Visi statistinių duomenų apdorojimo procesai standartizuoti ir valdomi metaduomenimis. Užtikrinta galimybė centralizuotai stebėti procesų ir duomenų kokybę, efektyviai panaudoti administracinių šaltinių duomenis rengiant statistinę informaciją. Plėtojant statistinių duomenų surinkimo elektronine forma sistemą įdiegta klausėjų informacinė sistema. 2007 m. pradėti nuomoti 73 nešiojami kompiuteriai su mobiliu ryšiu (internetu) klausėjams, atliekantiems namų ūkių tyrimus. Sukurta Kompiuterinė respondentų apklausos sistema, kurioje realizuota galimybė centralizuotai valdyti respondentų apklausas. Tobulinant statistinių ataskaitų apdorojimo procesą įdiegta statistinių ataskaitų skenavimo sistema. Įsigytos visos sistemai būtinos techninės ir programinės priemonės. Surinktos statistinės ataskaitos skenuojamos ir apdorojamos penkiose Teritorinėse statistikos valdybose.

2008 m. pagrindinis statistinės informacijos sklaidos šaltinis – Rodiklių duomenų bazė, buvo papildytas 295 duomenų masyvais. Sukurtos interaktyvios priemonės leidžia vartotojams gauti statistinę informaciją, sukaupią Rodiklių duomenų bazėje, išsisaugoti ją kompiuteriuose, o registruotiems vartotojams automatiškai, kai tik paskelbiama nauja statistinė informacija, atnaujinamos jų susikurtos duomenų bazės užklausos. Rodiklių duomenų bazėje vartotojai gali ne tik rasti statistinius rodiklius, bet ir formuoti lenteles, jas redaguoti, statistinę informaciją pavaizduoti grafikais ar žemėlapiais. Rodiklių duomenų bazėje 2008 m. pabaigoje buvo sukaupia 1215 duomenų masyvų, suskirstytų į temines sritis, arba 69 procentai statistinės informacijos, rengiamos pagal Oficialiosios statistikos darbų programą.

2008 m. buvo toliau plečiamas Integruotos duomenų saugyklos funkcionalumas. Numatyta įdiegti Administracinių šaltinių, Kokybės rodiklių valdymo bei Mikroduomenų parengimo ilgalaikiam saugojimui modulius.

Taip pat 2008 m. Lietuvos Statistikos departamente buvo įdiegta elektroninių dokumentų archyvavimo sistema, kurioje kaupiamos internetu iš respondentų gautos elektroninės statistinės ataskaitos, skaitmeninės popierinių ataskaitų kopijos bei elektroninių formų šablonai. Šioje

sistemoje elektroninės statistinės ataskaitos registruojamos registre bei įtraukiamos į bylas. Realizuota elektroninių statistinių ataskaitų tiesioginio skenavimo į dokumentų saugyklą galimybė, taip pat galimybė atpažinti elektroninių statistinių ataskaitų duomenis ir automatizuotai užpildyti dokumento kortelės laukus. Atnaujinama kainų klausėjų informacinė sistema bei techninė įranga [27, p. 24-25].

2009 m. įdiegta moderni informacinė išteklių planavimo ir apskaitos sistema, vadinamoji verslo valdymo sistema (VVS), leidžianti finansinę apskaitą vesti kaupimo, o biudžeto apskaitą – pinigų principu. Įgyvendinant „*biuro be popieriaus*“ viziją, Statistikos departamente 2009 m. įdiegta elektroninė dokumentų valdymo sistema „**Sodas**“, leidžianti užtikrinti efektyvų, automatizuotą ir standartizuotą, departamento dokumentų valdymą, kontroliuoti pavedimus ir užduotis.

2009 m. buvo patobulinta informacinių technologijų (IT) incidentų registravimo sistema, sudaryta galimybė Statistikos departamento vidaus tinklyne visiems darbuotojams registruoti pastebėtus IT incidentus, apie kuriuos iš karto informuojami atsakingi darbuotojai.

Tarnybinėje stotyje, kurioje veikia Rodiklių duomenų bazė, buvo įdiegtas tarnybinės stoties bei veikiančių joje servisų stebėjimo modulis, automatiškai elektroniniu paštu (toliau el. paštu) informuojantis atsakingus administratorius apie incidentus, trukdančius stabiliai tarnybinės stoties veiklai.

Buvo tęsiami integruotos statistikos informacinės sistemos (ISIS) plėtros ir tobulinimo darbai. 2009 m. įgyvendintos priemonės leido 98,8 procento užtikrinti Statistikos departamento e. paslaugų prieinamumą [28, p. 26-27, 29 p. 3-4].

2010 m. Lietuvos statistikos departamentas didelį dėmesį skyrė e. paslaugų, skirtų statistinių duomenų rinkimui ir statistinės informacijos sklaidai, prieinamumui ir kokybei užtikrinti. Perkelta į našesnę tarnybinę stotį statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema ir optimizuotos duomenų bazių struktūros leido greičiau apdoroti respondentų pateiktas statistines ataskaitas.

2010 m. Lietuvos statistikos departamente pradėta eksploatuoti informacinė išteklių planavimo ir apskaitos sistema, sujungusi atskiras iki tol veikusias finansų apskaitos, darbo užmokesčio ir personalo, projektų planavimo ir apskaitos, ryšių su vartotojais valdymo ir darbo laiko sąnaudų vertinimo sistemas.

Verslo įmonėms sudarytos sąlygos nuo 2011 m. visas joms skirtas statistinių ataskaitų formas teikti elektroniniu būdu.

Lietuvos statistikos departamentas 2010 m. tęsė darbus įgyvendindamas projektą, finansuojamą iš ES lėšų, kurio tikslas – įdiegti penktojo viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygio e. paslaugą respondentams ir sudaryti sąlygas jiems parengti ir perduoti statistinius verslo duomenis elektroniniu būdu. Šis tikslas įgyvendinamas iš esmės sukuriant naują informacinę

sistemą *e. statistika*, kuri suteiks galimybę respondentams pateikti statistinius duomenis tiesiai iš verslo valdymo ir apskaitos sistemų, paimti verslo duomenis iš administracinių šaltinių, autentifikuoti respondentus. Projektas turės užtikrinti vieno langelio principą, nes ūkio subjektams nebereikės teikti tos pačios informacijos skirtingoms institucijoms.

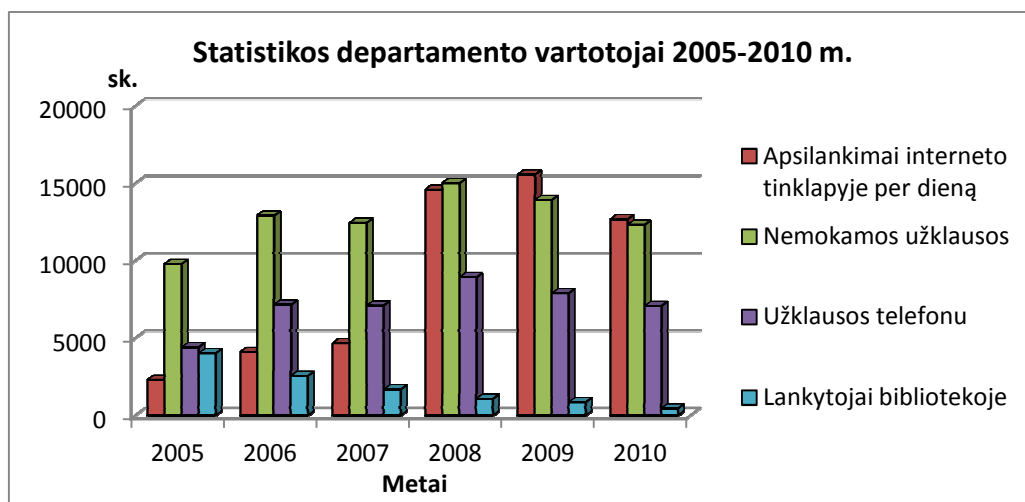
2010 m. Lietuvos statistikos departamentas tęsė darbus įgyvendindamas Oficialiosios statistikos paslaugų portalo diegimo projektą, finansuojamą ES fondų lėšomis. 2010 m. pasirašytos projekto finansavimo ir administravimo sutartys, parengta Oficialiosios statistikos paslaugų portalo specifikacija.

2010 m. buvo įsigyta modulinė serverių talpykla, 8 modulinės tarnybinės stotys, duomenų saugykla, papildoma kompiuterių įranga, bazinė programinė ir duomenų bazių valdymo programinė įranga, o surašymo specialistams išnuomota 150 nešiojamųjų kompiuterių su mobiliuoju ryšiu (internetu) [30, p. 24-25].

3.2. Teikiamų Lietuvos statistikos departamento e. viešųjų paslaugų analizė

Pagrindiniai Lietuvos statistikos departamento vartotojai – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, mokslo institucijos, Europos bendrijų statistikos tarnyba ir kitos tarptautinės organizacijos, užsienio valstybių statistikos tarnybos, visuomenės informavimo priemonės, verslo atstovai, moksleiviai ir studentai ir kiti oficialiąja statistika besidominantys asmenys.

Kaip pavaizduota **10 pav.**, Lietuvos statistikos departamentui pateikiamų užklausų kiekis bei interneto lankytojų skaičius per pastaruosius 5 metus ženkliai padidėjo, o bibliotekos lankytojų skaičius kiekvienais sekančiais metais drastiškai mažėja. Taigi galime teigti, kad Lietuvos statistikos departamento potencialiųjų e. viešųjų paslaugų vartotojų skaičius kiekvienais metais auga. Ir tam kad juos pritraukti, bei patenkinti visų jų lūkesčius Lietuvos statistikos departamentas turi sistemingai ir efektyviai tobulinti savo e. viešąsias paslaugas.

10 pav. Statistikos departamento vartotojai 2005 – 2010 metais

Visas teikiamas Lietuvos statistikos departamento e. paslaugas galima rasti oficialiajame Lietuvos statistikos departamento internetiniame puslapyje adresu: www.stat.gov.lt. Pačiame tinklapyje e. paslaugos nėra išskirtos į atskirą skyrelį, kas tikrai nepalengvina vartotojui šių paslaugų paiešką. Oficialiajame Lietuvos Statistikos tinklapyje padarytas skyrelis pavadinimu „*Viešosios ir (arba) administracinės paslaugos*“ kur yra išvardintos visos teikiamos Lietuvos Statistikos departamento paslaugos, kurios yra suskirstytos į dvi kategorijas:

1. **kategorija** *Nemokamos* t.y. paslaugos kurias Lietuvos statistikos departamentas teikia nemokamai.
2. **kategorija** *Už mokestį* t.y. tokios paslaugos už kurių teikimą iš vartotojų imamas tam tikras mokestis.

Lietuvos statistikos departamentas savo oficialiajame internetiniame puslapyje www.stat.gov.lt skelbia teiksiantis tokias nemokamas paslaugas:

1. *Statistika (teminės lentelės);*
2. *Statistika (duomenų bazės);*
3. *El. leidiniai parsisiuntimui;*
4. *El. bibliotekos katalogas;*
5. *Informacijos skelbimo kalendorius;*
6. *Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema);*
7. *E. mokykla;*
8. *Elektroninis statistikos terminų žodynas;*
9. *Eurostato statistikos vartotojų konsultavimas.*

Kadangi e. valdžios paslaugų pasiūlą Lietuvos statistikos departamente analizuosime remiantis Europine interneto svetainių turinio brandos klasifikacija, o **1 informacinis lygis** gali būti trumpai apibudintas kaip, informacijos apie viešąją ar administracinę paslaugą pateikimas viešojoje interneto svetainėje, per kurią elektroniniu būdu teikiamos viešosios ir administracinės paslaugos, arba viešojoje interneto svetainėje, kurią administruoja viešojo administravimo subjektas, teikiantis administracines paslaugas ar administruojantis viešąsias paslaugas, tai toliau mes Lietuvos statistikos departamento tinklapyje esančias paslaugas vadinsime e. paslaugomis.

Trumpai aptarsime kiekvieną iš jų:

Statistika (teminės lentelės) – čia vartotojui pateikiami statistiniai duomenys apie įvairias šalies ekonominio ir socialinio gyvenimo sritis. Dauguma rodiklių pateikiami nuo 1995 metų. Tai suteikia galimybę stebėti įvykusius pokyčius. Kad vartotojams būtų patogų, pateikta informacija sugrupuota į 9 temas pagal Eurostato taikomą skirstymą. Kiekvienoje temoje pateikiamos papildomos nuorodos į statistinę informaciją (pranešimus spaudai, leidinius, metodikas ir kt.), susijusių su šia temai priskirtais rodikliais.;

Statistika (duomenų bazės) – čia e. paslaugos pagalba, vartotojui pateikiamos nuorodos į statistikos rodiklių duomenų bazių sistemas, kuriose informacijos vartotojai, naudodamiesi nesudėtingomis paieškos sistemomis, gali patys pasiekti duomenis. Išskiriamos 4 duomenų bazių sistemos kuriomis vartotojas gali pasinaudoti, tai: „*Rodiklių duomenų bazė*“ – statistinių rodiklių duomenų bazė, kurioje galima rasti statistinę informaciją tokiomis temomis: gyventojai, socialinė statistika, žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė, verslas, makroekonomika, surašymai, regioninė statistika; „*Instituciniai sektoriai ir subsektoriai*“ – pateikiamas institucinių sektorių ir subsektorių klasifikatorius, ūkio subjektų paieška pagal institucinius sektorius ir subsektorius, pateikiami informacijos supratimui palengvinti reikalingi apibrėžimai ir paaiškinimai; „*Centrinė klasifikatorių duomenų bazė*“ – čia vartotojui pateikiama informacija apie 29 tarptautinius ir nacionalinius klasifikatorius; „*Eurostato duomenų bazė*“ – prieėjimas prie Eurostate esamų duomenų, kurie yra surenkami iš visos Europos statistinių institucijų.

El. leidiniai parsisiuntimui – Šios paslaugos vartotojoms suteikiama galimybė skaityti ar net parsisiųsti į savo kompiuterį visus Lietuvos statistikos departamento išleistus leidinius pradedant nuo 2007 metų. Kad šios paslaugos vartotojai lengviau rastų norimą Lietuvos statistikos departamento leidinį, visi Lietuvos statistikos departamento leidiniai yra suskirstyti pagal jų išleidimo metus. Taip pat kiekvienais metais išleisti leidiniai dar yra papildomai suskirstyti į tokias kategorijas kaip: bendroji statistika, BVP, tiesioginės užsienio investicijos ir t.t. Vartotojui radus norimą leidinį, jam suteikiama galimybė nemokamai parsisiųsti šio leidinio elektroninę kopiją PDF pavidalu.

El. bibliotekos katalogas – tai elektroninis bibliotekų katalogas, kuris šios paslaugos vartotojams suteikia galimybę patikrinti, ar „Biblioteka-Knygynas“ (atvira visiems 18 vietų Lietuvos statistikos departamento biblioteka) turi fonduose Jums reikalingą leidinį. Taip pat čia pat pateikiama bendra informacija apie Jūsų ieškomą leidinį, jeigu toks aptinkamas sistemoje (pvz. kiek egzempliorių Jūsų ieškomo leidinio yra „Bibliotekoje-Knygynė“, kiek iš jų paimta ir kiek iš jų liko fonde).

Informacijos skelbimo kalendorius – pasinaudojus šia e. paslauga vartotojui suteikiama galimybė rasti konkrečias pranešimų spaudai, rodiklių duomenų bazės, teminių lentelių ir leidinių skelbimo datas. Taip pat šios e. paslaugos pagalba vartotojas gali pasiekti Lietuvos statistikos departamento pranešimus spaudai, rodiklių duomenų bazės atnaujinimo istoriją bei leidinius pradedant nuo 2004 m. ir peržiūrėti bei parsisiųsti jų elektronines kopijas. Taip pat vartotojui palikta pranešimų filtravimo galimybė pagal datą, pranešimo temą ir pranešimo pobūdį.

Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema) – tai viena iš pagrindinių Lietuvos respublikos departamento e. paslaugų, skirtų būtent verslo

subjektams, jeigu ne pagrindinė. Šios e. paslaugos pagalba Lietuvos statistikos departamentas lengvina tiek sau tiek savo respondentams našta: sau renkant, o respondentams teikiant duomenis Lietuvos statistikos departamentui. Šia e. paslauga gali pasinaudoti tik registruoti Lietuvos statistikos departamento vartotojai. Prisiregistravus prie sistemos Lietuvos statistikos respondentai (juridiniai subjektai) gali parsisiųsti būtent jiems skirtų statistinių formuliarių elektronines formas pildymui, bei užpildžius juos perduoti informaciją Lietuvos statistikos departamentui.

E. mokykla – tai svetainė kurioje be e. pamokų ir informacijos apie patį projektą (*e. mokyklą*), pateikiama ir mokytojams skirta medžiaga apie tai, kaip rasti, suprasti ir naudoti statistinę informaciją, taip pat – kaip, būdamas suderintas su Bendrojo ugdymo programa, minėtos e. statistikos pamokos gali būti panaudotos organizuojant ugdymo procesą ar tiesiog siekiant pajvairinti pamokas.

Elektroninis statistikos terminų žodynas (eSTŽ) – yra skirtas susipažindinti su oficialiosios statistikos terminija, vartojama Lietuvos statistikos departamento. Žodyne pateikiami Valstybinės lietuvių kalbos komisijos aprobuoti, Lietuvos statistikos departamento terminijos komisijos svarstomi ir kiti statistikos publikacijose vartojami terminai, jų apibrėžtys ir atitikmenys kitomis kalbomis. Moksleiviams ar kitiems neįgudusiems vartotojams pateikiamos kai kurių terminų apibrėžčių supaprastintos versijos.

Eurostato statistikos vartotojų konsultavimas – tai svetainė, kuri turi padėti Eurostato įsteigtoms Eurostato vartotojų konsultavimo tarnybomis (ESUS) konsultuoti vartotojus, kaip susirasti reikalingą statistinę informaciją Eurostato svetainėje bei populiarinti Eurostato paslaugas.

Antra, teikiamų Lietuvos statistikos departamento e. paslaugų kategorija, yra e. paslaugos kurias Lietuvos statistikos departamentas teikia už tam tikrą mokestį. Šių paslaugų sąrašas:

1. *Specializuotos užklausos;*
2. *Leidinių katalogas;*
3. *Elektroninė parduotuvė.*

Specializuotos užklausos – Lietuvos statistikos departamentas, siekdamas geriau patenkinti statistinės informacijos poreikį, sudaro galimybes vartotojams gauti viešo naudojimo rinkmenas su statistinio stebėjimo vienetų duomenimis. Rinkmenas sudaro nuasmeninti įrašai, parengti taip, kad nebūtų galima tiesiogiai arba netiesiogiai identifikuoti statistinio stebėjimo vieneto. Vartotojams gali būti pateiktos šių tyrimų viešo naudojimo rinkmenos: ketvirtinio gyventojų užimtumo statistinio tyrimo; kas 5 metus atliekamo suaugusiųjų švietimo statistinio tyrimo; metinio pajamų ir gyvenimo sąlygų statistinio tyrimo. Kaip jau buvo minėta ši e. paslauga yra mokama paslauga ir jos kaina priklauso nuo rinkmenai parengti skirto laiko. Paprastos užklausos (rinkmenos) kaina (informacijos rengimo laikas iki 1 val.) yra 37 Lt, skubios užklausos kaina 74Lt. Norint užsisakyti specializuotą užklausą vartotojas turi užpildyti prašymo formą statistinei informacijai gauti ir

nusiųsti ją el. paštu adresu statinfo@stat.gov.lt. Už statistinės informacijos platinimą Lietuvos statistikos departamento atsakingas darbuotojas gavęs vartotojo laišką su užpildytu prašymu statistinei informacijai gauti analizuoja vartotojo užklausą, nusprendžia kokiems Lietuvos statistikos departamento skyriams paskirti šios rinkmenos sudarymą ir kiek laiko užtruks šios vartotojo užklauskos įvykdymas. Pagal nustatytą rinkmenos sudėtingumą vartotojui yra paruošiama sąskaitos faktūra.

Leidinių katalogas – Ši Lietuvos statistikos departamento e. paslauga atkartoja visas nemokamos paslaugos „*El. leidiniai parsisiuntimui*“ funkcijas ir papildo jas kai kuriomis naujomis funkcijomis. Čia pateikiamas lietuvių ir anglų kalbomis trumpas leidinių aprašymas, nurodomas formatas, puslapių skaičius, periodiškumas, išleidimo data, leidinio kaina ir kokiomis laikmenomis galima užsiprenumeruoti ar įsigyti. Pasirinkus leidinį, galima peržiūrėti jo turinį. Norint užsisakyti kažkokį leidinį vartotojas turi užpildyti užsakymo blanką ir išsiusti jį adresu prenumerata@stat.gov.lt arba paprastuoju paštu adresu Gedimino pr. 29, 01500 Vilnius.

Elektroninė parduotuvė – Ši paslauga teikiama tik registruotiems vartotojams. Registracija yra nemokama. Čia šios paslaugos vartotojai gali **prenumeruoti**, **įsigyti** ir **sumokėti** už statistinius leidinius arba mokamą statistinę informaciją internetu. Iš tikrųjų tai pirmųjų dviejų mokamų Lietuvos statistikos paslaugų „*Specializuotos užklauskos*“ ir „*Leidinių katalogas*“ apjungimas ir modernizavimas. Papildant jas galimybe pateikti visas savo užklauskas ir užsakymus bei apmokėti jas internetu.

Atsižvelgiant į visas išvardintas ir aprašytas Lietuvos statistikos departamento e. paslaugas ir siekiant sužinoti, kokia reali situacija yra Lietuvos statistikos departamente, bei bendra e. paslaugų Lietuvos statistikos departamente situacija, remiantis Europine interneto svetainių turinio brandos klasifikacija buvo pabandyta kiekvienai iš jų suteikti atitinkamą viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą lygį. Šio bandymo rezultatai pavaizduoti **4 lentelėje**.

4 lentelė. Lietuvos statistikos departamento viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygis

Viešoji paslauga	Perkėlimo į internetą lygis
1	2
1 kategorija Nemokamos viešosios paslaugos	
<i>Statistika (teminės lentelės)</i>	1
<i>Statistika (duomenų bazės)</i>	1
<i>El. leidiniai parsisiuntimui</i>	1

4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

4 lentelės tęsinys

Viešoji paslauga	Perkėlimo į internetą lygis
1	2
<i>El. bibliotekos katalogas</i>	1
<i>Informacijos skelbimo kalendorius</i>	1
<i>Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema)</i>	4
<i>E. mokykla</i>	1
<i>Elektroninis statistikos terminų žodynas</i>	1
<i>Eurostato statistikos vartotojų konsultavimas</i>	1
2 kategorija Viešosios paslaugos už mokesť	
<i>Specializuotos užklausos</i>	2
<i>Leidinių katalogas</i>	2
<i>Elektroninė parduotuvė</i>	4

Iš gautų rezultatų galime matyti, kad didžioji dauguma Lietuvos statistikos departamento viešųjų e. paslaugų teikiamų nemokamai (mūsų išskirtos **1 kategorijos**) yra pasiekusios tik patį žemiausią perkėlimo į internetą lygį – **informacinį lygį**. Kas reiškia, kad Lietuvos statistikos departamento viešame oficialiajame tinklapyje per kurį elektroniniu būdu teikiamos viešosios ar administracinės paslaugos galima rasti tik informaciją apie viešąją ar administracinę paslaugą arba pačią informaciją kaip paslaugą. Nors, kalbant apie Lietuvos statistikos departamento teikiamas e. paslaugas, kurios yra teikiamos nemokamai vargu ar tai galima būtų pavadinti blogu rezultatu, kaip tai galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, kadangi pagrindinės Lietuvos statistikos departamento funkcijos yra būtent rinkti, apdoroti, analizuoti ir **skelbti oficialiąją statistiką** apie šalies ekonominius, socialinius, demografinius ir aplinkos pokyčius. Kadangi Lietuvos statistikos departamentas savo nemokamai teikiamomis e. paslaugomis būtent ir įgyvendina vieną iš savo pagrindinių funkcijų „**skelbti oficialiąją statistiką**“, sunku būtų įsivaizduoti tokių e. paslaugų teikimą didesniu lygiu, nei tiesiog informacijos pateikimu vartotojams.

Iš visų viešųjų **1 kategorijos** e. paslaugų, teikiamų Lietuvos statistikos departamento, pagal savo perkėlimo į internetą lygį ženkliai išsiskiria tokia paslauga kaip *Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema)*, kuriai mes priskyrėme net **4 perkėlimo į internetą brandos lygį**. Kodėl būtent šiai paslaugai Lietuvos Statistikos departamentas skyrė tiek daug dėmesio ir finansų ir kuo šį paslauga skiriasi nuo kitų? Pagrindinis skirtumas yra tas, kad šios e. paslaugos pagalba Lietuvos statistikos departamentas įgyvendina kitą savo pagrindinę funkciją – **renka duomenis** oficialiajai statistikai rengti. Šis procesas (duomenų rinkimas) yra labai svarbus veiksnys visoje tolimesnėje oficialiosios statistikos rengimo srityje. Nuo jo priklauso viso oficialiosios statistikos rengimo proceso efektyvumas, kitais žodžiais tariant viso Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumas. Kadangi nuo duomenų patekimo į Lietuvos statistikos departamento lengvumo, paprastumo bei greičio priklauso šių duomenų apdorojimas ir analizė. Kitas labai svarbus faktorius šių procesų efektyvume yra duomenų formatas t.y. koku būdu duomenys patenka į Lietuvos statistikos departamentą. Ar jie pasiekia Lietuvos statistikos departamentą popieriniu pavidalu ar elektroniniu. Ši e. paslauga išsiskiria iš visų kitų 1 kategorijos e. paslaugų dar ir tuo, kad ji yra skirta tik verslo subjektams, kurie, pagal Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 14 straipsnio 2 dalį, privalo neatlygintinai teikti statistinius duomenis Oficialiosios statistikos darbų programai įgyvendinti.

Šios paslaugos svarbumą parodo ir tas faktas, kad Europos Komisija ją įtraukė į **20 pagrindinių viešųjų paslaugų sąrašą gyventojams ir verslui**, pagal kurį buvo pradėta stebėti viešųjų paslaugų gyventojams ir verslui perkėlimo į elektroninę erdvę pažanga kiekvienoje ES valstybėje narėje. Remiantis 2009 metų Vidaus reikalų ministerijos (VRM) užsakytu tyrimu „*Pagrindinių viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis esamos būklės analizė 2009*“ duomenimis šiai paslaugai buvo priskirtas viešųjų paslaugų verslui, teikiamų IRT **4 brandos lygis**, o maksimalus šios viešosios paslaugos nustatytas Europos Komisijos teikimo lygis yra **5**. Kaip matome, mūsų šios paslaugos vertinimas sutapo su 2009 metais atlikto tyrimo vertinimu. Tai leidžia mums numanyti, kad nuo 2009 metų situacija nieko nepasikeitė, bet kadangi šiai paslaugai nustatytas 5 maksimalus perkėlimo lygis, reiškia ši paslauga gali ir privalo būti patobulinta dėl to, kad nuo jos priklauso viso Lietuvos statistikos departamento darbo, rengiant oficialiąją statistiką, efektyvumas. Todėl šios paslaugos išsamesnė analizė, trūkumai ir tobulinimo perspektyvos bus detalios pateikiamos sekančiame šio darbo skyriuje.

Iš **4 lentelės** matyti, kad mūsų išskirtų **2 kategorijos** viešųjų e. paslaugų (e. paslaugų teikiamų už mokestį) Lietuvos statistikos departamente skaičius yra žymiai mažesnis už nemokamai teikiamų viešųjų e. paslaugų. Jų vidutinis perkėlimo į internetą brandos lygis yra didesnis negu nemokamų, bet vis tiek yra gana žemas.

Tuo pat metu galime pastebėti, kad paskutinė mūsų sąrašė viešojo e. paslauga, kurios perkėlimo į internetą lygis yra pats aukščiausias „Elektroninė parduotuvė“ iš tikrųjų dubliuoja pirmų dviejų **2 kategorijos** viešųjų e. paslaugų (*specializuotos užklauskos, leidinių katalogas*) funkcijas ir didina šių viešųjų e. paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygį iki **4**.

Iškilo klausimas *Kodėl ir kam Lietuvos statistikos departamento oficialiajame tinklapyje paliktos vieną kitą dubliuojančios viešosios e. paslaugos?* Tam kad atsakyti į šį klausimą buvo susisiekiama su Lietuvos statistikos departamento už šiais e. paslaugas atsakingais darbuotojais ir paprašyta jų išaiškinti situaciją. Iš jų atsakymų tapo aišku kad, nors jų tinklapyje ir yra paskelbta tokia paslauga kaip „Elektroninė parduotuvė“, bet šios paslaugos veikimu jie nelabai pasitiki, kadangi dėl nenurodytų priežasčių ne visos šios e. paslaugos vartotojų užklauskos ar tam tikros operacijos atliktos šios e. paslaugos pagalba pasiekia atitinkamus Lietuvos statistikos departamento darbuotojus. Dėl to kai kurios, šios paslaugos galutinių vartotojų užklauskos ar operacijos, padarytos per šią e. paslaugą, lieka neįgyvendintos.

Toks situacijos paaiškinimas ir pozicija, kurios laikėsi Lietuvos statistikos departamentas (darbuotojų su kuriais bendravau šiuo klausimu) tikrai nustebino, kadangi niekur Lietuvos statistikos departamento oficialiajame tinklapyje arba pačioje viešojoje e. paslaugoje „Elektroninė parduotuvė“, tuo metu, kai buvo daryta Lietuvos statistikos departamento viešųjų e. paslaugų analizė, jokios informacijos apie, kažkurios iš teikiamų, viešųjų e. paslaugų veikimo nestabilumą, trūkumus ar neveikimą nebuvo. Tai reiškia, kad konkrečiai šios viešosios e. paslaugos „Elektroninė parduotuvė“ vartotojai net nenučiuokė, kad ši paslauga blogai veikia ir toliau bandė jos pagalba užsisakyti sau kažkokį duomenų rinkinį ar išleisti Lietuvos statistikos departamento leidinį.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos statistikos departamentas teikia savo vartotojams gana daug e. viešųjų paslaugų. Nors visas jas galima rasti oficialiajame Lietuvos statistikos departamento tinklapyje, bet pačiame tinklapyje e. paslaugos nėra išskirtos į atskirą skyrelį, o sumaišytos su kita informacija, kas tikrai nepalengvina vartotojui šių paslaugų paiešką.

*Teikiamos Lietuvos statistikos departamento e. viešosios paslaugos yra skirstomos į dvi kategorijas. 1 kategorijai priskiriamos viešosios e. paslaugos, kurias Lietuvos statistikos departamentas teikia savo vartotojams **nemokamai**, 2 kategorijai priskiriamos Lietuvos statistikos e. viešosios paslaugos teikiamos **už mokestį**.*

*Didžioji dauguma 1 kategorijos viešųjų e. paslaugų yra teikiamos tik pačiu žemiausiu perkėlimo į internetą lygiu – **informaciniu lygiu**, tai yra Lietuvos statistikos departamento viešame oficialiajame tinklapyje per kurį elektroniniu būdu teikiamos viešosios ar administracinės paslaugos galima rasti tik informaciją apie viešąją ar administracinę paslaugą arba pačią informaciją kaip paslaugą. Tokį iš pirmo žvilgsnio žemą šių e. paslaugų perkėlimo į internetą lygį galima paaiškinti tuo, kad viena iš Lietuvos statistikos departamento pagrindinių funkcijų yra*

skelbti oficialiąją statistiką, ką šių e. paslaugų pagalba jis ir atlieka, tad galima teigti kad jos yra pasiekusios savotišką savo lygio maksimumą.

*Iš visų viešųjų **1 kategorijos** e. paslaugų, teikiamų Lietuvos statistikos departamento, pagal savo perkėlimo į internetą lygi ženkliai išsiskiria tokia paslauga kaip „Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema)“. Ši paslauga išsiskiria tuo, kad jos pagalba Lietuvos statistikos departamentas įgyvendina kitą savo pagrindinę funkciją – **renka duomenis** oficialiajai statistikai rengti. Taip pat tik ši e. paslauga yra skirta tik verslo subjektams, kurie, pagal Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 14 straipsnio 2 dalį, privalo neatlygintinai teikti statistinius duomenis Oficialiosios statistikos darbų programai įgyvendinti. Tokį aukštą šios paslaugos lygį ir šiai paslaugai skirtą dėmesį galima paaiškinti tuo, kad nuo duomenų rinkimo efektyvumo priklauso viso oficialiosios statistikos rengimo proceso efektyvumas, kitais žodžiais tariant viso Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumas.*

***2 kategorijos** viešųjų e. paslaugų (e. paslaugų teikiamų už mokestį) Lietuvos statistikos departamente skaičius yra žymiai mažesnis už nemokamai teikiamų viešųjų e. paslaugų. Jų vidutinis perkėlimo į internetą brandos lygis yra didesnis negu nemokamų, bet vis tiek yra gana žemas.*

Kai kurios Lietuvos statistikos departamento viešosios e. paslaugos pagal savo atliekamas funkcijas dubliuoja viena kitą. Kai kurios veikia su tam tikrais trikdžiais arba iš viso neveikia.

3.3. Užsienio valstybių patirtis analogiškų verslui skirtų e. paslaugų diegimo srityje

Europos statistikos sistema (ESS) vykdo keletą projektų, skirtų pagerinti statistinių duomenų rinkimą, apdorojimą bei pateikimą vartotojams. Vienas iš vykdomų projektų prioritetų – tobulinti duomenų surinkimo iš įmonių procesus, siekiant panaudoti informacines technologijas ir mažinti statistinės atskaitomybės naštą respondentams. Minėtos prioritetinės srities įgyvendinimui buvo pradėti vykdyti EDICOM (EDI for Commerce), SERT (Statistiques d'Enterprise et Reseaux Telematiques) ir TELER (Telematics for Enterprise Reporting) projektai.

EDICOM projektas buvo pradėtas įgyvendinti, panaikinus vidaus prekybos muitinių deklaracijas (1993 m.). Juo buvo siekiama surinkti prekių importo ir eksporto duomenis tiesiai iš pačių įmonių. Duomenų rinkimas projekte pagrįstas tuo, jog į iš anksto parengtą ir įdiegtą programinę įrangą yra integruotas klausimynas, suteikiantis galimybę įmonėms iš karto paruošti mėnesines deklaracijas.

Pagrindinis SERT projekto tikslas – automatizuoti statistinių duomenų surinkimą, mažinant duomenų pateikimo laiką bei kaštus. Šis projektas siekia paskatinti programinių įrangų kūrėjus prisidėti prie elektroninių duomenų perdavimo programinės įrangos kūrimo. Iki šiol apžvelgta daugiau kaip 19 EDI bandomųjų projektų, iš kurių keletas buvo įgyvendinta. Vienas geriausiai

žinomų įgyvendintų projektų – PVM (pridėtinės vertės mokesčio) duomenų perdavimas iš apskaitos sistemų mokesčių inspekcijoms.

TELER projektas yra priskiriamas prie tyrimų ir plėtros paprogramės. Jo pagrindinis tikslas – parodyti, kokiais būdais gali būti sumažinta statistinės atskaitomybės našta įmonėms, panaudojant informacines technologijas. Vykdamas projektą, buvo pasiūlyti du tiesioginiai statistinės atskaitomybės naštos mažinimo respondentams būdai: panaudojant esamas verslo apskaitos sistemas su integruotu modulių duomenų rinkimui ir perdavimui bei nepriklausomo statistinio modulio panaudojimas kaip tarpininko tarp įmonių ir statistikos institucijų.

Pastarąją projekto rekomendaciją pritaikę Nyderlandai, sukūrė programinį modulį EDISENT. Pagrindinės EDISENT funkcijos – duomenų, gautų iš verslo sistemų, saugojimas, reikalingų duomenų paėmimas, bei jų transformavimas ir tolesnis perdavimas statistikos institucijoms. Bandant šį modulį, dalyvavo 73 įmonės iš aštuonių šalių; į jį buvo įtraukti 16 statistinių tyrimų su 1.358 kintamaisiais. Modulis po bandomojo laikotarpio buvo sutiktas labai palankiai – beveik visos bandyme dalyvavusios įmonės rezultatus įvertino kaip daug žadančius ir teigė norinčios įsdiegti programinę įrangą nedelsiant. Diegiant bandomąją versiją, buvo matuojamas ne tik įmonių pasitenkinimas naująja sistema, bet ir laiko sutaupymas. Atsižvelgiant į laiką, reikalingą programinės įrangos įdiegimui, kiekvieno klausimyno pritaikymui ir duomenų failo sukūrimui bei išsiuntimui, naudojant EDISENT, buvo sugaištama 85 proc. mažiau laiko, nei jo reikia, ataskaitas pildant ranka. Skaičiuojant laiko taupymą, buvo daromos prielaidos, jog kasmet 10 proc. klausimų kiekviename klausimyne yra keičiami, o vieną kartą per penkis metus kiekvienas klausimynas yra visiškai atnaujinamas ir iš naujo susiejamas su respondento turima informacine sistema.

Nepriklausomas duomenų perėmimo iš įmonių verslo valdymo sistemų projektas e.Statistik.core buvo pradėtas ir Vokietijoje. Projektas buvo įgyvendintas bendradarbiaujant Vokietijos statistikos institucijai, programinių įrangų kūrėjams bei tyrimuose dalyvaujančioms įmonėms. E.Statistik.core susideda iš kelių dalių. Pagrindinės jų yra nemokama programinė įranga, kuri, atsižvelgiant į duomenų poreikį, teikia užklausas įmonių verslo valdymo sistemoms ir paskirsto gautus duomenis, bei duomenų surinkimo serveris. Statistinis modulis pasiima reikalingus duomenis iš verslo valdymo sistemų, paverčia juos tinkamais siuntimui ir siunčia į centrinį duomenų rinkimo serverį; serveryje gauti duomenys vėl paverčiami pirminiais ir siunčiami į atitinkamas statistikos įstaigas. Bandomoji šio projekto versija buvo pateikta 2004 metais, o 2005 ją pradėjo platinti, pritaikant konkrečioms statistiniams tyrimams.

3.4. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimas

Iš visų viešųjų e. paslaugų, teikiamų Lietuvos statistikos departamento, tik viena iš jų yra skirta tik verslo subjektams (verslui) – *Statistinių ataskaitų el. formos (statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema)*. Maža to, pagal Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 14 straipsnio 2 dalį, verslo subjektai privalo neatlygintinai teikti statistinius duomenis Oficialiosios statistikos darbų programai įgyvendinti. Taigi verslui duomenų teikimas Lietuvos statistikos departamentui yra privalomas. Taip yra dėl to, kad negavus duomenų iš verslo subjektų, Lietuvos statistikos departamentas negalėtų atlikti savo pagrindinės funkcijos rengti oficialiąją statistiką, dėl to kad jis paprasčiausiai neturėtų iš ko ją rengti.

Duomenų teikimą Statistikos departamentui, kaip viešąją paslaugą, Europos Komisija įtraukė į *20 pagrindinių viešųjų paslaugų sąrašą gyventojams ir verslui*, pagal kurį buvo pradėta stebėti viešųjų paslaugų gyventojams ir verslui perkėlimo į elektroninę erdvę pažanga kiekvienoje ES valstybėje narėje.

Vieną iš pagrindinių problemų, su kuriomis susiduriama renkant informaciją iš verslo subjektų (toliau respondentų), – didelė statistinės atskaitomybės našta. Dėl šios priežasties 2008-2012 metų veiklos strategijoje numatytos strateginės veiklos kryptys „*Ryšų su respondentais stiprinimas*“ bei „*Informacinių telekomunikacinių technologijų valdymas ir plėtra*“. Įgyvendindamas šiuos tikslus, Statistikos departamentas jau ėmėsi tam tikrų priemonių, viena kurių – platesnis administracinių šaltinių duomenų naudojimas. Jau 2003-2004 metais buvo pasirašytos duomenų teikimo sutartys su Valstybine mokesčių inspekcija, Valstybine socialinio draudimo fondo valdyba bei Muitinės departamentu.

Duomenų rinkimo procesas yra labai svarbus veiksnys visoje tolimesnėje oficialiosios statistikos rengimo srityje. Nuo jo priklauso viso oficialiosios statistikos rengimo proceso efektyvumas, kitais žodžiais tariant viso Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumas. Kadangi nuo duomenų patekimo į Lietuvos statistikos departamentą lengvumo, paprastumo bei greičio priklauso šių duomenų apdorojimas ir analizė. Kitas labai svarbus faktorius šių procesų efektyvume yra duomenų formatas t.y. koku būdu duomenys patenka į Lietuvos statistikos departamentą. Ar jie pasiekia Lietuvos statistikos departamentą popieriniu pavidalu ar elektroniniu.

Todėl *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* palaikymas ir jos funkcionavimo tobulinimas Lietuvos statistikos departamentui yra labai svarbus. Kadangi taip galima būtų ne tik sumažinti atskaitomybės našta savo respondentams, bet ir pagerinti viso departamento darbo našumą ir efektyvumą.

3.4.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo objektas. Verslui skirtos e. viešosios paslaugos Lietuvos statistikos departamente.

Tyrimo tikslas. Ištirti „Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos“ trūkumus ir pateikti pasiūlymus šios sistemos tobulinimui.

Siekiant nurodyto tikslo **iškeltas uždavinys** atlikti Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimą.

Vykdam Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimą, buvo analizuojami vienintelės e. viešosios paslaugos, skirtos tik verslo subjektams, „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ vartojimo duomenys.

Duomenys analizei, naudojant įvairias užklausas, buvo imami tiesiai iš statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos duomenų bazės. Visi duomenys, kurie buvo paimti Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimui, buvo apibendrinti, parengti ir panaudoti taip, kad nebūtų galima tiesiogiai arba netiesiogiai identifikuoti statistinio stebėjimo vieneto, taip užtikrinant ir nepažeidžiant šių duomenų konfidencialumo.

„*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ vartotojų kiekis kiekvienais metais priklauso nuo Lietuvos statistikos departamento vykdomų tyrimų skaičiaus ir sudarytos verslo subjektų atrankos, visiems suplanuotiems tyrimams vykdyti. Norint sužinoti bendrą šios Lietuvos statistikos departamento paslaugos galimų vartotojų skaičių, buvo nagrinėjamos Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atrankos nuo pat paslaugos įdiegimo Lietuvos statistikos departamente. Išsiaiškinus, kad Lietuvos statistikos departamentas visus savo respondentus (verslo subjektus) skirsto pagal įmonėje dirbančių darbuotojų skaičių į tris grupes (maži, vidutiniai, dideli), nustatyta, kokiai grupei atitenka didžiausia statistinės atskaitomybės našta ir kas yra pagrindiniai šios paslaugos vartotojai.

Tyrimo metu nustatė, kad kiekvienais paslaugos gyvavimo metais šia paslauga naudojosi ir joje registravosi vis daugiau respondentų, buvo analizuojami šią situaciją lėmę faktoriai. Atsižvelgiant į šios paslaugos vartotojų elektroninių statistinių ataskaitų teikimo būdą, buvo nustatytos dvi vartotojų kategorijos – identifikuoti ir neidentifikuoti vartotojai. Taip pat buvo nustatyta kokią dalį visų paslaugos vartotojų sudaro viena ir kita kategorija.

Buvo atlikta Lietuvos statistikos departamento darbuotojų, dirbančių su elektroninių ataskaitų surinkimo sistema apklausa ir nustatyta kiekvienos vartotojų kategorijos įtaka Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo krūviui.

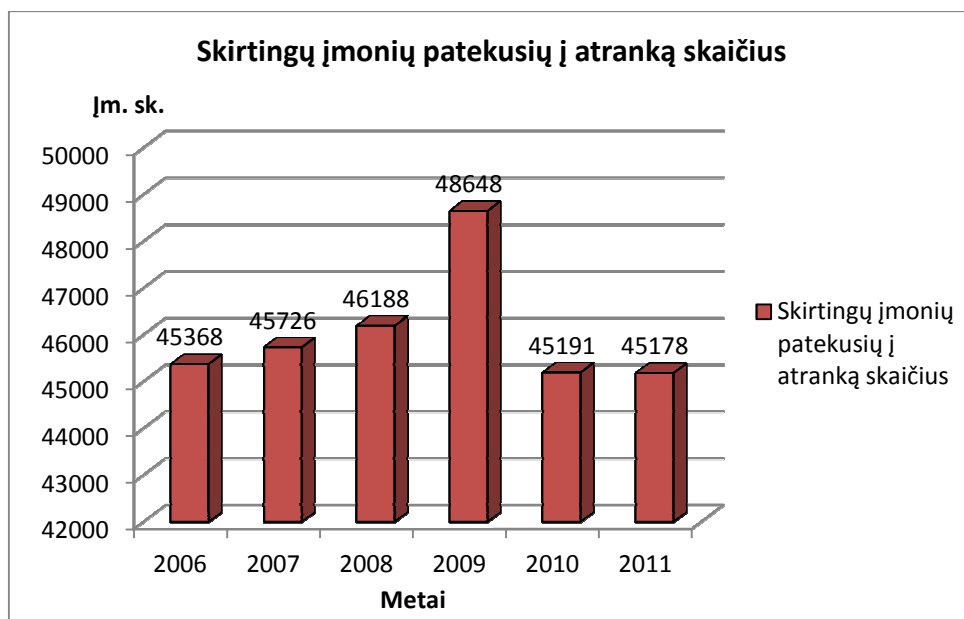
Tyrimo metu buvo atskleisti „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ ypatumai, parodytos šios paslaugos vartojimo bendros tendencijos, išskirti šios paslaugos pagrindiniai

vardotojai, nustatyti veiksniai ir charakteristikos, sąlygojančios šios paslaugos vartotojų augimą bei nustatytos šios paslaugos gerosios bei tobulintinos sritys.

Pagrindinis tyrimo dėmesys buvo skiriamas „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos*“ trūkumams nustatyti. Taip pat buvo išsiaiškinta nustatytų trūkumų daroma įtaka Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumui, bei pateikti pasiūlymai šių trūkumų šalinimui.

3.4.2. Tyrimo eiga ir rezultatai

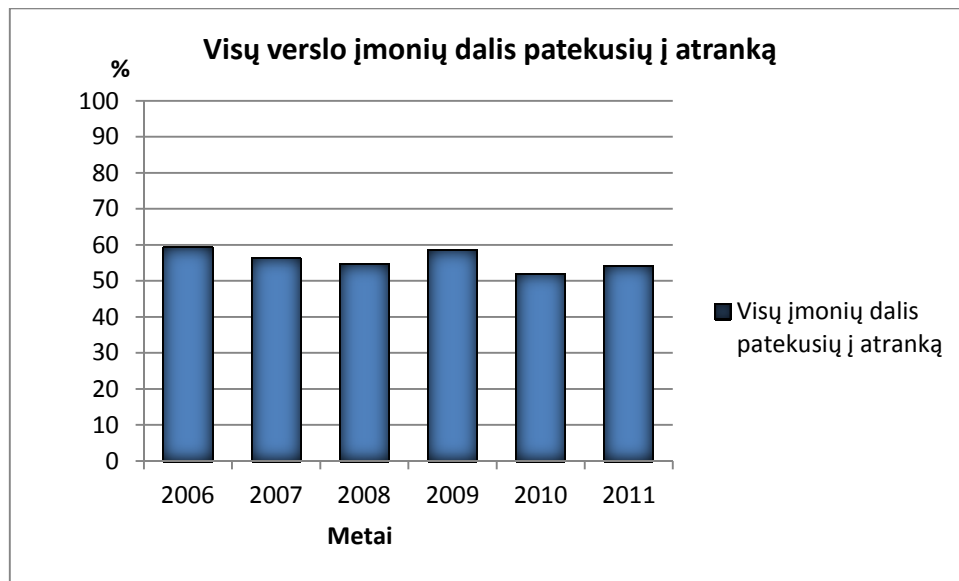
Lietuvos statistikos departamente per metus atliekama apie 160 statistinių tyrimų. Dauguma jų vykdomi periodiškai (metiniai, ketvirtiniai, mėnesiniai ir pan.) ir yra suplanuojami iš anksto vieneriems metams. Nedidelė dalis tyrimų – vienkartiniai ir bandomieji – gali būti atliekami ir tokiu atveju, jeigu nebuvo įtraukti į išankstinį metinį planą. Didėliai daliai visų šių tyrimų duomenys yra renkami iš verslo subjektų. Tam, kad įvykdyti visus šiuos tyrimus, Lietuvos statistikos departamentui vidutiniškai tenka apklausti apie 46 tūkst. įmonių kasmet. Kiekviena iš jų dalyvauja vidutiniškai 4–5 statistiniuose tyrimuose. **11 pav.** pavaizduota kiek skirtingų įmonių patekdavo į Lietuvos statistikos departamento atranką kiekvienais metais nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų.

11 pav. Skirtingų įmonių patekusių į atranką skaičius pagal metus

Matome, kad Lietuvos statistikos departamentas kiekvienais metais sudarydavo maždaug vienodo dydžio verslo subjektų atranką. Į šią atranką patekusiems verslo subjektams tekdavo pildyti jiems paskirtas Lietuvos statistikos departamento ataskaitas ir tokiu būdu teikti duomenis departamentui. Galima išskirti nebent 2009 m., kai į Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atranką buvo įtraukta beveik **49 tūkst.** įmonių. Visais kitais metais į verslo subjektų atranką patekdavo panašus skirtingų įmonių skaičius.

Žinant, kiek skirtingų įmonių kiekvienais metais nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų patekdavo į Lietuvos statistikos departamento atranką, mes galime apskaičiuoti visų verslo įmonių dalį, patenkančią į Lietuvos statistikos departamento atranką. Tam tikslui iš Lietuvos statistikos departamento įmonių registro, kuriame yra saugomi įrašai apie visas Lietuvoje užregistruotas įmones, buvo paimti duomenys apie tai, kiek verslo įmonių veikė Lietuvoje kiekvienais mūsų analizuotais metais **sausio 1 d.** ir proporcijos būdu apskaičiavome kokią dalį šių įmonių sudaro į atranką patekusios įmonės. Apskaičiuota visų verslo įmonių, patekusių į Lietuvos statistikos departamento atranką, dalis pateikta **12 pav.**

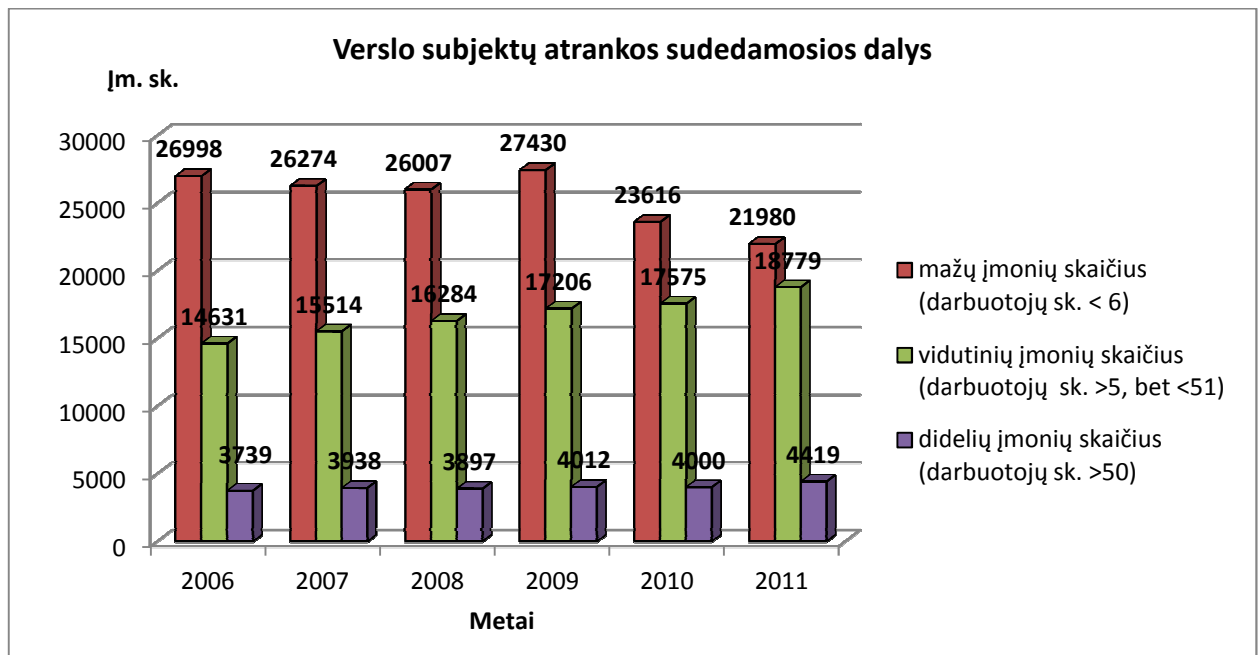
12 pav. Visų verslo įmonių dalis, patekusių į Lietuvos statistikos departamento atranką

Iš **12 pav.** matome, kad nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų, į Lietuvos statistikos departamento atranką kiekvienais metais patekdavo daugiau negu **50%** visų Lietuvoje veikiančių įmonių. Tai reiškia, kad teoriškai nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų, ja, teikiant Lietuvos statistikos departamentui duomenis, galėjo pasinaudoti kas antra Lietuvoje verslu užsiimanti įmonė.

Visas verslo įmones, patekusias į Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atranką, departamentas skirsto į 3 pagrindines grupes:

- ✓ Mažos įmonės – įmonės, kuriose dirba iki 6 darbuotojų;
- ✓ Vidutinės įmonės – įmonės, kuriose dirba nuo 6 iki 51 darbuotojo;
- ✓ Didelės įmonės – įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 50 darbuotojų.

13 pav. pavaizduota, kiek kiekvienos grupės įmonių patekdavo į Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atranką kiekvienais metais nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų.

13 pav. Pagrindinių verslo subjektų grupių dalys bendroje atrankoje kiekvienais metais

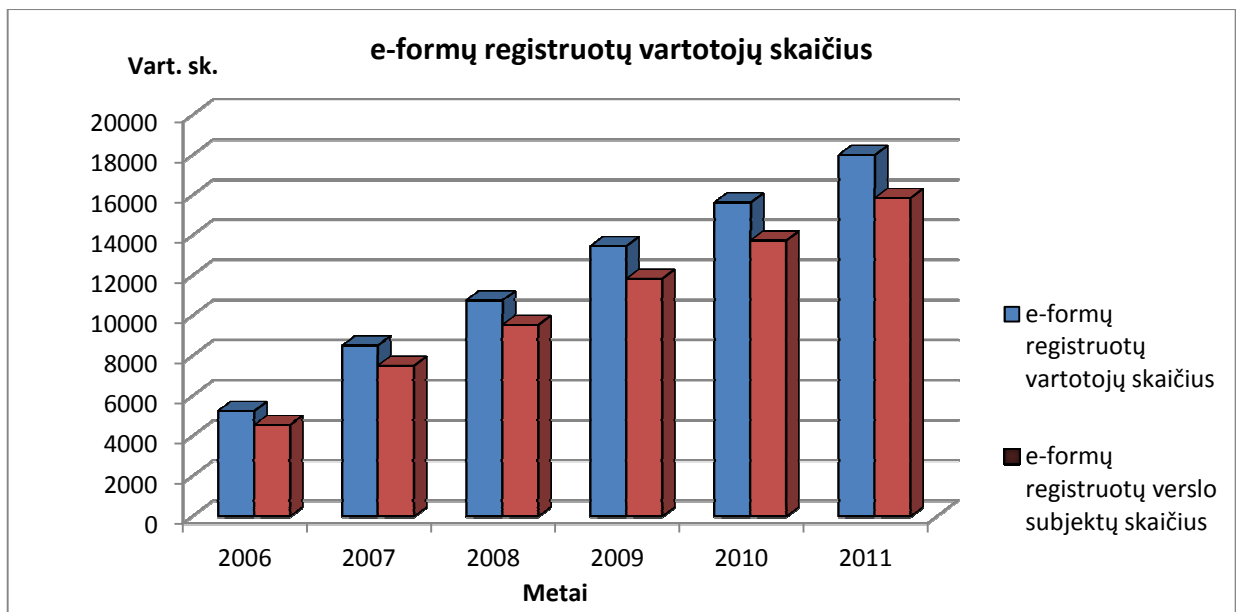
Matome, kad mažos įmonės kiekvienais, mūsų analizuotais metais, sudarydavo didžiausią dalį visos tų metų verslo subjektų atrankos. Ypač akivaizdžiai tai matosi iš **2006** metų duomenų, kai tokių įmonių dalis atrankoje siekė net **60%**. Toks papildomas statistinės atskaitomybės krūvis kiekvienai iš šių įmonių yra tikrai didžiulis, kadangi tokios įmonės dažniausiai negali sau leisti mokėti atlyginimą ir samdyti nuosavus buhalterius, kurie tvarkytų šių įmonių apskaitą. Tai galėtų būti viena iš priežasčių dėl ko kiekvienais sekančiais metais mažų įmonių dalis verslo subjektų atrankoje mažėjo ir **2011** metais jau siekė **49%**. Taip pat matomas ir bendras Lietuvos statistikos departamento siekis mažinti visiems savo respondentams (įmonėms) atskaitomybės našą, kadangi sumažėjo ir vidutinis ataskaitų skaičius, tenkantis į Lietuvos statistikos departamento atranką patekusioms įmonėms. Jei **2006** metais kiekvienai mažai įmonei vidutiniškai reikėdavo pildyti ir teikti Lietuvos statistikos departamentui **2,43**; vidutinei – **4,15**; didelei – **9,73** ataskaitų duomenis, tai **2011** metais kiekvienai įmonių grupei šis skaičius sumažėjo beveik po **vieną ataskaitą**, labiausiai atsiskaitymo našta buvo sumažinta didelėms įmonėms, kur vidutinis ataskaitų skaičius, tenkantis vienai įmonei sumažėjo beveik po **dvi ataskaitas**. **5 lentelėje** parodytas vidutinio ataskaitų skaičiaus kitimas, tenkantis vienai pagrindinių grupių įmonei nuo *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo metų.

5 lentelė. Vidutinio ataskaitų skaičiaus kitimas, tenkantis vienai pagrindinių grupių įmonei.

Metai	Mažoms įmonėms	Vidutinėms įmonėms	Didelėms įmonėms
2006	2,43	4,15	9,73
2007	2,26	4,1	9,32
2008	2,26	3,85	8,95
2009	2,11	3,96	9,45
2010	1,81	3,78	9,09
2011	1,57	3,41	8,08

Iš aukščiau pateiktų duomenų matome, kad nors didžiausią dalį Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atrankos sudaro mažos įmonės, tačiau didžiausias krūvis teikiant duomenis Lietuvos statistikos departamentui atitenka vidutinėms įmonėms. Todėl jos buvo ir yra pagrindiniai potencialūs *Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* vartotojai, kadangi didžiąją dalį visų Lietuvos statistikos departamento renkamų duomenų sudaro būtent jų pateikti duomenys. Todėl norint plėsti ir tobulinti šią sistemą pagrindinį dėmesį reikia skirti būtent šių vartotojų norų ir poreikių patenkinimui, bet nereikia pamiršti ir kitų vartotojų grupių, kadangi jų pateikti duomenys gal atskirai ir sudaro mažesnę visų renkamų duomenų dalį, bet sudėjus juos kartu gausime beveik pusę visų renkamų duomenų.

Pačią *statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemą* (toliau – e-formos, <https://e-formos.stat.gov.lt>) Lietuvos statistikos departamentas įdiegė dar 2006 m.. Nuo tada daugiau nei 18 tūkst. vartotojų jau užsiregistravo šioje sistemoje ir teikia statistines ataskaitas elektroniniu būdu. Kadangi dažniausiai įmonės, patekusios į statistinių ataskaitų atranką, Lietuvos statistikos departamentui turi teikti ne kažkokios vienos statistinės ataskaitos duomenis, o kelių ar net kelių dešimčių ataskaitų duomenis (jei įmonė yra labai didelė) ir nebūtinai jų statistikos sritis sutampa, tai ir šių ataskaitų duomenų teikimą atlieka ne vienas šios verslo įmonės darbuotojas. **14 pav.** parodytas šios paslaugos registruotų statistinių vienetų (verslo subjektų) ir bendras registruotų vartotojų skaičius kiekvienais atitinkamais metais nuo šios paslaugos įdiegimo.

14 pav. e-formų registruotų naudotojų skaičius kiekvienais atitinkamais metais nuo šios paslaugos įdiegimo

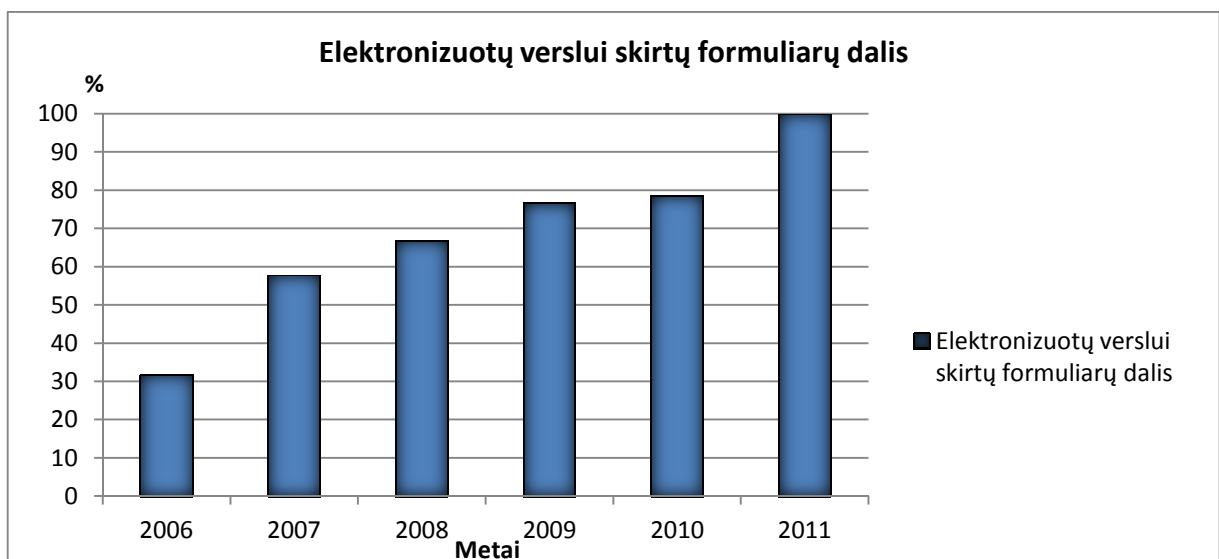
Matome, kad kiekvienais metais vis daugiau verslo subjektų pradeda naudoti šią Lietuvos statistikos departamento viešąją e. paslaugą. Skirtingų registruotų verslo subjektų skaičius šioje sistemoje, kaip ir registruotų vartotojų, palyginti su 2006 m., padaugėjo ~ **3,5** kartų. Tai parodo, kad ši paslauga yra tikrai reikalinga ir su kiekvienais naujais metais vis daugiau verslo subjektų supranta

šios paslaugas suteikiamas galimybes bei jos teikiamus pranašumus, kurių yra tikrai nemažai. Šioje sistemoje užsiregistravę verslo subjektai gali:

- ✓ lengvai, patikimai ir paprastai pateikti el. būdu užpildytas statistines ataskaitas Lietuvos statistikos departamentui;
- ✓ peržiūrėti ir parsisiųsti savo anksčiau pateiktas statistines ataskaitas;
- ✓ rasti visų statistinių ataskaitų, skirtų būtent jų įmonei, teikimo kalendorių;
- ✓ parsisiųsti visų statistinių ataskaitų elektroninių formų pildymo šablonus;
- ✓ peržiūrėti jau pateiktų statistinių ataskaitų priėmimo būsenas („Priimta“, „Atmesta, dėl ...“ ir pan.);
- ✓ rasti visas statistinių ataskaitų teikimo ir pildymo naujienas;
- ✓ el. paštu gauti priminimus apie statistinių ataskaitų pateikimo terminą.

Šios paslaugos vartotųjų skaičiaus augimą sąlygoja dar ir tai, kad su kiekvienais naujais metais informacinių ryšių technologijos (pvz. internetas) tampa vis labiau prieinamos didesniai kiekiui žmonių. Taip pat didėja ir žmonių kompiuterinis raštingumas, bei jų pasitikėjimas naujomis technologijomis.

Kitas labai svarbus faktorius, kuris įtakojo *e-formų* sistemos naudotojų skaičiaus augimą kiekvienais metais tas, kad su kiekvienais naujais metais Lietuvos statistikos departamentas suteikdavo galimybę savo respondentams per šią sistemą pildyti ir pateikti vis daugiau statistinių formuliarių. Tai yra, jei 2006 m., kai tik buvo įdiegta *e-formų* sistema, respondentai galėjo elektroniniu būdu pildyti ir per šią sistemą pateikti tik **35** statistinių formuliarių ataskaitas t. y. tik **31%** visų verslui skirtų statistikos formuliarių, tai pradedant **2011** metais respondentams buvo sudaryta galimybė elektroniniu būdu atsiskaitinėti už **visas verslui skirtas** Lietuvos statistikos departamento ataskaitas. **15 paveiksle** pavaizduota, kokią dalį visų verslui skirtų ataskaitų, respondentai galėjo pildyti ir teikti elektroniniu būdu per *e-formų* sistemą tam tikrais metais.

15 pav. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų elektronizuotų formuliarių dalis

Kaip minėjome aukščiau, Lietuvos statistikos departamentas visus savo formularius (formas) skirsto pagal periodiškumus, pagal kuriuos jos yra vykdomos. Lietuvos statistikos departamentas išskiria tokius periodiškumus: metinė; ketvirtinė; mėnesinė; pusmetinė; vienkartinė; ketvirtinė-metinė.

6 lentelėje pateikta panaši informacija kaip ir **15 pav.**, čia pateiktas bendras elektronizuotų ataskaitų skaičius kiekvienais metais, kuris papildomai dar suskirstytas į atitinkamus periodiškumus.

6 lentelė Lietuvos statistikos departamento elektronizuotų formuliarių skaičius

Metai	Metinė	Ketvirtinė	Mėnesinė	Pusmetinė	Vienkartinė	Ketvirtinė-metinė	Iš viso elektronizuotų ataskaitų
2006	13	12	10	0	0	0	35
2007	19	17	25	1	2	0	64
2008	29	18	26	1	0	0	74
2009	31	23	28	1	2	0	85
2010	32	24	26	1	2	2	87
2011	54	24	27	3	3	0	111

Iš pateiktų duomenų matome, kad Lietuvos statistikos departamentas kiekvienais metais plėtojo savo e-formų sistemą ir elektronizavo vis daugiau savo formų, taip sudarydamas galimybes savo respondentams už jas atsiskaitinėti lengvesniu, patogesniu ir greitesniu – elektroniniu būdu.

Tam, kad respondentas galėtų teikti duomenis Lietuvos statistikos departamentui per *e-formų* sistemą, jam reikia tapti šios sistemos registruotu vartotoju. Kad juo tapti respondentas turi:

- ✓ užpildyti įmonės vadovo sutikimo formą, pateikta Lietuvos statistikos departamento oficialiajame puslapyje;
- ✓ išsiųsti užpildytą sutikimo formą Lietuvos statistikos departamentui. Tai atlikti galima keliais būdais: paprastuoju paštu adresu: Gedimino pr. 29, 01500 Vilnius; faksu (8 5) 236 4845 / 236 4666; nuskenuoti ir failą persiųsti el. paštu adresu statistika@stat.gov.lt;
- ✓ gavus el. paštu žinutę apie galimybę registruotis sistemoje, užregistruoti savo įmonę / įstaigą svetainėje e-formos.stat.gov.lt.

Prisijungęs prie šios sistemos respondentas matys visas statistines ataskaitas, skirtas būtent jo įmonei. Pasirinkęs konkrečią ataskaitą jis galės parsisiųsti į savo kompiuterį šios ataskaitos elektroninį šabloną (.mxfd tipo failą) bei dalinai užpildytą ataskaitą, jeigu Lietuvos statistikos departamentas jau turės dalį šios ataskaitos rodiklių duomenų, gautų iš kitų administracinių šaltinių (.ffdata tipo failą). **16 pav.** parodytas teiktinų ataskaitų sąrašas, kurį mato respondentas prisijungęs prie *e-formų* sistemos.

LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS

Tel. (8 5) 236 4943 | faks (8 5) 236 4945

Gedimino pr. 28, LT-01102 Vilnius | Elektroninis pakeičiamas

2011.11.22

PRADINIS

BAUŽIENOS

ATASKAITOS

[Elektroninės ataskaitų formos](#)

[Viešojo sektoriaus ataskaitos](#)

[Ataskaitų pateikimo tvarkaraštis, 2011 metais](#)

VARTOTOJAI

PAGALBA

Informacija apie vartotoją

Vartotojo ID:

Slaptažodis:

Statistikų ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos kūrimo darbai iš dalies yra finansuojami iš Europos Sąjungos lėšų

Elektroninės ataskaitų formos

Sutrumpė	Pavadinimas	Periodiškumas	Aprašymas	
Šis metai (2011)				
A-01	Pramonės pramonės ekonominės būklės anksčiau	Metas	ikišieną mėnesį iki 12 d. (versija 2009.01.05)	Daugiau...
A-02	Statybos pramonės ekonominės būklės anksčiau	Metas	ikišieną mėnesį iki 12 d. (versija 2009.01.05)	Daugiau...
A-03	Priekybos pramonės ekonominės būklės anksčiau	Metas	ikišieną mėnesį iki 12 d. (versija 2009.01.05)	Daugiau...
A-04	Paslaugų pramonės ekonominės būklės tyrimo anksčiau	Metas	ikišieną mėnesį iki 12 d. (versija 2009.01.05)	Daugiau...
A-05	Investicijų tyrimo anksčiau	Permetras	iki balandžio 12 d. ir iki lapkričio 12 d. (versija 2009.03.15)	Daugiau...
APL-04	Pramonės išlaidų, apimties apsaugos ataskaita	Metas	iki gegužės 15 d. (versija 2010.03.15)	Daugiau...
ATL-01	Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės, žuvininkystės išlaidų suvidurinto ir tvarkymo ataskaita	Metas	iki birželio 30 d. (versija 2011.03.23)	Daugiau...
AUV-01	Gėris ir valdymo produkcijos rinkos tyrimo ataskaita	Ketvirtinis	30 d. ketvirtis pasibaigia (versija 2009.03.14)	Daugiau...
B-01	Gėris ir krovinių vežimo ataskaita	Metas	iki kovo 1 dienos (versija 2011.01.20)	Daugiau...
DA-01	Gėris specialiojo ataskaita	Ketvirtinis	15 d. ketvirtis pasibaigia (versija 2011.03.23)	Daugiau...
DUS-01	2010 m. Gėris užbaigė struktūrinis tyrimo ataskaita	Vienkartinė	iki kovo 15 d. (versija 2011.02.28) platinti naudoti eFormFiller 2.5v7	Daugiau...
EN-001	Šiluminė energija gamybos šiluminė struktūra	Metas	iki sausio 21 d.	
EN-002	Elektra ir šiluminė energija gamybos kogeneracinės elektrinės struktūra	Metas	iki sausio 21 d.	
EN-006	Energija gamybos struktūra	Metas	iki sausio 21 d.	
EN-01	Kuro energijos balanso statistinė ataskaita	Metas	iki sausio 21 d. (versija 2011.01.07)	Daugiau...
EN-03	Elektra energijos paskirstymo statistinė ataskaita	Metas	iki kovo 3 d. (versija 2011.02.15)	Daugiau...
EN-05	Atominė elektrinė kuro energijos balanso statistinė ataskaita	Metas	iki sausio 21 d. (versija 2011.01.04)	Daugiau...
EN-06	Naftos ir naftos produktų balanso statistinė ataskaita	Metas	iki sausio 21 d. (versija 2010.12.30)	Daugiau...
EN-11	Kuro išlaidų, sąnaudų ir atlygų statistinė ataskaita	Metas	15 kalendorinių dienų, ataskaitiniam mėnesiui pasibaigia (versija 2011.02.01)	Daugiau...
EN-12	Elektra energijos gamybos ir paskirstymo statistinė ataskaita	Metas	15 kalendorinių dienų, ataskaitiniam mėnesiui pasibaigia (versija 2011.02.01)	Daugiau...
EN-14	Orų gamybos statistinė ataskaita	Metas	15 kalendorinių dienų, ataskaitiniam mėnesiui pasibaigia (versija 2011.02.01)	Daugiau...
EN-16	Naftos ir naftos produktų statistinė ataskaita	Metas	15 kalendorinių dienų, ataskaitiniam mėnesiui pasibaigia (versija 2011.01.20)	Daugiau...
P-01	Pramonės veiklos ataskaita	Metas	iki gegužės 30 d. (versija 2011.04.19)	Daugiau...
P-01	Pramonės pagrindinių finansinių rodiklių ataskaita	Ketvirtinis	25 d. ketvirtis pasibaigia (versija 2011.03.17)	Daugiau...
P-02	Oradros pramonės veiklos ataskaita	Metas	iki gegužės 1 dienos (versija 2011.04.28)	Daugiau...
P-03	Finansinio tarpininkavimo pramonės veiklos ataskaita	Metas	iki gegužės 1 d. (versija 2011.04.07)	Daugiau...

16 pav. Pavyzdys teiktinų ataskaitų sąrašo e-formų sistemoje

Tam, kad respondentas galėtų užpildyti iš *e-formų* sistemos parsisiųstą elektroninę ataskaitos šabloną arba atidaryti parsisiųstą dalinai užpildytą ataskaitą, jis savo kompiuteryje turi būti įsidiegęs specialų ABBYY programinės įrangos paketą pavadinimu *ABBYY eFormFiller 2.5v7*. Šį programą yra nemokama ir yra laisvai prieinama visiems. Ją respondentas gali parsisiųsti iš oficialiųjų Lietuvos statistikos departamento, valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) ar SODROS elektroninių puslapių.

Įsidiegęs šį programinės įrangos paketą ir parsisiuntęs į savo kompiuterį reikalingų ataskaitų formų šablonus, respondentas šias ataskaitas galės pildyti bet kada ir bet koku paros metu. Ataskaitos pildymui jam net nebereikės interneto, kadangi viską ko reikia pildymui jis bus įsidiegęs lokaliai savo kompiuteryje. Baigus pildyti ataskaitą, visi respondento duomenys bus išsaugoti struktūrizuotame XML tipo faile išplėtimų *.ffdata*. Būtent šį failą respondentas ir turi pateikti Lietuvos statistikos departamentui. Kad tai padaryti respondentas turį pakartotinai prisijungti prie *e-formų* sistemos. Pasirinkti iš pateikto sąrašo ataskaitą, kurios duomenis jis nori pateikti Lietuvos statistikos departamentui ir prikabinus *.ffdata* tipo failą su duomenimis pateikti jį Lietuvos statistikos departamentui. **17 pav.** parodytas *e-formų* sistemos langas, skirtas duomenų failų prikabinimui ir jų teikimui Lietuvos statistikos departamentui.

17 pav. Pavyzdys e-formų sistemos lango, skirto duomenų failų prikabinimui ir jų teikimui Lietuvos statistikos departamentui

Kaip matome iš **pav. 17** ten pat, šalia jo pateiktos ataskaitos, prie atitinkamo periodo už kurį jis atsiskaitinėjo, respondentas bus informuojamas apie jo pateiktų duomenų būseną, ar jo pateikti duomenys buvo priimti ar dėl vienu ar kitų priežasčių atmesti Lietuvos statistikos departamento. Taip pat, panorėjęs respondentas galės gauti informaciją apie jo pateiktų duomenų būseną, atsiskaitymo terminus ir kitą papildomą informaciją ir į savo el. paštą. Tam tikslui prisijungęs prie e-formų sistemos, vartotojo nustatymuose respondentas turi pažymėti, kad sutinka gauti priminimus iš Lietuvos statistikos departamento.

Analizuojant Lietuvos statistikos departamento duomenų surinkimui iš verslo skirtą *statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemą (e-formos)* paaiškėjo, kad joje yra ir keletas didelių **trūkumų**, išsprendus kuriuos gali būti padidintas tiek šios konkrečios sistemos tiek ir viso statistikos departamento darbo greitumas bei efektyvumas.

Pirmas ir didžiausias, autoriaus manymu, trūkumas yra tas, kad nors ir teoriškai egzistuoja tik vienas reglamentuotas būdas teikti Lietuvos statistikos departamentui duomenis elektroniniu būdu, praktiškai ir realiai egzistuoja du duomenų teikimo būdai:

- ✓ Pirmas – **reglamentuotas** arba oficialusis būdas;
- ✓ Antras – **nereglamentuotas**, pasinaudojant tam tikromis Lietuvos statistikos departamento atliekamų funkcijų, pareigų ir reglamentavimo savybėmis, bei Lietuvos statistikos departamento daromomis nuolaidomis respondento atžvilgiu.

Pirmą – reglamentuotą būdą mes išsamiai išanalizavome prieš tai buvusiame skyriuje. Todėl čia jo nebekartosime, juolab kad didžiausi *e-formų* sistemos trūkumai atsiranda būtent dėl antro **nereglamentuoto** būdo.

Antrasis – nereglamentuotas būdas, kaip ir minėjome atsirado dėl to, kad Lietuvos statistikos departamentas taiko gana konservatyvią, pasižyminčią tam tikromis nuolaidomis respondentų atžvelgiu, politiką. Vietoje to, kad respondentai registruotųsi *e-formų* sistemoje ir per ją teiktų Lietuvos statistikos departamentui duomenis, jie pasirenka kitą būdą (*nereglamentuotą*).

Kadangi visi Lietuvos statistikos departamento elektroninių formų šablonai yra talpinami ne tik *e-formų* sistemoje bet ir oficialiajame Lietuvos statistikos departamento elektroniniame puslapyje, tai respondentai, gavę pradžioje metų paprastuoju paštu sąrašą ataskaitų, kurių duomenis jiems reikės teikti Lietuvos statistikos departamentui, iš šio oficialiojo puslapio parsisiunčia sau į kompiuterį reikiamų ataskaitų elektronines formas. Užpildo jas pasinaudoję ten pat nemokamai platinama *ABBYY eFormFiller 2.5v7* programine įranga ir vietoje to, kad prisijungus prie *e-formų* sistemos prikabinti duomenų, .ffdata išplėtimo, failą prie atitinkamos ataskaitos atitinkamo periodo (būtent tą už kurį atsiskaito), siunčia šį failą el. paštu, elektroninės formos šablone paskutiniajame lape nurodytam, už šią ataskaitą Lietuvos respublikos departamente atsakingajam, asmeniui.

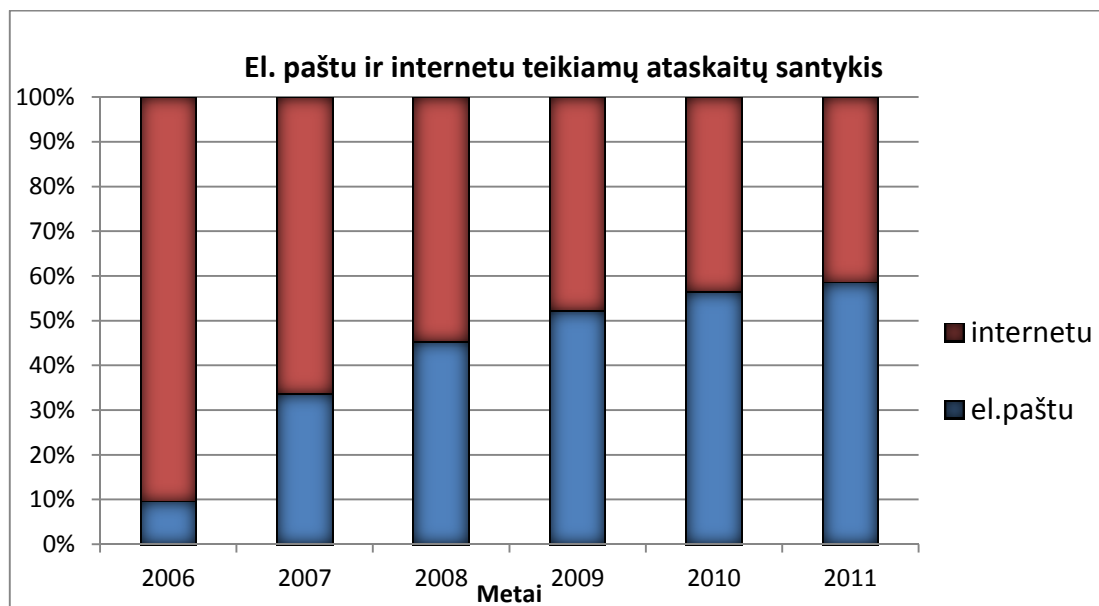
Toks **nereglamentuotas** duomenų teikimo būdas nėra efektyvus Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo atžvilgiu. Visos el. paštu gautos elektroninės ataskaitos prieš pakraunant į *e-formų* sistemą turi būti apdorotos. Gavęs tokią ataskaitą, Lietuvos statistikos departamento darbuotojas, turi atlikti šiuos veiksmus:

- ✓ išsaugoti elektroninę ataskaitą savo asmeniniame kompiuteryje;
- ✓ patikrinti, ar joje nėra klaidų, jei yra klaidų, susisiekti su respondentu ir patikslinti duomenis, kadangi tik elektroninės ataskaitos, kuriose nėra klaidų, bus sėkmingai pakrautos į Lietuvos statistikos departamento duomenų apdorojimo sistemą;
- ✓ prisijungti prie *e-formų* sistemos;
- ✓ prikabinti gautą elektroninę ataskaitą prie atitinkamos įmonės, ataskaitos ir atsiskaitymo periodo.

Iš to galima teigti, kad egzistuoja dvi Lietuvos statistikos departamento *e-formų* sistemos vartotojų grupės:

- ✓ „*e-formų*“ sistemos **registruoti vartotojai**, tai yra tie kurie teikia Lietuvos statistikos departamentui duomenis elektroniniu **reglamentuotu** būdu. Tokių vartotojų atsiųstas ataskaitas vadinsime – **internetu** gautomis ataskaitomis
- ✓ Vartotojai, teikiantys duomenis Lietuvos statistikos departamentui elektroniniu **nereglamentuotu** būdu, t.y. el. pašto pagalba. Tokių vartotojų ataskaitas vadinsime – **el. paštu** gautomis ataskaitomis.

18 pav. parodyta kokį procentą visų vartotojų, teikiančių Lietuvos statistikos departamentui duomenis elektroniniu būdu, sudaro vartotojai teikiantys duomenis el. paštu ir kokį internetu.

18 pav. El. paštu ir internetu teikiamų ataskaitų santykis

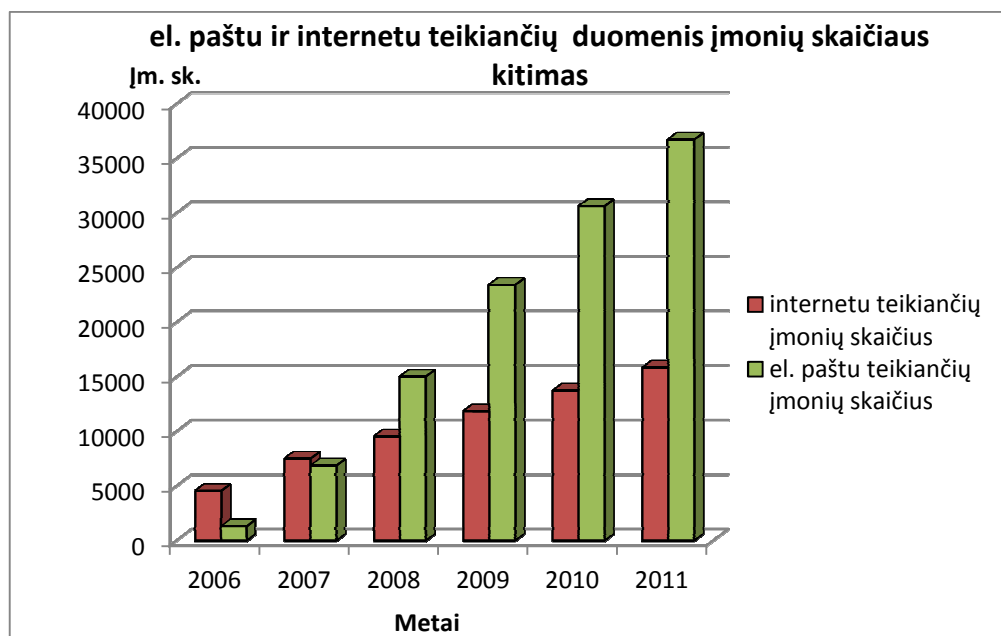
Aukščiau pateiktoje diagramoje matyti, kad nuolat didėja el. paštu gaunamų elektroninių ataskaitų skaičius, kuris **2011 m.** beveik pasiekė **60%** ribą. Tai reiškia, kad daugiau negu kas antra elektroninė ataskaita, teikiama Lietuvos statistikos departamentui, yra pateikiama *nereglamentuotu* būdu. Tokių ataskaitų apdorojimas mažina viso statistikos departamento efektyvumą, kadangi gavusiam tokią ataskaitą darbuotojui reikia daryti daug papildomų veiksmų, kurių būtų išvengta, jei respondentas pateiktų elektroninę ataskaitą *reglamentuotu* būdu.

Pats didžiausias tokio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui trūkumas yra tas, kad jis yra labai nesaugus respondento siunčiamų duomenų atžvelgiu ir informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumo ir autentiškumo atžvelgiu:

- ✓ Visų pirma, respondentui siunčiant duomenis departamentui el. paštu, informacija pasiekia Lietuvos statistikos departamentą visiems prieinamais duomenų perdavimo kanalais, kurie neapsaugo nuo duomenų perėmimo kitais asmenimis;
- ✓ Nevyksta jokie duomenų šifravimo perduodant duomenis iš respondento į departamentą, kuris užtikrintų duomenų konfidencialumą, net jeigu duomenys bus perimti kitų asmenų;
- ✓ Duomenys gali paprasčiausiai pasiekti kitą adresatą, jei respondentas netyčia padarytų klaidą nurodant gavėjo adresą;
- ✓ Ataskaitą gavęs Lietuvos statistikos departamento darbuotojas gali netyčia pakeisti atsiųstos ataskaitos duomenis, kai atidarinės ataskaitą pažiūrėti ar joje nėra klaidų;
- ✓ Niekas negali užtikrinti tokiu būdu gautų duomenų patikimumo, kadangi siunčiant duomenis el. paštu respondentas nebuvo identifikuotas. T. y. niekas negarantuoja, kad ataskaitą atsiuntęs žmogus yra iš tikrųjų tas, kuo dedasi arba, kad verslo įmonės darbuotojas sąmoningai nepateikė neatitinkančius realybę duomenis.

Dėl visų išvardintų priežasčių el. paštu gautos elektronines ataskaitos negali būti automatiškai registruojamos Lietuvos statistikos departamento *elektroninėje dokumentų valdymo sistemoje* ir neturi jokio teisinio pagrindo.

Kad geriau įsivaizduoti, kokį mastą yra pasiekęs šis e-formų sistemos trūkumas **19 pav.** pavaizduota, kaip kiekvienais metais nuo e-formų įdiegimo datos keitėsi bendras įmonių skaičius teikiančių duomenis departamentui el. paštu ir internetu.

19 pav. El. paštu ir internetu teikiančių įmonių santykis

Iš **19 pav.** matome, kad 2006 m., kai e-formų sistema internetu tik buvo įdiegta, elektronines ataskaitas teikiančių įmonių skaičius ženkliai viršijo el. paštu teikiančių įmonių skaičių. Jau sekančiais metais šie skaičiai beveik išsilygino, ir su kiekvienais sekančiais metais vis daugiau įmonių, pereinančių iš popierinio ataskaitų teikimo departamentui į elektroninį, pasirinkdavo teikti šias ataskaitas el. paštu. **2011 m.** el. paštu teikiančių ataskaitas įmonių skaičius **2,3** kartų viršijo internetu teikiančių ataskaitas įmonių skaičių.

Toks spartus el. paštu teikiančių ataskaitas įmonių skaičiaus augimas ir visi kiti aukščiau pateikti duomenys, leidžia mums daryti prielaidą, kad respondentų registravimosi e-formų sistemoje tvarka gali būti pernelyg sudėtinga ir neaiški respondentams, kadangi jie vis dažniau renkasi ne visai saugų ir patikimą, nereglamentuotą duomenų teikimo būdą Lietuvos statistikos departamentui, o ne atitinkantį visus saugumo reikalavimus ir atsiskaitymo tvarkas teikimo būdą. Taip pat respondentai gali būti blogai informuoti apie visus privalumus, kuriuos suteikia reglamentuotas elektroninių ataskaitų teikimo būdas Lietuvos statistikos departamentui.

Nustačius, kad daugiau negu pusė visų įmonių, teikiančių Lietuvos statistikos departamentui elektronines ataskaitas, teikia jas nereglamentuotu būdu, iškilo poreikis nustatyti kokią įtaką

respondentų el. paštu teikiamos ataskaitos daro Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumui.

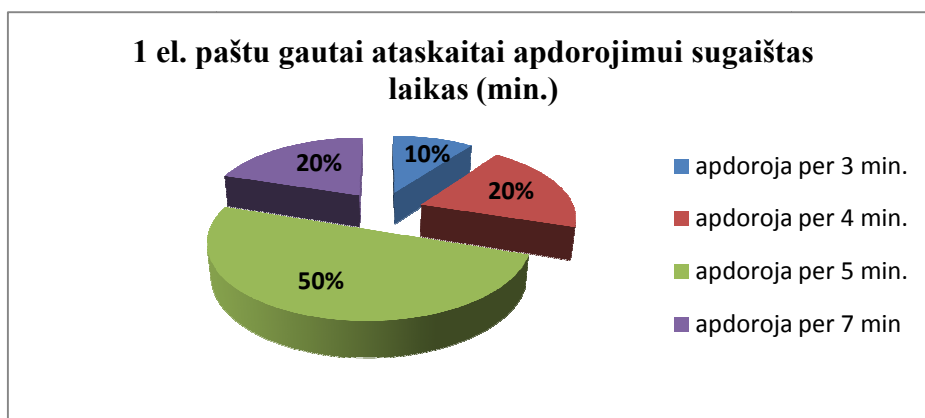
Tam tikslui buvo **apklausta 10 Lietuvos statistikos departamento darbuotojų**, dirbančių su elektroninių ataskaitų surinkimo sistema iš skirtingų Lietuvos statistikos departamento skyrių. Visiems jiems buvo užduodamas vienas ir tas pats klausimas: „*Kiek laiko jie sugaišta apdorojant vieną el. paštu gautą elektroninę ataskaitą iš respondento?*“ Šio klausimu mes norėjome išsiaiškinti kiek Lietuvos statistikos departamento darbuotojo laiko būtų įmanomą sutaupyti, jeigu visi respondentai teiktų elektronines ataskaitas departamentui internetu (*reglamentuotu būdu*). Šios apklausos rezultatai pateikti **7 lentelėje**.

7 lentelė. Apklausos rezultatai

Darbuotojo Nr.	1 el. paštu gautai ataskaitai apdorojimui sugaištas laikas (min.)
1	7
2	4
3	4
4	5
5	3
6	5
7	5
8	5
9	7
10	5

Kadangi Lietuvos statistikos departamento darbuotojams buvo užduotas atviras klausimas į kurį jie galėjo atsakyti kiekvienas individualiai, nenuostabu, kad jų nuomonės išsiskyrė. Tą įrodo ir aukščiau pateikti apklausos rezultatai. Visų jų pateikti atsakymai pateko į intervalą nuo 3 iki 7 min.

Nors buvo apklausta ganėtinai nedaug Lietuvos statistikos darbuotojų, bet mes jau galime matyti bendrą rezultatų tendenciją, gerai matomą **20 pav.**, kur yra pavaizduota, kokį procentą iš visų pateiktų atsakymų sudaro darbuotojų pateikti atsakymai.

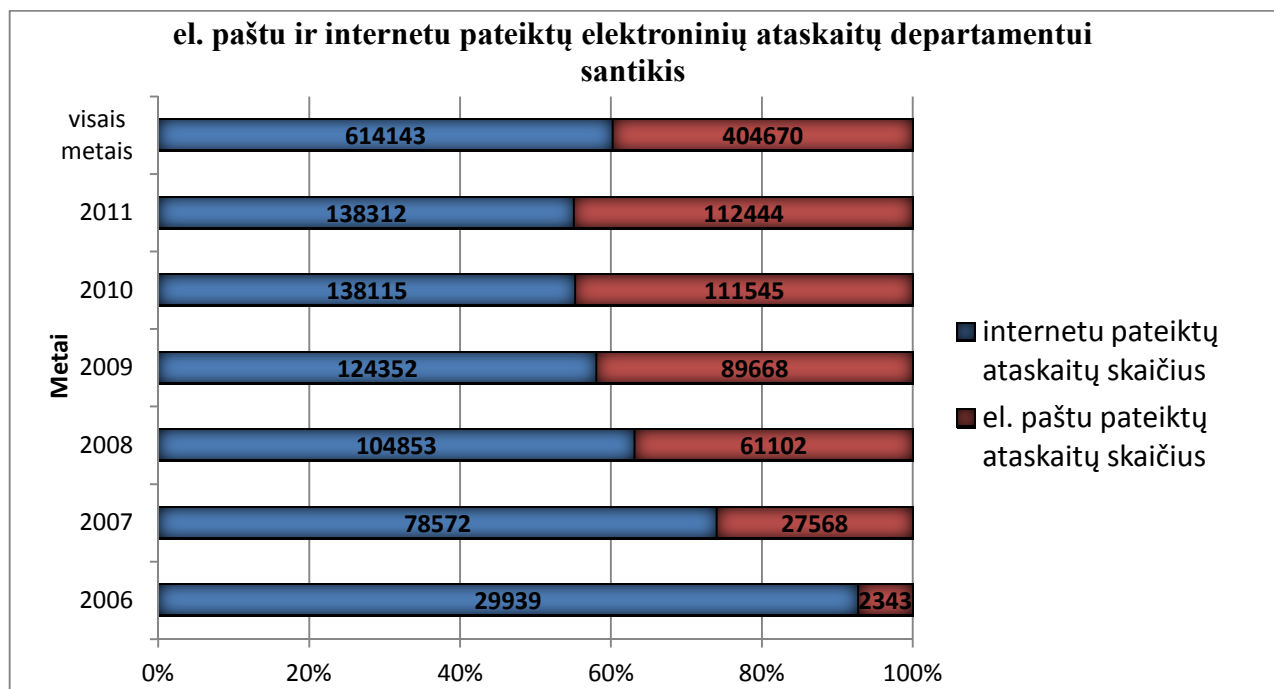
20 Pav. Į atranką patekusių darbuotojų pateiktų atsakymų santykis

Net pusė – **50%** mūsų apklaustų darbuotojų atsakė, kad vienai el. paštu gautos elektroninės ataskaitos apdorojimui jie sugaišta **5 min.** Po **20%** darbuotojų atsakė tam sugaištantys **7 ir 4**

minutes ir tik **10%** visų apklaustų darbuotojų ataskaitą apdoroja per **3 min.** Paskaičiavus bendrą visų pateiktų atsakymų vidurkį, paaiškėjo, kad jis sutapo su dažniausiu darbuotojų apklausoje pateiktu atsakymu ir yra lygus **5 minutėms**.

Turėdami omenyje, kad vienos el. pašto gautos elektroninės ataskaitos apdorojimui, už šią ataskaitą atsakingas Lietuvos statistikos departamento darbuotojas, sugaišta vidutiniškai apie 5 min. pabandysime paskaičiuoti, kiek galima būtų sutaupyti Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo valandų per metus.

21 pav. parodytas santykis el. paštu ir internetu pateiktų elektroninių ataskaitų departamentui kiekvienais metais nuo pat e-formų sistemos įdiegimo metų. Iš jame pateiktų duomenų pastebima, kad nuo pat e-formų sistemos įdiegimo pradžios el. paštu teikiamų elektroninių ataskaitų skaičius pastoviai augo. Susumavus visų metų duomenis paaiškėjo, kad bendras el. paštu pateiktų ataskaitų kiekis sudaro net **40%** visų, pateiktų elektroninių būdu ataskaitų skaičiaus t.y. bendras tokių ataskaitų skaičius lygus **404670** ataskaitų. Toks didelis tokių elektroninių ataskaitų skaičius nelabai stebina, kadangi mes jau anksčiau išsiaiškinome kad tokį teikimo būdą pasirenka daugiau negu pusė visų verslo subjektų, teikiančiu elektronines ataskaitas Lietuvos statistikos departamentui.

21 pav. El. paštu ir internetu pateiktų elektroninių ataskaitų santykis

Paėmus iš **21 pav.** kiekvienais metais el. paštu pateiktų elektroninių ataskaitų skaičių ir padauginus jį iš mūsų, apklausos pagalba apskaičiuoto vidutinio tokių ataskaitų apdorojimo laiko (**5 min.**), mes lengvai galime apskaičiuoti preliminarų laiką, kurį Lietuvos statistikos departamento darbuotojai praleido apdorojant pateiktas tokiu būdu ataskaitas. **8 lentelėje** parodytas apskaičiuotas laikas, kurį sugaišo Lietuvos statistikos departamento darbuotojai apdorojant el. paštu pateiktas elektronines ataskaitas kiekvienais metais.

8 lentelė. Apskaičiuotas laikas, kurį sugaišo Lietuvos statistikos departamento darbuotojai apdorojant el. paštu pateiktas elektronines ataskaitas kiekvienais metais

<i>Metai</i>	<i>Apskaičiuotas darbuotojų sugaištas laikas apdorojant el. paštu pateiktas elektronines ataskaitas (val.)</i>
2006	195,25
2007	2297,33
2008	5091,83
2009	7472,33
2010	9295,42
2011	9370,33
Visais metais	33722,5

Analizuojant **8 lentelės** duomenis pastebime, kad uždraudus Lietuvos statistikos departamento respondentams teikti elektronines ataskaitas el. paštu t. y. *nereglamentuotu* būdu, vien tik 2011 metais būtų sutaupyta apie **9370 valandų** Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo laiko. ***Lietuvos statistikos departamentas sutaupytų net 6 darbuotojų metinį darbo laiką.***

Taigi galime daryti prielaidą, kad Lietuvos statistikos departamentui atsisakius priimti teikiamas el. paštu elektronines respondentų ataskaitas, būtų ne tik išspręstos visos dėl šio duomenų teikimo atsirandančios problemos, susijusios su informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumu ir autentiškumu, bet ir ženkliai padidintas Lietuvos statistikos departamento darbo efektyvumas. Net šeši departamento darbuotojai galėtų savo dėmesį skirti kitoms svarbioms funkcijoms atlikti, o ne elektroninių ataskaitų pasiekusių juos el. paštu apdorojimui. Tiesa, reikia paminėti ir tokio poelgio galimus neigiamus faktorius. Kadangi, kaip mes išsiaiškinome, tokiu būdu Lietuvos statistikos departamentą pasiekia beveik pusė visų teikiamų elektroninių ataskaitų, tai uždraudus el. paštu elektroninių ataskaitų teikimą Lietuvos statistikos departamentui, gali ženkliai kristi bendras elektroninių būdu teikiančių respondentų skaičius. Iškyla grėsmė, kad jie gali sugrįžti prie popierinio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui.

Pabrėžiame, kad visi laiko skaičiavimai buvo pagrįsti autoriaus darytos apklausos duomenimis, todėl šios išvados gali būti nepilnai statistiškai pagrįstos dėl mažo apklausoje dalyvavusių darbuotojų skaičiaus. Siekiant moksliskai pagrįstų duomenų, ateityje tyrimai turėtų būti pratęsti.

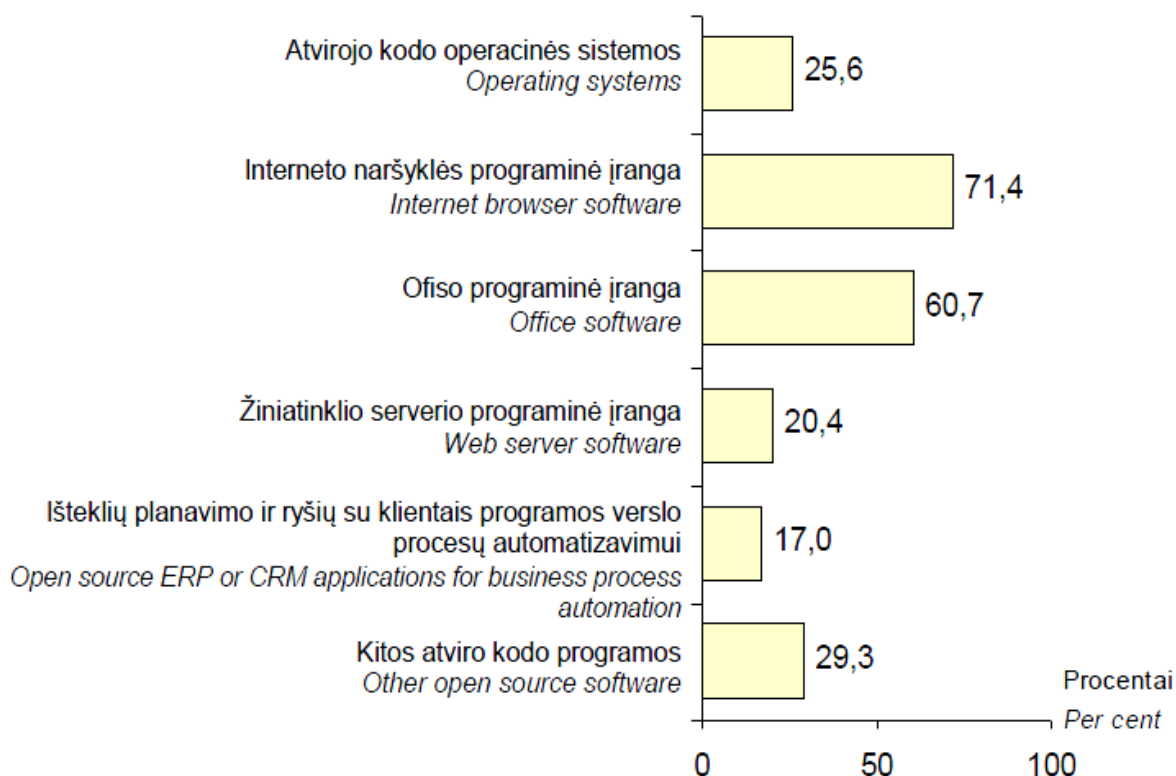
Dar vienas autoriaus manymu dabartinės Lietuvos statistikos departamento statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos didžiausias trūkumas, yra tas, kad ši paslauga yra pagrįsta ABBYY programinės įrangos naudojimu.

Tai nereiškia, kad šios programinės įrangos veikimas yra blogas ar kad jis neatitinka visiems, sklandžiam duomenų Lietuvos statistikos departamentui perdavimui, reikalavimams. Šios programinės įrangos pagrindinė silpnoji pusė yra ta, kad ji yra pritaikyta tik *Windows* operacinėms sistemoms. Vadinasi ir šia e. viešąja Lietuvos statistikos departamento paslauga gali pasinaudoti tik

įmonės, įsidiegusios savo darbo kompiuteriuose *Microsoft®* įrangą, t. y. *Windows* operacines sistemas.

Tokiu būdu yra iškart ženkliai mažinamas potencialių šios paslaugos vartotojų skaičius, kadangi verslo įmonės yra pelno siekiančios organizacijos, kurios sąmoningai kaip įmanoma daugiau mažina visas savo išlaidas siekiant didžiausio savo pelno. Žinant, kad *Windows* operacinių sistemų licencijos kainuoja ir yra ganėtinai brangios nenuostabu, kad daugelis verslo įmonių pasirenka atvirojo kodo operacines sistemas ir kitą programinę įrangą pagrįstą atvirojo kodo principais, kadangi tokios operacinės sistemos skirtingai nei *Windows* yra nemokamos arba jų kaina yra žymiai mažesne nei analogiškų *Microsoft®* produktų. Šią mūsų išsakytą mintį įrodo ir paties Lietuvos statistikos departamento skelbiami duomenys pateikti **22 pav.**

Atvirojo kodo programinę įrangą naudojančios įstaigos 2011 m.*
Enterprises using open source software 2011 *

* Įmonės, kurių dalis naudojamos programinės įrangos yra atvirojo kodo.
Enterprises which used open source software.

22 pav. Atvirojo kodo programinę įrangą naudojančios įstaigos 2011 m. Šaltinis: [31, p.81]

Matome, kad net **25,6%** visų įmonių **2011 metais** naudojo atvirojo kodo operacines sistemas. O jei mes pažiūrėsime į analogiškus duomenis tik **IT (informacinių technologijų)** sektoriaus įmonių pateiktus **9 lentelėje**

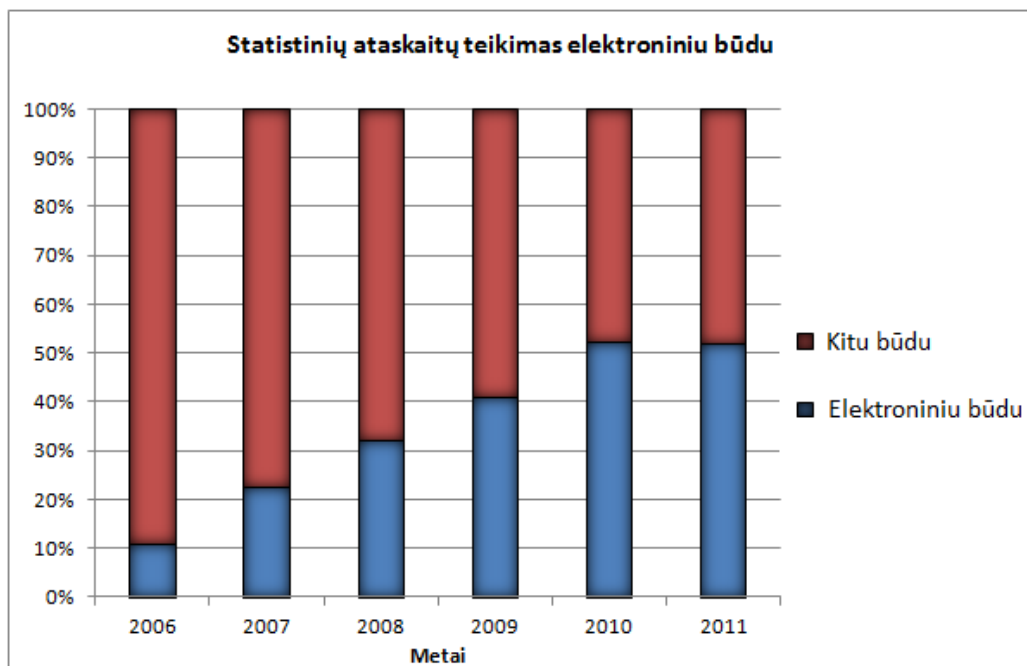
9 lentelė. Kompiuterių ir interneto naudojimas IT sektoriaus įmonėse Šaltinis: [31, p.23]

	2010	2011
<i>Darbuotojų, naudojančių kompiuterius, dalis</i>	89,2	81,5
<i>Darbuotojų, naudojančių internetą dalis</i>	87,9	80,6
<i>Įmonės, naudojančios atvirojo kodo programinę įrangą</i>	...	96,1
<i>Įmonės, naudojančios atvirojo kodo operacines sistemas</i>	58,9	70,1
<i>Įmonės, naudojančios plačiajuostį internetą</i>	96,0	100
Prisijungimo būdai		
<i>Komutuojamoji telefono linija arba ISDN</i>	22,4	24,3
<i>DSL</i>	47,1	42,5
<i>Kitos fiksuotos jungtys</i>	73,0	79,6
<i>Mobilios jungtis</i>	42,5	83,2

Matome, kad net **70,1%** visų **IT sektoriaus** įmonių **2011 metais** naudojo atvirojo kodo operacines sistemas ir per metus, palyginus su **2010 metais**, šis skaičius išaugo net **11,2%**.

Taigi galime teigti, kad jau 2011 metais tik **74,4% visų įmonių** galėjo pasinaudoti Lietuvos statistikos departamento verslui skirta e. viešąja paslauga ir pateikti duomenis Lietuvos statistikos departamentui elektroniniu būdu. Visos kitos įmonės, naudojančios atvirojo kodo operacines sistemas, tokios galimybės neturėjo ir turėjo arba viename kompiuteryje įsidiegti Windows operacinę sistemą arba grįžti prie duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui popieriniu būdu. Ypač bloga situacija šiuo atžvelgiu susiklostė **IT sektoriaus įmonėse**, kur įmonių dalis, naudojančių atvirojo kodo operacines sistemas, **2011 m.** siekė, net **70,1%**.

*Matant kokią visų įmonių dalį sudaro įmonės naudojančios atvirojo kodo operacines sistemas, bei atsižvelgus į tai, kokiais tempais IT sektoriuje didėja tokių įmonių dalis, galima daryti prielaidą, kad greitai Lietuvos statistikos departamentas susidurs su elektroniniu būdu ataskaitų teikimo mažėjimu t.y. vis daugiau įmonių grįš prie popierinio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui arba iš vis ignoruos jį, kadangi bauda už duomenų nepateikimą arba melagingų duomenų pateikimą Lietuvos departamentui siekia nuo 500 iki 1000 Lt ir joms paprasčiausiai labiau apsimokės susimokėti šiuos pinigus ir negaišti laiko duomenims Lietuvos statistikos departamentui rengti ir pateikti. Tokio galimo scenarijaus galimybę įrodo ir **23 pav.** pateikta informacija, kur parodyta kokią dalį visų pateiktų Lietuvos statistikos departamentui ataskaitų sudaro elektroninių ataskaitų skaičius kiekvienais metais nuo statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos įdiegimo metų.*

23 pav. Statistinių ataskaitų teikimas elektroniniu būdu

Iš **23 pav.** matome, kad nuo pat *statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos* įdiegimo pirmų metų, kiekvienais sekančiais metais buvo matomas ženklus elektroninių ataskaitų teikimo augimas iki pat **2010 metų**, kai elektroniniu būdu pateiktų ataskaitų skaičius **viršijo 50% ribą** ir siekė net **52,17%**. Bet jau 2011 metais tokiu būdu pateiktų ataskaitų skaičius pradėjo kristi ir tesiekė **51,55%**. Aišku šis skaičius dar padidės, kadangi kai buvo rinkti duomenys tyrimui 2011 metai dar nebuvo pasibaigę, bet vargu ar per likusį 1 mėnesį šis skaičius kardinaliai pasikeis.

Kaip mes jau žinome, visas duomenų teikimas elektroniniu būdu Lietuvos statistikos departamente yra pagrįstas *ABBY* programine įranga. Todėl reikia paminėti ir dar vieną šios programinės įrangos savybę/trukumą, kuris gali pasirodyti ir nelabai svarbus, bet autoriaus manymu yra ganėtinai reikšmingas. Tam, kad užpildyti atsisiųstą elektroninės ataskaitos šabloną respondento kompiuteryje turi būti įdiegta *ABBY eFormFiller* programa. Kadangi dažniausiai šias ataskaitas pildo įmonių buhalteriai, kurių kompiuterinio raštingumo lygis yra žemas ir šio programos paketo diegimas savo kompiuteryje sukelia jiems labai daug nepatogumų ir nesusipratimų, taip pat atima labai daug jų laiko. Visos šios priežastys atbaido respondentų norą teikti Lietuvos statistikos departamentui ataskaitas elektroniniu būdu.

3.4.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas ir pasiūlymai

Lietuvos statistikos departamentas teikia tik vieną e. viešąją paslaugą skirtą tik verslo subjektams. Šią paslaugą Lietuvos statistikos departamentas pavadino „*Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema*“ (*e-formos*). Šios paslaugos pagalba Lietuvos statistikos departamentas įgyvendina vieną iš savo pagrindinių funkcijų – renka duomenis oficialiajai

statistikai rengti. Pagrindiniai Lietuvos statistikos departamento respondentai, kuriems atitenka didžiausiais krūvis teikiant duomenis Lietuvos statistikos departamentui, yra privataus sektoriaus įmonės kurios, pagal Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 14 straipsnio 2 dalį, privalo neatlygintinai teikti statistinius duomenis Oficialiosios statistikos darbų programai įgyvendinti. Todėl būtent joms ir yra skirta ši paslauga.

Atlikus Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimą paaiškėjo, kad Lietuvos statistikos departamentas per metus atlieka vidutiniškai apie 160 statistinių tyrimų, kurių duomenų teikimą atlieka verslo subjektai. Dauguma jų vykdomi periodiškai (metiniai, ketvirtiniai, mėnesiniai ir pan.) ir yra suplanuojami iš anksto vieneriems metams, bet yra ir vienkartinių ir bandomųjų tyrimų, kurie gali būti atliekami ir tokiu atveju, jei nebuvo įtraukti į planą.

Tam, kad įvykdyti visus Lietuvos statistikos departamento į metinį planą įtrauktus tyrimus, Lietuvos statistikos departamentas kasmet sudaro verslo subjektų atranką iš visų tų metų sausio 1 d. veikiančių įmonių. Vidutiniškai į atranką patenka apie 46 tūkst. skirtingų įmonių.

Visas verslo įmones, patekusias į Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atranką, departamentas skirsto į 3 pagrindines grupes : *mažas; vidutines; dideles*, priklausomai nuo jose dirbančių darbuotojų skaičiaus. Nors didžiausią Lietuvos statistikos departamento verslo subjektų atrankos dalį sudaro mažos įmonės, didžiausias krūvis teikiant duomenis Lietuvos statistikos departamentui atitenka vidutinio dydžio įmonėms. Joms tenkantis vidutinis ataskaitų skaičius 2011 metais buvo daugiau negu 2 kartus didesnis negu mažoms įmonėms.

Nuo e-formų paslaugos įdiegimo metų (2006 m.), šioje sistemoje užsiregistravo apie 16 tūkst. skirtingų verslo subjektų, kurie bendrai užregistravo daugiau negu 18 tūkst. vartotojų, galinčių Lietuvos statistikos departamentui teikti šių įmonių duomenis. Kiekvienais metais vis daugiau verslo subjektų pereina prie elektroninio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui. Skirtingų registruotų šios paslaugos verslo subjektų skaičius nuo 2006 m. išaugo ~ 3,5 kartų.

Su kiekvienais naujais metais nuo pat e-formų paslaugos įgyvendinimo, Lietuvos statistikos departamentas suteikdavo galimybę savo respondentams pildyti ir teikti vis daugiau skirtingų statistinių ataskaitų formuliarių/formų. Jeigu 2006 metais, kai tik ši paslauga buvo įdiegta, respondentai galėjo elektroniniu būdu pildyti ir teikti tik 35 statistinių formuliarių ataskaitas, tai pradedant 2011 metais jiems buvo sudaryta galimybė elektroniniu būdu atsiskaitinėti už visas verslui skirtas Lietuvos statistikos departamento ataskaitas.

Lietuvos statistikos departamento e-formų paslauga yra pagrįsta ABBYY programine įranga. Tam, kad respondentas galėtų pildyti Lietuvos statistikos departamento pagamintas elektronines formas ir vėliau pateikti šių formų duomenis elektroniniu būdu, jis turi būti įsidiegęs savo

kompiuteryje specialų ABBYY programinės įrangos paketą *ABBYY eFormFiller 2.5v7*. Ši programa yra nemokama ir yra laisvai prieinama visiems.

Atliekant Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimo tyrimą, buvo nustatyti tokie šios paslaugos trūkumai:

✓ Nors teoriškai egzistuoja tik vienas – reglamentuotas (vartotojas identifiikuotas) būdas teikti Lietuvos statistikos departamentui duomenis elektroniniu būdu, praktiškai ir realiai egzistuoja du duomenų teikimo būdai: reglamentuotas (vartotojas identifiikuotas) ir nereglamentuotas (vartotojas neidentifiikuotas);

Nereglamentuotas (vartotojas neidentifiikuotas) būdas atsirado dėl to, kad kai kurie verslo subjektai pasinaudojo Lietuvos statistikos departamento atliekamų funkcijų, pareigų ir reglamentavimo savybėmis, bei Lietuvos statistikos departamento gana konservatyvios, pasižyminčios tam tikromis nuolaidomis respondentų atžvilgiu, politikos;

Nereglamentuoto (vartotojas neidentifiikuotas) esmė: užpildęs Lietuvos statistikos departamento elektroninę formą, respondentas pateikia departamentui duomenų failą (.ffdata tipo failą) ne per specialiai tam skirtą *e-formų* sistemą kurioje jis būtų identifiikuotas, o persiunčiant šį failą el. paštu, elektroninės formos šablone nurodytam, už ataskaitą atsakingam Lietuvos statistikos departamento darbuotojui;

✓ Dėl dviejų duomenų teikimo būdų atsirado ir dvi Lietuvos statistikos departamento *e-formų* paslaugos vartotojų grupės: *e-formų* sistemos registruoti vartotojai (identifiukuoti), kurie teikia duomenis elektroniniu būdu nepažeidžiant atsiskaitymo tvarkos, tokių vartotojų pateiktas ataskaitas pavadinome –internetu pateiktos ataskaitos; ir vartotojai, teikiantys duomenis Lietuvos statistikos departamentui elektroniniu būdu, pažeidžiant atsiskaitymo tvarką neregistruoti vartotojai (neidentifiukuoti), tokių vartotojų pateiktas ataskaitas pavadinome el. paštu pateiktos ataskaitos;

✓ Nuo pat *e-formų* paslaugos įdiegimo nuolat didėjo el. paštu (neidentifiukuotų vartotojų) gaunamų elektroninių ataskaitų skaičius, kuris 2011 metais sudarė beveik 60% visų elektroninių ataskaitų, pateiktų Lietuvos statistikos departamentui;

Buvo padaryta prielaida, *kad respondentų registravimosi e-formų sistemoje tvarka gali būti pernelyg sudėtinga ir neaiški respondentams, kadangi jie vis dažniau renkasi ne visai saugų ir patikimą, nereglamentuotą duomenų teikimo būdą Lietuvos statistikos departamentui, o ne atitinkantį visus saugumo reikalavimus ir atsiskaitymo tvarkas teikimo būdą. Taip pat respondantai gali būti blogai informuoti apie visus privalumus, kuriuos suteikia reglamentuotas elektroninių ataskaitų teikimo būdas Lietuvos statistikos departamentui.*

✓ El. paštas, kaip teikimo būdas yra labai nesaugus respondento siunčiamų duomenų atžvelgiu ir informacijos, pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą, patikimumo ir autentiškumo atžvilgiu:

- 1) Respondentui siunčiant duomenis departamentui el. paštu, informacija pasiekia Lietuvos statistikos departamentą visiems prieinamais duomenų perdavimo kanalais, kurie neapsaugo nuo duomenų perėmimo kitais asmenimis;
- 2) Nevyksta jokio duomenų šifravimo perduodant duomenis iš respondento į departamentą, kuris užtikrintų duomenų konfidencialumą, net jeigu duomenys bus perimti kitų asmenų;
- 3) Duomenys gali pasiekti kitą adresatą, jei respondentas padarytų klaidą nurodant gavėjo adresą;
- 4) Ataskaitą gavęs Lietuvos statistikos departamento darbuotojas, gali pakeisti atsiųstos ataskaitos duomenis;
- 5) Niekas neužtikrina tokiu būdu gautų duomenų patikimumo. Tokiu būdu priimtose ataskaitose neturi jokio teisinio pagrindo.

✓ El. paštu (vartotojas neidentifikuotas) būdu pateiktų Lietuvos statistikos departamentui elektroninių ataskaitų apdorojimas reikalauja Lietuvos statistikos departamento darbuotojo papildomų veiksmų;

✓ El. paštu (vartotojas neidentifikuotas) pateiktų elektroninių ataskaitų apdorojimas vidutiniškai reikalauja 5 papildomų minučių kiekvienai gautai ataskaitai Lietuvos statistikos departamento darbuotojo darbo.

✓ Lietuvos statistikos departamento e-formų paslauga yra pagrįsta ABBYY programinės įrangos. Ši programinė įranga yra pritaikyta ir teisingai veikia tik Microsoft® Windows operacinėse sistemose. Visos įmonės naudojančios kitas arba atvirojo kodo operacines sistemas, neturi galimybės pasinaudoti e-formų paslauga.

Atsižvelgus į Lietuvos statistikos departamento oficialiai paskelbtus duomenis rodančius, kad net 25,6% visų įmonių naudoja atvirojo kodo operacines sistemas ir tokių įmonių skaičiaus augimą tam tikrose sektoriuose, *buvo padaryta prielaida, kad greitai Lietuvos statistikos departamentas susidurs su elektroniniu būdu ataskaitų teikimo mažėjimu t.y. vis daugiau įmonių grįš prie popierinio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui arba iš vis ignoruos jį.*

✓ Verslo subjektų duomenis Lietuvos statistikos departamentui dažniausiai teikia šių įmonių buhalteriai, kurių kompiuterinis raštingumas būna žemas. Norint savo kompiuteryje įsidiegti ABBYY programinės įrangos paketą, reikalingą elektroninių duomenų teikimui Lietuvos statistikos departamentui, vartotojas turi turėti tam tikras kompiuterinio raštingumo žinias, kurių įmonių buhalteriai dažniausiai stokoja. Dėl to šios programos paketo

diegimas sukelia jiems labai daug nepatogumų ir nesusipratimų, taip sumažinant respondentų norą teikti Lietuvos statistikos departamentui ataskaitas elektroniniu būdu.

Pasiūlymai:

✓ Kadangi didžiąją dalį visų Lietuvos statistikos departamento renkamų duomenų sudaro vidutinių įmonių pateikti duomenys., norint plėsti ir tobulinti elektroninių statistinių ataskaitų surinkimo paslaugą, pagrindinį dėmesį reikia skirti būtent šių vartotojų norų ir poreikių patenkinimui;

✓ Lengvinti respondentų registravimosi e-formų paslaugoje tvarką. Pavyzdžiui, įgyvendinus vadovo sutikimo formos, teikti duomenis Lietuvos statistikos departamentui elektroniniu būdu, pasirašymą elektroniniu parašu ir šio pasirašyto prašymo teikimą Lietuvos statistikos departamentui el. paštu;

✓ Sudaryti galimybę savo respondentams identifikuotis e-formų paslaugoje pasinaudojus e. valdžios vartų sistema. Tai palengvintų respondentams prisijungimą prie *e-formų* paslaugos ir sudarytų jiems galimybę pasirinkti sau tinkantį identifikavimosi būdą.

✓ Visais įmanomais kanalais (internetu, spauda, radijo ir televizijos pagalba) informuoti respondentus apie visus privalumus, kuriuos suteikia reglamentuotas (vartotojas identifikuotas) elektroninių ataskaitų teikimo būdas Lietuvos statistikos departamentui. Nes vis daugiau respondentų, pereinančių nuo popierinio duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui prie elektroninio, pasirenka ne visai saugų ir patikimą, pažeidžiantį respondentų atsiskaitymo tvarką duomenų teikimo būdą (el. paštu);

✓ Įgyvendinti teikiamų Lietuvos statistikos departamentui elektroninių ataskaitų pasirašymą elektroniniu parašu. Tokiu būdu būtų išspręstos visos dėl teikimo **el. paštu** atsiradusios problemos, susijusios su informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumu ir autentiškumu;

✓ Lietuvos statistikos departamentas, pertvarkęs ir patobulinęs el. paštu (vartotojas neidentifikuotas) teikiamų elektroninių ataskaitų apdorojimo ir priėmimo procedūras, galėtų atsisakyti šešių savo darbuotojų paslaugų ir kiekvienais metais sutaupyti apie 176 414 Lt jų atlyginimams. Tam reiktų:

- ✓ Įgyvendinti el. paštu pateiktų, elektroniniu parašu pasirašytų, ataskaitas pateikusių vartotojų identifikavimą;
- ✓ Automatizuoti el. paštu pateiktų, elektroniniu parašu pasirašytų, ataskaitų apdorojimo procesą;
- ✓ Atsisakyti el. paštu gaunamų, elektroniniu parašu nepasirašytų, elektroninių ataskaitų priėmimo;

✓ Pasinaudoti SODROS ir VMI patirtimi ir įgyvendinti galimybę savo respondentams pildyti ir teikti visas verslui skirtas Lietuvos statistikos departamento ataskaitas „*online*“ būdu. T. y. pagaminti visų savo ataskaitų WEB formas, kurių pildymui respondentams savo kompiuteryje nereikėtų diegti jokios papildomos programinės įrangos. Taip, ne tik būtų išspręsti visi su *ABBYY* programinės įrangos diegimu galimi sunkumai, bet ir padidintas *e-formų* paslaugos galimų vartotojų ratas, kadangi tokiu būdu elektronines ataskaitas Lietuvos statistikos departamentui galėtų teikti ir atvirojo kodo operacines sistemas naudojančios verslo subjektai;

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1) Pagrindinis prioritetas tobulinant verslui skirtas e. viešąsias paslaugas statistikos srityje Europoje – tobulinti duomenų surinkimo iš įmonių procesus, siekiant panaudoti informacines technologijas ir mažinti statistinės atskaitomybės našta respondentams. Apžvelgus šiam prioriteto tikslui įgyvendinti skirtus Europos statistikos sistemos (ESS) vykdomus projektus bei tokių šalių kaip Nyderlandai ir Vokietija patirtį, nustatyta, kad dažniausiai šį tikslą pasiekti bandoma įgyvendinant statistinių duomenų paėmimą tiesiai iš įmonių naudojamų verslo valdymo sistemų.

2) Platus e. valdžios plėtojimas ir taikymas Lietuvos statistikos departamente gali teigiamai įtakoti jo darbo skaidrumą ir efektyvumą – panaudojant IRT teikiamas galimybes kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms e. viešąsias paslaugas ir informaciją. Analizė parodė, kad Lietuvos statistikos departamentas supranta, kokią naudą ir darbo efektyvumą galima pasiekti pasitelkus į pagalbą modernias IRT, todėl nuolat plėtoja, tobulina bei atnaujiną savo IT infrastruktūrą, kelia darbuotojų kvalifikaciją. Tai sudaro palankias sąlygas e. valdžios perspektyvoms.

3) Lietuvos statistikos departamento e. viešosios paslaugos skirstomos į: nemokamas (9 e. paslaugos) ir mokamas (3 e. paslaugos). Viena dažniausiai naudojama „Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema (e-formos)“ nemokama paslauga teikiama vartotojams 4 perkėlimo į internetą lygiu (bendradarbiavimo), kitos nemokamos Lietuvos statistikos departamento viešosios e. paslaugos teikiamos vartotojams 1 perkėlimo į internetą lygiu (informaciniu). Iš mokamų e. paslaugų išsiskiria tokia e. paslauga, kaip „Elektroninė parduotuvė“, kurios perkėlimo į internetą lygis yra 4, kitos dvi mokamos paslaugos teikiamos vartotojams 2 (vienpusės sąveikos) perkėlimo į internetą lygiu.

4) Tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos statistikos departamento tinklapyje informacija apie e. paslaugas ir pačių e. paslaugų pateikimas yra nestruktūrizuotas, jų paieškos sistemos realizuotos neefektyviai. Kai kurios Lietuvos statistikos departamento e. paslaugos pagal savo atliekamas funkcijas dubliuoja vieną kitą, todėl galima jų atsisakyti. Pvz. viešųjų e. paslaugų „specializuotos užklauskos“ ir „leidinių katalogas“ funkcijas atkartoja bei papildo jas naujomis galimybėmis e. paslauga „Elektroninė parduotuvė“.

5) Lietuvos statistikos departamentas teikia tik vieną e. viešąją paslaugą skirtą tik verslo subjektams – „Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistema (e-formos)“, kuri skirta statistinių duomenų, reikalingų oficialiajai statistikai rengti, surinkimui iš verslo subjektų. Tyrimas parodė, kad ši paslauga yra pagrįsta ABBYY programine įranga orientuota į Microsoft® Windows

operacines sistemas naudojančius vartotojus, dėl to šia paslauga negali pasinaudoti 25,6% visų verslo įmonių, naudojančių atvirojo kodo operacines sistemas.

6) Į Lietuvos statistikos departamento atranką kiekvienais metais patenka daugiau negu 50% visų Lietuvoje veikiančių įmonių, 2011 metais šis skaičius sudarė 45 178 įmonių. Galima teikti, kad nuo e-formų paslaugos įdiegimo metų, šia paslauga, teikiant Lietuvos statistikos departamentui duomenis, galėjo pasinaudoti kas antra Lietuvoje verslu užsiimanti įmonė. Nuo pat e-formų paslaugos įdiegimo – 2006 metų augo šioje paslaugoje registruotų įmonių skaičius ir 2011 metais sudarė 19% visų Lietuvoje veikiančių verslo įmonių.

7) E-formų paslauga nuolat plėtojama – didėja el. būdu galimų pateikti statistinių ataskaitų skaičius. Jeigu 2006 m., kai tik buvo įdiegta e-formų paslauga, respondentai galėjo elektroniniu būdu pildyti ir per šią sistemą pateikti tik 35 statistinių formuliarių ataskaitas t. y. tik 31% visų verslui skirtų statistikos formuliarių, pradedant 2011 m. respondentams sudaryta galimybė elektroniniu būdu atsiskaitinėti už visas verslui skirtas (100%) Lietuvos statistikos departamento ataskaitas.

8) Nors egzistuoja tik vienas reglamentuotas būdas respondentams teikti Lietuvos statistikos departamentui duomenis elektroniniu būdu, tačiau praktiškai naudojami du duomenų teikimo būdai: reglamentuotas internetu (vartotojas identifikuotas) ir nereglamentuotas el. paštu (vartotojas neidentifikuotas). Nereglamentuotas duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui būdas (siunčiant ataskaitas el. paštu) yra nesaugus respondento siunčiamų duomenų ir informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumo ir autentiškumo atžvilgiu bei reikalauja papildomų Lietuvos statistikos departamento darbuotojų darbo sąnaudų.

9) Dėl klaidinančios respondentų registravimosi e-formų paslaugoje tvarkos ir informacijos apie visus privalumus, kuriuos suteikia reglamentuotas elektroninių statistinių ataskaitų teikimo būdas, stokos, nereglamentuotu duomenų teikimo būdu (el. paštu) gaunamų elektroninių ataskaitų skaičius nuolat auga ir 2011 metais pasiekė 56% visų elektroniniu būdu gaunamų ataskaitų (138 312 ataskaitų iš visų 250 756). Atlikus Lietuvos statistikos departamento darbuotojų apklausą išsiaiškinta, kad papildomos laiko sąnaudos šių ataskaitų apdorojimui 2011 metais sudarė 6 darbuotojų metinį darbo laiką (9370 val.), kas Lietuvos statistikos departamentui kainavo apie 176 414 Lt. Respondentams ataskaitas pateikus reglamentuotu būdu, šias lėšas Lietuvos statistikos departamentas galėtų sutaupyti.

Pasiūlymai:

1) Atsisakyti viena kitą dubliuojančių Lietuvos statistikos departamento teikiamų e. paslaugų. Lietuvos statistikos departamento oficialiame tinklapyje struktūrizuoti tiek informaciją apie Lietuvos statistikos departamento teikiamas e. paslaugas, tiek pačių e. paslaugų pateikimą.

2) Supaprastinti respondentų registravimosi *e-formų* paslaugoje tvarką. Pavyzdžiui, įgyvendinti vadovo sutikimo formos dėl statistinių duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui elektroniniu būdu pasirašymą elektroniniu parašu ir šio pasirašyto prašymo teikimą Lietuvos statistikos departamentui el. paštu. Sudaryti galimybę respondentams identifikuotis *e-formų* paslaugoje pasinaudojus e. valdžios vartų sistema. Tai palengvintų respondentams prisijungimą prie *e-formų* paslaugos ir sudarytų jiems galimybę pasirinkti sau tinkantį identifikavimosi būdą.

3) Visais įmanomais kanalais (internetu, spauda, radijo ir televizijos pagalba) informuoti respondentus apie visus privalumus, kuriuos suteikia **reglamentuotas** (vartotojas identifikuotas) elektroninių statistinių ataskaitų teikimo būdas Lietuvos statistikos departamentui.

4) Įgyvendinti teikiamų Lietuvos statistikos departamentui elektroninių statistinių ataskaitų pasirašymą elektroniniu parašu galimybę. Tokiu būdu būtų išspręstos visos dėl teikimo el. paštu atsiradusios problemos, susijusios su informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumu ir autentiškumu.

5) Nustatyti griežtą elektroninių statistinių ataskaitų teikimo tvarką, pasinaudoti SODROS ir VMI patirtimi ir įgyvendinti galimybę savo respondentams pildyti ir teikti visas verslui skirtas Lietuvos statistikos departamento ataskaitas „*online*“ būdu. T. y. sukurti visų savo ataskaitų WEB formas, kurių pildymui respondentams savo kompiuteryje nereikėtų diegti jokios papildomos programinės įrangos. tokiu būdu ne tik būtų išspręsti visi su ABBYY programinės įrangos diegimu galimi sunkumai, bet ir būtų padidintas *e-formų* paslaugos galimų vartotojų ratas, nes tokiu būdu elektronines ataskaitas Lietuvos statistikos departamentui galėtų teikti ir atvirojo kodo operacines sistemas naudojančios verslo subjektai.

6) Plėtojant ir tobulinant verslui skirtas e. paslaugas pasinaudoti ES šios srities patirtimi ir įgyvendinti statistinių duomenų paėmimą tiesiai iš įmonių naudojamų verslo valdymo sistemų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Nacionalinė Informacinės Visuomenės Plėtros strategija. <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0060561.doc> [2010-12-12].
2. E – valdžios koncepcija. <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0038183.pdf> [2010-12-12].
3. Petrauskas R. Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001.
4. Limba T. Elektroninės valdžios priemonių įtaka viešosios vertės didinimui. Viešoji politika ir administravimas. 2004. Nr. 10.
5. Vidaus reikalų ministerija. <http://www.vrm.lt/index.php?id=1401&type=98> [2011-06-02].
6. Garuckas R., Kaziliūnas A. E. valdžios ir viešojo sektoriaus sąveikos Lietuvoje analizė. Viešoji politika ir administravimas. 2008. Nr. 23.
7. Pagrindinių viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis esamos būklės analizė 2009. http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_administravimo_dep/Galutine_ataskaita.pdf [2011-06-02].
8. Heeks R. Implementing and managing eGovernment. London. SAGE publications, 2006.
9. Barsevičius E. Viešasis valdymas ir informacinės technologijos. Naujo institucinio modelio link?. Politologija. 2008. Nr. 49.
10. Limba T. Elektroninės valdžios paslaugų modeliai: jų taikymo galimybės Lietuvos savivaldybėse. Daktaro disertacija. 2009.
11. E-Goverment. http://www.iwi.uni-hannover.de/lv/seminar_ss03/Heese/website/e-gov.htm [2010-12-12].
12. Zhiyuan Fang, „E-Government in Digital Era: Concept, Practice, and Development“, National Institute of Development Administration (NIDA). 2002.
13. EU. „e-Gov 2.0: pave the way for e-Participation“, EuroSpace Group a.r.l., 2009.
14. Ignalinos AE regiono plėtros agentūra, UAB S4ID. „E. valdžios paslaugų plėtros regione koncepcija ir taikomųjų e. valdžios paslaugų sprendimų identifikavimas kiekvienai regiono savivaldybei, regionui“. 2007.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“ Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1739.

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 464 „Dėl Lietuvos respublikos vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimo nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ pakeitimo ir 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimo nr. 2115 „Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo pripažinimo netekusiu galios“ Valstybės žinios, 2009-05-28, Nr. 62-2493.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 625 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo“ Valstybės žinios, 2005-06-11, Nr. 73-2649.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 615 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006–2008 metų programos patvirtinimo“ Valstybės žinios, 2006-06-24, Nr. 71-2630.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 189 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ Valstybės žinios, 2009, Nr. 33-1268.
20. Europos Komisija. Komisijos Komunikatas, 2020 m. Europa: Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Briuselis. 2010.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimas Nr. 301 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programos patvirtinimo ir kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pripažinimo netekusiais galios“ Valstybės žinios 2011-03-19 Nr. 33-1547.
22. Jastiginas S., Malaiška R., Krasauskas V., Ramanauskaitė E. „Elektroninės valdžios plėtra Lietuvoje“ <http://www.infobalt.lt/main.php?&s=62&i=7518> [2011-06-03].
23. Lietuvos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1155> [2011-10-03].
24. Lietuvos statistikos departamento 2011-2013 metų strateginis veiklos planas. http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/SD_strateginis_veiklos_planas_20110314.pdf [2011-10-03].
25. Lietuvos Statistikos departamento finansinės būklės ataskaita. http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/fin_atask_rinkinys_2011pusm.pdf [2011-10-08].
26. Limba T. Elektroninės valdžios diegimas ir perspektyvos Lietuvoje: visuomenės ir valdžios institucijų sąveika. Informacijos mokslai. 2007. 42-43.
27. Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės 2008 metų veiklos ataskaita. http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/SD_veiklos_ataskaita_2008.pdf [2011-10-08].
28. Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaita. http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/SD_veiklos_ataskaita_2009.pdf [2011-10-11].

29. Statistikos departamento 2009 m. veiklos ataskaita.
http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/SD2009_veiklosAtaskaita.pdf?PHPSESSID=0ff6b2854874f58ea515f6e7af3ccad9 [2010-12-12].
30. Lietuvos statistikos departamento 2010 metų veiklos ataskaita.
http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/SD_veiklos_ataskaita_2010.pdf [2011-10-11].
31. Lietuvos statistikos departamentas. Informacinės technologijos Lietuvoje. Vilnius. 2011.

SANTRAUKA

Maksim L. E. valdžios taikymas ir plėtros perspektyvos Lietuvos statistikos departamente / Elektroninio viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Rimantas-Alfonsas Petrauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės informatikos fakultetas. 2011. – 77 p.

Elektroninio viešojo administravimo magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes platus e. valdžios plėtojimas ir taikymas Lietuvos statistikos departamente gali teigiamai įtakoti jo darbo skaidrumą ir efektyvumą, t.y. panaudojant IRT teikiamas galimybes kokybiškiau ir efektyviau teikti elektronines viešąsias paslaugas ir informaciją visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms.

Dažnai yra nagrinėjama, kokias e. paslaugas teikia įvairios organizacijos ir kaip Lietuvos gyventojai naudoja e. paslaugas, tačiau nėra koncentruojamasi į Lietuvos statistikos departamento teikiamas paslaugas ir šių paslaugų vartotojus. Mažai ištirta, kokiomis paslaugomis naudojasi ir kokių paslaugų pageidauja Lietuvos statistikos departamento vartotojai.

Tyrimo problema. Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų teikimas ir vartojimas nėra pakankamai ištirtas. Dėl to nėra aišku kokių šių paslaugų galimybių trūksta vartotojams ir kaip šias paslaugas reikia tobulinti.

Tyrimo objektas. E. viešosios paslaugos Lietuvos statistikos departamente.

Tyrimo tikslas. Įvertinus esamą e. valdžios situaciją Lietuvos statistikos departamente bei ištyrus Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų vartojimą, pagrįsti jų tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti e. valdžios plėtros tendencijas bei e. viešųjų paslaugų plėtros galimybes.
2. Išanalizuoti Lietuvos statistikos departamento struktūrą ir išteklius.
3. Įvertinti esamą e. valdžios lygį Lietuvos statistikos departamente.
4. Įvertinti ES patirtį verslui skirtų e. viešųjų paslaugų statistikos srityje.
5. Atlikti Lietuvos statistikos departamento verslui skirtų e. viešųjų paslaugų naudojimo tyrimą ir pateikti rekomendacijas e. viešųjų paslaugų tobulinimui.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizės metodas, teisinių dokumentų ir užsienio valstybių patirties analizė. Empirinio tyrimo metodas – atvejo analizė ir Lietuvos statistikos departamento darbuotojų apklausa.

Darbo eigos metu nustatyta, kad Lietuvos statistikos departamento e. viešosios paslaugos skirstomos į: nemokamas (9 e. paslaugos) ir mokamas (3 e. paslaugos). Kai kurios e. paslaugos pagal savo atliekamas funkcijas dubliuoja viena kitą, todėl galima jų atsisakyti. Dažniausiai

naudojama nemokama paslauga (e-formos) teikiama vartotojams 4 perkėlimo į internetą lygiu. Ši paslauga yra pagrįsta ABBYY programine įranga, orientuota į Microsoft® Windows operacines sistemas, dėl to šia paslauga negali pasinaudoti 25,6% visų verslo įmonių, naudojančių atvirojo kodo operacines sistemas. Egzistuoja nereglamentuotas duomenų teikimo Lietuvos statistikos departamentui būdas (siunčiant ataskaitas el. paštu), kuris yra nesaugus respondento siunčiamų duomenų ir informacijos pasiekiančios Lietuvos statistikos departamentą patikimumo ir autentiškumo atžvilgiu bei reikalauja papildomų departamento darbuotojų darbo sąnaudų t. y. papildomų Lietuvos statistikos departamento lėšų.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, išvados ir pasiūlymai, santrauka, naudotos literatūros sąrašas, priedai.

Magistrinis darbas gali būti naudingas Lietuvos statistikos departamentui plečiant ir tobulinant e. viešųjų paslaugų teikimą bei planuojant „Statistinių ataskaitų elektroninio surinkimo sistemos“ modernizavimą.

SUMMARY

Lata M. Application and development prospects of e-government at Statistics Lithuania / Master's Work in Electronic Public Administration. Supervisor Prof. Dr. Rimantas-Alfonsas Petrauskas. – Vilnius: Faculty of Social Informatics, Mykolas Romeris University, 2011. – 77 p.

Electronic public administration master's thesis topic **is of interest** because extensive electronic government development and application in Statistics Lithuania can have a positive impact on its efficiency and transparency – using new ICT developments improve quality and efficiency of electronic public services and information dedicated to the public, businesses and institutions.

A lot of studies have been made to determine what electronic services are provided to Lithuanian citizens by various organizations and how do people use them, but no focus has been made on electronic services Statistics Lithuania provide and on its users. No deep investigations have been made to determine what electronic services provided by Statistics Lithuania do users use or would like to use in the future.

Problem of the research – delivery and consumption of electronic public services for business, provided by Statistics Lithuania have not been sufficiently studied. That is why, it is not clear what do users lack and how these services should be improved.

Object of the research – electronic public services provided by Statistics Lithuania.

Purpose of the research – based on existing electronic government situation in Statistics Lithuania and the consumption of electronic public services for business, reason the directions for their improvements.

Objectives of the research:

1. To overview electronic government development trends and electronic public services development opportunities.
2. To analyze structure and resources of Statistics Lithuania.
3. To evaluate existing electronic government level in Statistics Lithuania.
4. To assess the EU experience in electronic public services for business in the statistics scope.
5. To perform a study of Statistics Lithuania electronic public services for business consumption and present recommendations for their improvements.

Methods of the research – scientific literature analysis method, legal documents and foreign experience analysis. Empirical research method – case study and poll (survey) of Statistics Lithuania employees

In the process of the research we discovered, that all of the electronic public services, provided by Statistics Lithuania, are divided into two categories: free (9 electronic services) and paid (3 electronic services). Some of the electronic public services, provided by Statistics Lithuania, duplicate each other by their functionality that is why some of them can be removed. The most commonly used free electronic service (“*e-formos*“) is available to consumers on maturity level 4 (integrated). This service is based on ABBYY software developed for Microsoft® Windows operating systems, because of that this electronic service is not available for 25,6% of all business organizations using open source operating systems. There is a second – not regulated data provision method for Statistics Lithuania, which is based on data transfer from respondent to Statistics Lithuania via e-mail. This data provision method is not safe in respect of reliability and authenticity of the data reaching the Statistics Lithuania as well as requires additional Statistics Lithuania labor costs resulting in more money losses.

Structure of the research – master's thesis consists of introduction, three chapters, conclusions and recommendations, summary, references and annexes.

Master's thesis may be useful for the Statistics Lithuania – expanding and improving their provision of electronic public services and planning the improvement of “*e-formos*” service.

PRIEDAI

Priedas 1. Lietuvos statistikos departamento organizacinė schema

